

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Svobodné školy a jejich uplatnění v současném školství
Democratic schools and their use in contemporary education
system

Alexandra Bartošová

Vedoucí práce: PhDr. Jana Kargerová Poche, Ph.D.

Studijní program: Magisterský studijní program

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

2019

Odevzdáním této diplomové práce na téma Svobodné školy a jejich uplatnění v současném školství potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Místo a datum odevzdání práce: V Praze dne 5.12.2019

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce PhDr. Janě Kargerové Poche, Ph.D., za cenné rady a čas, který mi poskytla. Dále chci poděkovat své rodině, partnerovi a přátelům, kteří mě během studia a psaní práce podporovali.

ABSTRAKT

V mé diplomové práci se zabývám termínem svobodná škola. Vysvětluji ho, představuji vybrané svobodné školy, demokratické principy škol, antiautoritativní pedagogiku a termín unschooling. Mým cílem je poukázat na kvality svobodných škol a ukázat důvody, proč by měly být brány za plnohodnotné a rovnocenné ke klasickému školství. Poukazuji na to, že tento typ vzdělávání si zaslouží větší ohlas a finanční podporu od MŠMT.

Některé Svobodné školy a hnutí jsou v mnohém inspirovány pedagogickým konceptem nezávislé britské internátní školy Summerhill a pedagogikou jejího zakladatele Alexandera Sutherlanda Neilla. Ve své práci popisuji jeho pedagogické principy a historii školy Summerhill. Dílčím cílem práce je objasnit, v jakých školách a do jaké míry jsou uplatňovány myšlenky Summerhill School v Čechách a jak se dá navázat na myšlenky A.S.Neilla v našem prostředí.

V teoretické části se zabývám termínem demokracie. Popisuji historii svobodných škol a jejich vývoj v Čechách, například v období reformně pedagogických pokusů, a v zahraničí ve školách Sudbury Valley School a Newgate School Sarasota. Výzkumná část práce popisuje vymezení výzkumného problému, průběh výzkumného šetření, můj vlastní pohled na výuku a učební styl, interpretaci výzkumu na ScioŠkole Praha 11, ZŠ Edisona a ZŠ Kairos. Používám metody komparace, analogie, analýzy a následně i syntézy zjištěných poznatků.

KLÍČOVÁ SLOVA

Svobodná škola, volnost, důvěra, demokracie, touha po poznání, alternativní školy, unschooling, Summerhill School, Alexander Sutherland Neill

ABSTRACT

I deal with the democratic school term in my diploma thesis. I clarify the term, I present few of the democratic schools and critical pedagogy. My goal is to highlight the qualities of the democratic school and demonstrate the arguments for considering it as equal and adequate to classical education system. I highlight the importance of attention and financial support from MŠMT for the democratic schools.

Few of the democratic schools and the movements were inspired by the concept of independent british boarding Summerhill school and his founder Alexander Sutherland Neill. I will describe pedagogical principles of A. S. Neill and the history of Summerhill school in my thesis. Partial goals are to clarify in what extant and how were employed the principles of Summerhill school in schools in the Czech republic; and how can be the pedagogy of A. S. Neill followed in Czech settings.

I will describe my own point of view on the schooling and teaching. I will compare them to several schools, e.g. Scio school, Ježek bez klece school, Neškola, Sudbury Valley School, Neue Schule etc. after that. I will address the terms unschooling, democracy and boarding school. I employ a method of comparison, analogy, analysis and synthesis.

KEYWORDS

Democratic school, latitude, trust, democracy, desire for learning, alternative schools, unschooling, Summerhill School, Alexander Sutherland Neill

Obsah

Úvod	7
1 Teoretická část	15
1.1 Svobodné školy a demokratické principy	15
1.2 Antiautoritativní výchova	20
1.3 Unschooling	22
1.4 Historie svobodných škol	24
1.4.1 Vývoj svobodných škol v Čechách	24
1.4.2 Vývoj svobodných škol v zahraničí	40
1.5 Shrnutí teoretické části	48
2 Výzkumná část	49
2.1 Výzkumní šetření	49
2.2 Vymezení výzkumného problému, cíle a výzkumných otázek	49
2.2.1 Průběh výzkumného šetření	49
2.2.2 Metodologie výzkumu a sběru dat	50
2.2.3 Charakteristika výzkumného vzorku	50
2.2.4 Charakteristika školy Kairos	50
2.2.5 Charakteristika ScioŠkoly Praha 11	51
2.2.6 Charakteristika školy Edisona	53
2.2.7 Charakteristika žáků	54
2.2.8 Charakteristika rodičů	54
2.2.9 Charakteristika učitelů/průvodců	54

2.2.10	Charakteristika ředitelky.....	55
2.2.11	Charakteristika zástupkyně ředitele.....	55
2.2.12	Interpretace výzkumu	55
2.3	Můj vlastní pohled na výuku a učební styl	57
2.4	Termín „učitele/průvodce“ a jeho osobnost.....	60
2.5	Analýza dnešních škol	61
2.6	Užití svobodných/demokratických prvků v klasických školách.....	61
2.7	Shrnutí výzkumné části.....	62
Závěr.....		64
Přílohy		66
	Rozhovory s učiteli/průvodci, zástupkyní ředitele, ředitelkou, žáky a rodiči	77
Seznam použitých informačních zdrojů		134
Bibliografie.....		134
Diplomové práce.....		135
Články.....		135
Elektronické zdroje.....		135

Úvod

„Žádný muž, který je opravdu šťastný, nikdy nevyrušoval na schůzi, nehlásal válku ani nezlynčoval černocho. Žádná šťastná žena nikdy nesekýrovala svého muže ani děti. Nikdo šťastný nikdy nikoho nezavraždil ani neokradl. Za příčinu všech zločinů, veškeré nenávisti, všech válek lze v podstatě označit nedostatek pocitu štěstí.“

A.S. Neill, Summerhill

Diplomová práce se zabývá svobodnými školami a jejich uplatněním v současném školství. V této práci se chci zaměřit na to, co by šlo dělat jinak a ukázat, jaká by mohla být cesta. Chci zde osvětlit, že není dobrou cestou přizpůsobovat výuku učiteli, který učí frontálně. Transmisivní výuka je nejméně efektivní, žáci by ve třídě neměli pouze poslouchat a zapamatovávat si pojmy. Naopak je důležitá snaha školy být zde pro děti a dát prostor na vlastní názory i vhledy. Dá se to ukázat na jednoduchém příkladu, když se o dítě příliš staráme do vysokého věku. Dítě tak nemůže vyrůst a stát se dospělým. Pod rouškou ochrany mu neumožníme dělat chyby a poučit se z nich. Aby se z člověka stala samostatná, myslící bytost, musí se naučit rozhodovat. Je třeba, aby uměl volit mezi tím, co je pro něj dobré a špatné, užitečné a neužitečné. Aby uměl hodnotit, přemýšlet, domýšlet a uvědomovat si důsledky svého chování. V klasické škole se tyto věci děti také učí, ovšem neklade se na ně tak velký důraz. Každý je samozřejmě na jiné úrovni rozhodování se a tato úroveň se mění s věkem i okolnostmi, ale je třeba tyto dovednosti nezanedbat.

Svoboda je možnost, případně také schopnost volit, rozhodovat a jednat podle své vůle, ať je jakákoli a nést za to přiměřenou odpovědnost. Podle W. Weischedela znamená „volný prostor možností volby, v jehož rámci může člověk rozhodovat sám o sobě za sebe sama.“ (Wikipedia)

Někdy se rozlišuje mezi svobodou vnitřní a vnější, i když ve skutečnosti jde spíš o povahu překážek a zábran, které svobodu omezují. V klasickém školství často učitel bojuje s tím, že škola a učení děti nebaví. Měl by to být impulz k tomu, aby se učitel zamyslel, co

dělá špatně. Právě ono přesvědčení, že děláme všechno správně, může být často zásadní chybou. Své nesprávné chování omlouváme tím, že se to tak vždycky dělalo. Například frontální výuka, svět rozdělený do předmětů, metoda cukru a biče, rozdělení dětí do tříd podle věku, vše pěkně podle osnov, trestání chyby. (Vzdělání pro život, 4.0)

Svobodné školství je tzv. vzdělávací filosofie, viz níže. Vychází z přesvědčení, že svoboda je nejdůležitějším prvkem, který pomáhá dětem k učení. Štrunclová (2003, s. 9) ve své knize uvádí, že svobodné školy definujeme jako alternativní školy vzniklé v 60. letech v USA na pozadí kritiky veřejného vzdělávacího systému. Tento druh škol se distancuje od známek a vysvědčení, od povinné účasti ve vyučování, od předepsaného kurikula, od systému odměn a trestů.

Stále jsou obecně ve školství tendence ke změně, ovšem jsou zde pouze malé krůčky. Ve Finském vzdělávacím systému, jednom z nejlepších na světě, se objevuje trend wellbeing. Dle tohoto trendu je ve škole nastavená výuka tak, aby se všichni ve škole cítili dobře. Pomáhá to všem účastníkům školního procesu cítit se ve škole lépe, a tím se zlepšují jejich výsledky. Škola je tak místem, kam se všichni více těší a čas v ní strávený je efektivnější a zajímavější. Je zde aspekt důvěry, jako všeprostupujícího pilíře. (Pražák, 2019, 20:13:01). Proto, aby se děti ve škole něco naučily, se musí cítit dobře. To platí pro klasickou i svobodnou školu, bohužel se na to v klasické škole občas zapomíná. Častěji je prioritou kvantita, než kvalita a pocit radosti. Ovšem nestačí pouze pocit radosti z bytí ve škole, učení by mělo vycházet z tužeb žáků. To se však v klasickém školství neděje, proto zde existují svobodné školy, které děti vybízejí k tomu, aby se učily podle svého vlastního vnitřního nastavení.

Klasické školství se snaží o zážitkovou výuku a interdisciplinaritu. Osvícenější učitelé a školy se snaží o slovní hodnocení a netrestání chyb. Těchto učitelů a škol je ještě stále málo. Všichni učitelé musí dodržovat osnovy, protože je v českém vzdělávacím systému stanoven Rámcový vzdělávací program a ve školách Školní vzdělávací program, navazující na Rámcový. Jejich dodržování je v českých školách povinné, proto je zde málo prostoru na svobodu. Právě pro větší míru volnosti mívají svobodné školy poměrně užší školní vzdělávací programy a netrestají tolik jejich případné nedodržování. V některých svobodných školách jsou smíšené věkové skupiny, např. v Montessori škole nebo Scio

školách. Rozdělení do předmětů se snaží odbourat právě ScioŠkola, které se ve své práci věnují dále.

Pro děti je náročné soustředit se na výuku, když je její téma tolik nezajímá. Tento způsob výuky je tradiční a většina lidí se od tradice nelehko odprošťuje. Je mnohem jednodušší udělat rozvrh, ve kterém bude od každého předmětu trochu, posadit děti do lavic a stále jim sdělovat množství informací. Záleží samozřejmě na konkrétní škole a učiteli - obecně jsem však však toho názoru, že to vypovídá i něco o systému. Někdy by bylo lepší, a pro obě strany jednodušší, kdyby učitel více poslouchal a nechal iniciativu na dítěti.

Jedním z možných důvodů, proč se učitelé nesnaží vzdělávání měnit, může být náročnost povolání. Není jednoduché toto povolání skloubit s osobním a rodinným životem. V minulosti musela být učitelka bezdětná právě z toho důvodu, aby měla dostatek času na školu jako tzv. středobod jejích myšlenek - učitel však mohl mít děti. Učitelké povolání je navíc neperspektivní z hlediska platového ohodnocení. Z tohoto důvodu se na pedagogické školy hlásí malé množství studentů, oproti jiným, perspektivnějším, oborům. Není zde dost kvalitních a kvalifikovaných učitelů, z důvodu nutnosti celoživotního vzdělávání, výše zmíněných platových podmínek a náročnosti povolání. Učitelé si často musí přivydělávat další práci a ve společnosti je tendence k podceňování hodnoty tohoto povolání.

Důvod, proč píšu diplomovou práci na téma Svobodné školy je, že se o svobodných školách ve společnosti moc neví a o tomto tématu se mnoho nemluví. Jak uvádí Gabriela Štrýnclová (2003, s. 5): *„Je nasnadě, že koncem 60. a hlavně pak začátkem 70. let, kdy západní Evropou otřásla vlna polemik o tomto tématu, nemohlo u nás učení zpochybňující autoritativní a neindividuální přístup k žákům nalézt živnou půdu.“* Na počátku začínající normalizace nebyly v komunistickém Československu možné žádné modely svobodných škol. Vývoj svobodných škol u nás a v zahraničí popisují v dalších kapitolách.

Cílem této práce je přiblížit východiska a myšlení svobodných škol v dějinách pedagogiky, poukázat na jejich hlavní principy a popsat užití, uplatnění nebo podobu svobodných škol ve světě. Dále chci argumentovat adekvátnost těchto principů v současnosti a vyvodit nebo specifikovat kritéria svobodných škol. Chci zde ukázat, že vzniká (a mohlo by vznikat) více svobodných škol.

Chci, aby tato práce pomohla mně i ostatním uvidět světlo, které můžeme vnášet do procesu vzdělávání, a radost, kterou mohou mít děti z toho, že se učí a jsou přitom svobodnými bytostmi. Zakladatel ScioŠkol a dlouholetý pedagog Ondřej Štefl (Vzdělání pro svět, 4.0): tvrdí, že „*o učení toho stále moc nevíme*“. Proto je nasnadě neutvrzovat se o znalostech, které přejímáme z minulosti, ale stále se snažit je rozvíjet. Zvláště školství a pedagogika by neměly ustrnout na mrtvém bodě. Doba a společnost se mění - to, co je dnes považováno za běžné, se může za 150 let zdát směšné.

V této práci přibližuji svobodné školy v ČR a ve světě. Chci ukázat, jak by mohly svobodné školy vypadat a jak vypadají. Ukázat, že svobodné školy jsou plnohodnotné a rovnocenné ke klasickým školám. Poukazuji zde na důvody právoplatného místa ve školství pro svobodné školy. Doporučuji zde zestátnění svobodných škol, z důvodu stejně kvalitní výuky jako ve státních školách. Jedná se zde o jistý rozkol a nespravedlnost ve společnosti, kdy většina dětí musí chodit do klasických škol, protože jejich rodiče nemají peníze na to, aby žáci chodili do školy s principy svobody a demokracie.

V této práci se podrobněji zabývám školou Summerhill a následně i Sudbury Valey, o jejichž filosofii se chci opřít. Ideou svobodné internátní školy Summerhill je svoboda volby a hra dětí. Nejdůležitější pro dítě je hra, kterou se učí nejvíce - je přizpůsobená jeho úrovni myšlení a chápání. Zakladatel školy Alexander Sutherland Neill postavil svou pedagogiku zejména na principu svobody a demokracie. Dítě má možnost vybrat si, co bude dělat. Může být samo sebou - dělat v podstatě to, co chce, pokud to někoho jiného nebude omezovat. Důležité je, aby bylo šťastné, dostatečně si hrálo a socializovalo se - tím se dosáhne rovnoměrného vývoje. Souhlasím s Neillem v tom názoru, že děti se mají vést ke svobodě již od počátku.

V této škole se uplatňuje kritické myšlení, o kterém ve své knize mluví Peter Gray: „*Kritické myšlení dětí je v prostředí tzv. povinných vědomostí utlumeno. Hlavním nástrojem motivace žáků v běžných školách je systém známkování, který poctivé debatě a kritickému myšlení ve třídách brání z podstaty věci.*“ (Procházková, 2015, s. 13). Domnívám se, že ve svobodných školách je kritické myšlení díky absenci hodnocení a testů rozvíjeno. Navíc je podpořeno demokratickým zřízením škol.

Mým původním záměrem bylo napsat svou diplomovou práci právě o této škole. Po rozpracování tématu a hlubším vhledu se mi však toto téma zdálo být dosti úzké. Nemá smysl kopírovat Summerhill jako celek a užívat ho v našich podmínkách stejný, jako je v Británii. Neill (2015) ve své knize uvádí, že ani nechtěl, aby jeho školu někdo kopíroval beze změn. Jedná se o jednu konkrétní školu, která vznikla na základě filosofie jejího zakladatele, jeho životních zkušeností a inspirací. Škola se samozřejmě vyvíjí, ale její myšlenky by se neměly kopírovat doslova.

O škole Summerhill jsem se dozvěděla od spolužačky na Pedagogické fakultě a velmi mě nadchlo její vyprávění, proto jsem shlédla film Jona Easta s názvem Summerhill, natočený roku 2008. Natolik mě oslovil, že jsem si vybrala téma své práce Summerhill a později jsem ho rozšířila na téma svobodné školy. Film se snaží o věrné pojetí, ovšem není dokumentem. Přibližuje nám chod školy, přijetí nových dětí, zasedání parlamentu, školní inspekci i boj dětí o školu při soudním líčení.

S některými myšlenkami Summerhillu nesouhlasím - první a nejdůležitější je, že škola patří do soukromého sektoru. Zde se můžeme setkat s problémem nedostatku peněz u rodičů. Dalo by se to vyřešit formou sociálních stipendií nebo charitativními dary od části rodičů. Tak to funguje i na jiných svobodných školách (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 18).

Další nevýhodou spatřuji odloučení od rodiny a vnějšího světa, díky každodennímu pobytu ve škole. Stává se z ní domov, ale i určitým způsobem může být vězení. Například pro někoho, komu se ve škole tolik nelíbí, nebo by chtěl být raději doma s rodinou. Pro každého je uzavřená komunita do jisté míry limitující, není zde tolik podnětů zvenčí nebo může nastat tzv. „ponorková nemoc“.

Summerhill samozřejmě není školou pro každé dítě (a jeho rodiče). Stejně jako jiné alternativní školy, je i tato odlišná od škol běžných. Z toho důvodu vyžaduje i odlišné očekávání a spolupráci rodiny.

Velikou kapitolou by zde mohla být míra svobody, kterou děti v této škole mají. Ve svobodné výchově ovšem platí mnohem méně pravidel a výchova bez pravidel může někdy připomínat chaos. Dle mého názoru je důležité, stanovit ve výchově určitá pravidla. Uvedu zde příklad z kapitoly knihy Jordana Petersona (Peterson, 2019, s. 139) : „*Jednou jsem viděl,*

jak pár, který nebyl schopen či ochoten svému dvouletému potomkovi cokoli odmítnout, jej během návštěvy u přátel ani na okamžik nespustil z očí a všude za ním chodil v závěsu, protože chlapec bez neustálého dozoru tak zlobil, že mu rodiče nemohli dopřát ani sekundu opravdové svobody. Jeho rodiče mu chtěli dopřát svobodu, bez korekcí na každém kroku, jenže tím dosáhli přesně opačného výsledku – připravili jej o jakoukoli možnost nezávislého jednání. Protože se nikdy neodvážili naučit jej, co znamená „ne“, neměl představu o rozumných mezích, které by batoleti umožnily maximální autonomii. Byl to klasický příklad přemíry chaosu, z něhož se rodí přemíra řádu (a následný nevyhnutelný zvrát).“ Tento příklad ukazuje, že přemíra svobody dětem škodí. Proto je třeba, aby děti měly pravidla i ve svobodné škole a aby se dbalo na jejich dodržování.

I v Summerhillu je opravdová svoboda, která může být v některých případech i na škodu. Neil (2015, s. 40) říká: *„Jednou jsem nadnesl téma fotbalu ve společenské místnosti. Ta se nachází přímo pod mojí kanceláří a já jsem vysvětloval, že hluk, který tam při fotbalu děti dělají, mě ruší při práci. Navrhoval jsem, aby fotbal ve společenské místnosti byl zakázán. Podpořilo mě několik děvčat, někteří ze starších chlapců a většina personálu. Přesto jsem většinu nezískal, což znamenalo, že dupot nohou pod mojí kanceláří jsem musel snášet dál.“* Toto odporuje základnímu pravidlu Summerhillu – můžeš dělat, co chceš, pokud tím neomezuješ ostatní. Pokud ředitel školy má zajistit ekonomický chod školy, ke kterému patří financování školy prodejem knih, tak rozhodně není vhodné, aby jej žáci při psaní rušili. V tomto případě mi připadá nesprávné, aby jeho hlas měl stejnou váhu, nebo aby se o dané záležitosti vůbec hlasovalo. Dále je nasnadě podotknout, že svoboda jednoho jedince končí tam, kde začíná svoboda jiného jedince. A proto není správné, aby žáci omezovali Neilla při psaní.

Jako další absurdní příklad svobody na škole uvedu tento (Neill 2015, s. 42). Během druhé světové války byly sladkosti na příděl, tudíž děti utrácely peníze za cigarety. V Summerhillu bylo hodně kuřáků ve věku kolem deseti let. Neill předložil své argumenty: je to droga, zdraví škodlivá, u dětí to není otázka požitku, ale snaha vypadat dospěle. Zazněly protiargumenty, proběhlo hlasování. Neillův návrh byl zamítnut výraznou většinou hlasů. Kouření je obecně špatné a tudíž bych se přikláněla k tomu, aby byl Neillův návrh podpořen z důvodu ochrany zdraví dětí.

Zajímavou myšlenkou A.S.Neilla (2015, s. 58) je slušné oblékání a vyjadřování. Ve své knize píše: „*Vnější svět plýtvá drahocennou energií a strachováním o nepodstatné věci. Jako by v koloběhu lidského života záleželo na tom, jestli budete nosit slušné oblečení nebo říkat sakra.*“ Z čistě filosofického hlediska na tom tolik nezáleží. Ovšem v běžném světě to důležité je. Ač bychom to tak někdy nechtěli, nemůžeme si vždy dělat a nosit, co se nám líbí. A zde naráží filosofie na realitu.

Toto téma práce jsem si zvolila z důvodu svého tíhnutí k alternativní pedagogice. Dříve mě velmi lákala Waldorfská pedagogika, ovšem když jsem se o ní dozvěděla více, tak jsem se kvůli její ustrnulosti touto cestou nevydala. Waldorfská pedagogika je dosti uzavřeným celkem, který se drží filosofie svého zakladatele Rudolfa Steinera, nerozvíjí se a nedrží krok s dobou, nesnaží se o žádné velké inovace. Ve waldorfských školách se snaží o svobodný přístup k dětem – zakládají svobodné školy a univerzity. (Carlgren, 1991, s. 12). Byla jsem na pozorování ve výuce na Waldorfské škole a ta má ke skutečné svobodě, díky osnovám a povinnosti navštěvovat výuku, ještě daleko. Navíc je Waldorfská škola podle mého názoru velmi kvalitní reformní hnutí, které má velkou hloubku a ucelený systém. Vychovává člověka, který si je vědom sám sebe. Nabízí mu vyšší principy (Boha, anděly, různé nadpřirozené bytosti, jako skřítky a víly), víc rozvíjí člověka ve smyslu jeho citu pro barvy, tvary, umění jako takové, hudbu, pohyb a propojuje je s vyučováním. Nabízí hlubší rozměr v chápání světa. Tyto klady jsou opravdu úctyhodné a hodně děti ovlivňují. Problém však nastává teď, ve chvíli, kdy reforma školství přichází skutečně zevnitř, a kdy se proměňuje vnímání dětí. Najednou tu je konstruktivismus a snaha o co nejpřirozenější vplutí dětí z života do školy a naopak. Najednou jsou Waldorfské školy jaksi pozadu - mají velký strach ze změn, které se dějí a snaží se pevně udržet to, co považují za důležité. Dnešní dítě potřebuje do moderního a povrchního světa přinést hloubku, jenže Waldorfské školy se snaží moderní svět uzavřít před branami školy a udržet děti ve světě před 100 lety. Z názorů žáků školy jsem zjistila, že je to samozřejmě dráždí a nevede to k ničemu dobrému. Pro představu – děti nesmí nosit trička s potiskem, nesmí pít Coca – Colu, kvůli konzumnosti značky atp. Dalším problémem je, že pedagogové nemají patřičné vzdělání, často mají jen Waldorfský seminář. Tito lidé často nerespektují základní potřeby dětí a jejich možnosti, například se žáci musí soustředit mnohem déle, než je v jejich silách a fyziologických předpokladech. Převládá zde transmisivní způsob výuky a frontální výuka, opisování z tabule, memorování

(například jazyk se učí na prvním stupni pouze tak, že se memorují básničky a písničky). Ve výuce se věnují zastaralým a nedůležitým věcem – např. učením se starodávných básní. Ve fyzice na druhém stupni například zaberou spoustu času pokusy typu „zhasneme svíčku, rozsvítíme svíčku“. Je zde zdlouhavé zapisování pokusů, chybí zde např. periodická soustava prvků. Není moc efektivní ani výuka v blocích – látka se učí jen jeden měsíc v roce a tak se často zapomene, chybí zde prvek opakování.

Podobně fanatické názory měla kdysi i Montessori pedagogika, ale ta už začala přijímat některé principy konstruktivistické školy a zařadila do výuky i spolupráci. Montessori pedagogika umožňuje dětem svobodu v tom, že si mohou vybrat, kdy si zpracují jaké cvičení. Ale stejně děti cvičení zpracovat musí, aby splnily týdenní plán. Chybí zde prvek školního parlamentu a rozhodování dětí o tom, které předměty navštěvují a co se učí. Proto bych v budoucnosti ráda učila na škole, která není založena na filosofii jednoho myslitele, ale snaží se o sebereflexi, hlásí se k principům svobody a demokracie.

Kapitoly této diplomové práce jsou navzájem propojené, souvisí spolu a navzájem se ovlivňují. Jednou z mnoha důležitých knih pro mou diplomovou práci je kniha Summerhill (Neill, 2015). Dalšími důležitými knihami jsou Dějiny pedagogiky (Kasper, Kasperová, 2008), Cesta ke svobodné škole (Václavík 1997) a Jak se učí živě (Kramperová, Kršňák, 2018).

V teoretické části popisuji Svobodné školy a demokratické principy, antiautoritativní výchovu a unschooling. Dále zde pojednávám o historii svobodných škol – o vývoji svobodných škol v Čechách a v zahraničí. Následuje shrnutí teoretické části a výzkumná část. Zde zkoumám výzkumný problém, popisuji můj vlastní pohled na výuku a učební styl, provádím analýzu dnešních škol, zkoumám užití svobodných/demokratických principů, rozhovory a pozorování na současných Svobodných školách. Dále zkoumám termín „učitel/průvodce“ a jeho osobnost.

1 Teoretická část

„Chcete – li, aby vaše děti přinášely světu originální nápady, musíte je nechat následovat jejich vlastní vášně, nikoliv ty vaše.“

Adam Grant, Originály: Jak nekonformisté hýbou světem

1.1 Svobodné školy a demokratické principy

„Označení pro všechny typy a druhy škol, které nejsou ovlivňovány zvenčí nějakou ideologií a utvářejí svoji podobu v rámci demokratických principů podle vlastních vnitřních dispozic.“ (Rýdl, 2016)

Demokracie znamená, že na každého člověka nahlížíme s důvěrou a respektem a ctíme jeho lidskou důstojnost. Svobodné školy velmi přísně střeží tyto hodnoty a zásady mj. tím, že děti nechávají doslova ponořit se do každodenních demokratických procesů, jako jsou diskuse, či hlasování s rovností hlasů dětí i dospělých. Svobodné školy jsou zcela jedinečné svým řízením, orgány a procesy, jichž se žáci běžně účastní. Tyto školy jsou řízeny demokraticky, obvykle prostřednictvím školních rad, kde každé dítě i zaměstnanec (v některých případech i rodiče) disponují rovným hlasem. Školní rada se zabývá různými záležitostmi, počínaje drobnými problémy, (v některých školách až po najímání a propouštění zaměstnanců, všeobecné výdaje, nebo strukturu školního dne). Rada obvykle ustanoví pravidla chování ve škole a zpracovává postupy, jak je vymáhat. V některých školách je účast na Radě povinná, jinde dobrovolná. Někdy jsou vytvářeny výbory pro řešení konkrétních věcí, jako je např. řešení konfliktů. (Procházková, 2015)

Pokud se děti nechtějí učit něco, co běžný dospělý může považovat ze svého hlediska a zkušenosti za důležité, patrně je to z toho důvodu, že se dosud nesetkali se situací, kdy by tyto znalosti a dovednosti potřebovali. V momentě, kdy pochopí, že je to pro ně důležité, jsou motivováni a chtějí se to naučit. Uvedu zde parafrázi z knihy (Kramperová, Kršňák,

2018, s. 43): Učitel častokrát vlastně neví, jak vlastně učení v hlavě dítěte funguje. Častokrát se to můžeme jen domnívat.

Rozdíl mezi běžnou a svobodnou školou je v tom, že ve svobodné škole v tomto ohledu je dětem naprosto důvěřováno, zatímco v běžné škole rozhodují vyučující, na základě ŠVP a klíčových kompetencí, o tom, co je důležité. Jsou to tedy dospělí, kteří nevěří, že je dítě ve svém útlém věku schopno rozhodovat se samo.

Svoboda znamená, že necháte děti přijít si na řešení a udělat si věci samy. Jako příklad ze školy Edisona uvádí „kapitánka“ Pavla Sadilová (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 43) příklad: Děti ze školy jsou na návštěvě v Mateřské škole a komunikují s mladšími dětmi. Protože to samé ve škole nezažívaly, tak neříkají: „*Ukaž, pojd' sem, já ti to udělám. Já ti ukážu, jak to má být správně.*“ Místo toho říkaly: „*Tak přemýšlej chvílku, jak by se to tam dalo dát.*“ Dále svou myšlenku rozvádí spoluzakladatelka Edisony Martina Kaděrová: „*Děti nenabízejí větší pomoc, než je potřeba. Zatímco dospělý nevidí hranici...*“ Každý učitel i dospělý musí myslet na míru rozkazů i pomoci.

Je důležité, aby způsob výuky ve škole do jisté míry korespondoval s domácí výchovou - častokrát se však tomu tak neděje. Škola často musí přijímat i značně problematické děti, Summerhill nevyjímaje. Z tohoto důvodu Neill (1969) vysvětluje důvody svého apelu na rodiče: „*Proto se obracím na rodiče, protože podle mého názoru se problémové chování dítěte stalo téměř vždy důsledkem chaosu, díky špatnému zacházení v domácnosti.*“ Svobodné školy jsou v dnešní době často propojeny s rodiči, mnoho rodičů je zároveň učiteli svých dětí v domácím vzdělávání nebo i ve školách. To považuji za velký klad. I když lepší cestou by byli podobně smýšlející učitelé a rodiče. Což u klasického školství není tak úplně možné, vzhledem k faktu, že středobodem klasického školství není dítě a jeho potřeby. Rodiče mají většinou dítě ve středu svých zájmů.

Zajímavé je zamyslet se nad tím, jaké má klasická škola cíle. Potřebujeme se k tomu podívat za Rámcový vzdělávací program a pominout vše, co se nedaří. Vlastně jen stačí, představit si, co kdyby se všechno dařilo podle plánů a osnov. Jak uvádí Ondřej Štefl (Je škola budoucnost vzdělávání?, 2011): „*Představme si, že školy fungují (fungovaly) dokonale. Všichni všechno umí. Domácí úkoly píší doma a doma se učí. Ve škole poslouchají a rádně si zapisují. Chodí včas, nezlobí, neodmlouvají, zbytečně nediskutují. Nehrají hry,*

nejsou na Facebooku. Nejsou tady.“ Je zajímavé představit si, že by vše v klasické škole vše fungovalo tak, jak má být. Ovšem takovéto děti nejsou, protože to jsou bytosti s vlastním uvažováním. A proto, abychom se vyhnuli dalšímu přísnému zacházení, je nutné, abychom jim dali svobodu. Svobodné školy mají mnohem vyšší cíl, než klasické školy. Jejich cílem je, aby děti byly šťastné. To je v životě mnohem důležitější, než dodržování všech školních pravidel a povinností, která si z většiny nastavili dospělí. Šťastné dítě se do školy těší, rádo se učí, baví ho být v prostoru školy a chce stále objevovat nové věci.

Pozitivní výsledky svobodného školství jsou prokazatelné na spokojenosti dětí i jejich rodičů. Už ze samotné podstaty lidského bytí pramení touha po svobodě - každá bytost potřebuje svobodu. Pokud necháme na dítěti rozhodnutí, co a kdy se bude učit, tak rozvíjíme jeho motivaci a schopnost rozhodovat se. Jak dokládá Ondřej Štefl (Vzdělávání pro Svět 4.0, 2017): „*Nemůžeme děti uměle dávat do chodítek, aby se naučily chodit, i když k tomu nedozrály jejich kosti.*“ Podobně je to i s učením a vzděláním. Každý roste a zraje jinak, proto si potřebujeme vybírat podle vlastních schopností a možností.

Děti jsou přirozeně učenlivé a mají touhu stále poznávat něco nového. Když v nich tuto touhu rozvíjíme a neubíjíme, tak se budou rády učit celý život. Problém klasického vzdělávání je jeho povinnost. Neill (Neill, 2015) ve své knize tvrdí, že děti se stále učí. Pokud bychom dali dětem volnost, pak se rády budou učit to, co je zajímavá. Nebude pak docházet k situacím, kdy žáci v hodinách nedávají pozor nebo si nepamatují, co se naučili, protože je to nebaví a nezajímá. Tento fakt vychází z přesvědčení, že nikoho nemůžeme k ničemu nutit. Jakmile to uděláme, tak bude člověk nespokojený a svou nespokojenost si někde vyventiluje. Klasické školství se svým striktním dodržováním pravidel může v nějakých prvcích podobat totalitním režimům. Ty však napáchaly ve světě mnohem více škody, než užitku. V nějakých aspektech mohly mít užitek, ale když se na ně podíváme z globálního hlediska, tak převládají spíše jejich negativní jevy.

Děti by měly umět přijmout za svou svobodu i zodpovědnost. S tou je spojená i samostatnost, která je často velmi podceňovaná. Rodiče často chtějí, aby jejich děti byly v budoucnu nezávislé, asertivní a aby měly silnou vůli. Pokud jsou však ještě dětmi, tak je sami staví do role pasivních, přizpůsobivých a poslušných.

Svoboda znamená, že děti projeví svůj názor. Občas se nám to nemusí líbit, ale rozvíjí to jejich kritické myšlení a komunikační dovednosti. Jedním z takových příkladů může být i tento, humornější. Pavla Sadilová (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 44) vypráví, jak se s dětmi domlouvali na délce času, stráveném na iPadu. Hlasováním se zjistilo, že rozpětí je patnáct až třicet minut. Tak Pavla řekla: „*Kdo je pro patnáct minut?*“ Někdo zvedl ruku. „*Kdo je pro dvacet?*“ Zas někdo zvedl ruku. A pak jsem řekla: „*Kdo je pro třicet, ten má smůlu protože to už je moc.*“ A jeden prvňáček odpověděl spíš z legrace: „*Tak to ne, Pavlo, to se mi nelíbí. Já s Tebou chci jít k mírovému stolečku.*“ Takovýto stoleček je ve škole Edisona pro udržení dobrých vztahů. Takovýto vtip a reakce chlapce je ukazatelem svobodného prostředí školy a chlapcova zdravého sebevědomí.

Dalším z demokratických přístupů je sdělování zpětné vazby samotnými žáky. Je to často mnohem důležitější a smysluplnější, než hodnocení dospělou osobou. Jako příklad může být zpětná vazba od dětí, které komentují prezentace spolužáků. V případě, že má dítě v prezentaci náročné slovo, tak se ho ostatní zeptají, jestli slovu rozumí a proč ho tam tedy má. Zpětnou vazbou od ostatních dětí se mnohem více naučí, než kdyby ji vyslovil dospělý. (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 45)

Dalším faktem, který je spojený s nesvobodou, je neschopnost se rozhodnout. Děti na základní škole nemají moc prostoru pro svobodné chování, a proto často nepřemýšlí o formulaci dotazů. Ptají se často na triviální věci, které by měly být brány jako samozřejmost. Doložím na příkladu ze školy Edisona od Pavly Sadilové (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 47), kdy se jí nový žák ptá, zda si může odskočit na toaletu. Pavla říká: „*Co myslíš?*“ Dítě odpoví: „*Já nevím.*“ Pavla se ptá: „*Chce se ti? No tak musíš jít na záchod! Jenom mi to oznam...*“ Ovšem vzhledem k veliké moci učitele tyto věci samozřejmostí mnohdy nejsou. Jedná se například i o nesmyslně nařízené přestávky, které by z logiky věci měly vycházet z potřeb žáků. Není možné, aby všichni žáci měli ve stejnou chvíli stejné potřeby. V tomto ohledu se mi jeví ZŠ Londýnská jako velmi progresivní. Není zde zvonění a přestávky probíhají přirozeně, podle potřeb žáků. Na této škole je mimo jiné i skvěle propracované slovní hodnocení a sebehodnocení žáků. Osobně sympatizuji s takovým pojetím přestávek, jaké je příjemné žákům. Ve chvíli, když žáci sami potřebují přestávku, tak si ji udělají. Sami nejlépe poznají, kdy už se nesoustředí a potřebovali by si na chvíli odpočinout. Existují

učitelé na klasické škole, jejichž žáci jedí a pijí ve výuce, a jejich výuka probíhá ve velmi příjemném duchu, nijak to nenarušuje její průběh. S tímto způsobem výuky velmi sympatizují.

Je zajímavé zamyslet se nad tím, které znalosti ze školy v budoucnosti skutečně potřebujeme a které nikoliv. „*Škola často jen předává hotové pravdy, hotová řešení, vyžaduje pořádek a (zopakovat) svá řešení. Nemá ráda nápady, emoce, kreativitu...*“ (Je škola budoucnost vzdělávání?, 2011). Existují samozřejmě světlé výjimky, ale nasnadě je změna klasického školství. Pokud ovšem tato změna nenastane, tak budou děti (a jejich rodiče) hledat vzdělávání jinde než v klasické škole. Z tohoto důvodu vznikají alternativní a svobodné školy, je ve velké oblibě domácí vzdělávání, které je rostoucí trend do budoucna, a vznikají i jiné způsoby vzdělávání a učení se.

1.2 Antiautoritativní výchova

„Podíváme – li se na termín antiautoritativní blíže, zjistíme velmi snadno, že se skládá ze dvou částí: z původně řeckého prefixu anti – (proti, naproti) a ze slova autoritativní. “ (Štrynclová, 2003, s. 6)

Hlavní proud antiautoritativní pedagogiky proběhl v Evropě na přelomu 60. a 70. let 20. století. Českému prostředí se však vzhledem k politické situaci tento model výchovy vyhnul. Vzhledem k nastupující normalizaci nebylo v jednotném školství myslitelné, aby se děti rozhodovaly o výuce svobodně. Situace je nyní zcela odlišná - změna životního stylu (moderní technologie, časový pres, finanční situace...) vede i ke změnám ve výchově. Ovšem změny ve školství se dějí poněkud pomaleji, než by bylo žádoucí. Je důležité, aby výchova odpovídala současným požadavkům společnosti a dětí, aby se ve škole vyučovaly práci s technologiemi, aby výuka byla efektivnější. Podoba třídy a způsob výuky přetrvává po staletí téměř beze změny.

Pojem antiautoritativní výchova je často spojován i s pojmy demokratická výchova a liberální výchova. Jedná se však o pojmy nadřazené. Dle Průchy, Walterové a Mareše (Matůš, 2011, s. 39) se tyto pojmy definují takto: *Na straně jedné „ Demokratická výchova je styl výchovy, který se vyznačuje působením dobrých vzorů, nikoli trestů, porozuměním pro individuální potřeby dětí, podporováním spontánnosti a diskuse. Vede nejen k rozvoji intuice a samostatnosti, ale i k rozvoji zodpovědnosti, kázně a respektu k právům ostatních. “*

Oproti tomu dle Průchy, Walterové a Mareše (Matůš, 2011, s. 114) *„Liberální styl výchovy (svobodný, volný), který je charakterizován slabým nebo žádným řízením bez větších požadavků. Vede k malé odpovědnosti, nerespektování skupinových norem, snižuje integraci a organizaci práce ve skupině i efektivitu jejich výsledků. V některých zemích (USA, Spojené království aj.) je dnes vedena kritika proti příliš liberální výchově ve školách, způsobující vážné problémy.“* Vezmeme - li v potaz, že demokratická a liberální výchova se shodují v absenci trestů, porozumění pro individuální potřeby dětí, podporováním spontánnosti, liší se v působení vzorů, podporováním diskuze, míře odpovědnosti, respektování skupinových

norem, integraci, organizací práce ve skupině, i efektivitě skupinové práce. Dle mého názoru se autoři staví k liberální výchově poměrně kriticky. Děti, které jsou vychovávány liberálním způsobem výchovy, musí být za své rozhodnutí odpovědné, protože si je vybrali a tudíž za něj logicky ponесou následky. Obecně je důležité, aby liberální výchova byla podpořena demokratickými prvky, které dají výchově správný rámec, a bude podporovat adekvátní socializaci.

Pro ujasnění pojmu antiautoritativní pedagogika se držím vymezení Štrynclové (Štrynclová, 2003, s. 8) dvou protipólů, a těmi jsou „*apolitická pedagogika A .S. Neilla a dále pak socialisticky orientovaná pedagogika tzv. Kinderlāden.*“

Vysvětlení pojmu Kinderlāden uvádí Štrynclová (Štrynclová, 2003, s. 14): „*V souvislosti se studentským hnutím vznikly v Západním Berlíně tzv. dětské krámy (první v roce 1968), které vedle Summerhillu představují další model praktikované antiautoritativní výchovy. V počátečním stadiu sloužily především výchově dětí politicky angažovaných studentek a za cíl si kladly osvobodit ženu od tlaku měšťanských očekávání týkajících se její role matky a manželky. Název Kinderlāden, v množném čísle Kinderlāden, je odvozen od skutečnosti, že tyto instituce využívaly prázdných prostor nepoužívaných obchodů. Chtěly dosáhnout zaprvé překonání izolace žen - matek. Zadruhé překonání izolace dětí, jejich na rodičích, výchova dětí ke schopnosti artikulovat své potřeby, výchova v kolektivu, schopnost řešení konfliktních situací. A zatřetí politizace žen.*“

V dnešní společnosti, kde děti nechtějí moc uznávat autoritu, by se mohlo zdát jako dobré řešení využít právě antiautoritativní pedagogiku. Právě pedagogika, která neuznává autoritu, může dětem pomoci k hledání sebedůvěry a vlastní samostatnosti. To, že dnes existují proudy antiautoritativní pedagogiky, je vývoj společnosti, který je důležité akcentovat. Dnes dochází k větší toleranci pohlaví a náboženství. Též dochází k volnosti ve společnosti i ve výchově.

1.3 Unschooling

„Dítě na život nepřipravíš tím, co mu zakážeš, ale tím, co mu dovolíš.“

Anonym

Unschooling je vzdělávací metoda, která znamená odstranění školy ze života. Je zde odstraněna budova školy i výuka jako taková. Unschooling odmítá koncept „tradičního“ vzdělávání, nemá žádné osnovy – učení je výsledkem dohody (Unschooling, 2001). Je to životní styl, právě kvůli tomu, že není možné jej dělat jen částečně. Jedná se o propojenost předmětů i propojenost učiva se životem. Není možné mít unschooling například jen o víkendu, podobně jako člověk není o víkendu nezaměstnaný.

Dětem je dána svoboda, mohou se učit to, co je zajímavé. Nejsou do ničeho nuceny a učí se z celého okolního světa. Svě dětství mohou trávit hraním, které je pro ně nesmírně důležité. Jsou pokládány za bytosti, které si zaslouží být respektovány a mají právo rozhodovat se o sobě. Není na nich uplatňována výchova pomocí systému trestů a odměn v tom smyslu, že se děti netrestají za to, když se látku nenaučí a ani nejsou hmotně odměňovány za to, když něco dokáží správně. V unschoolingu se nehodnotí známkami, ale využívá se sebehodnocení nebo slovní hodnocení. Dítě pak mnohem komplexněji dokáže porovnat své současné znalosti a schopnosti s těmi minulými. Dítě se neučí pro nikoho ani pro známky, učí se pro sebe a své učení umí zhodnotit. Děti mají plnou důvěru své rodiny a široké komunity dalších lidí. Neučí se proto, aby to mohly někomu předvést.

Rodiče jim připravují příležitosti a zdroje, z nichž se mohou na společné cestě ve skutečném světě učit. Rodiče se tohoto procesu účastní, pomáhají, naslouchají, podporují. Sledují, co děti zajímá, co se učí a snaží se je v jejich práci podpořit. Důvěřují svým dětem, že se naučí samy vše, co potřebují. I v tomto přístupu hrají svou roli pravidla a hranice, ale neprosazují se silou a z moci rodičovské autority. Jedná se o týmovou práci. (Unschooling, web).

Svobodné vzdělávání a unschooling podporuje následujícím tvrzením spoluzakladatelka Svobody učení (Staňková, 2018) *„Každé dítě se naučí přesně to, co*

potřebuje, ve společnosti, v které žije.“. Společnost se stále proměňuje a na to by školství mělo reagovat. Je třeba děti učit věcem, které opravdu dávají smysl. Je třeba dívat se kolem sebe a neustrnout. Děti dokáží zjistit, co potřebují k přežití a ke svému rozvoji ve společnosti. Naučí se číst, psát, počítat, naučí se pracovat s technologiemi, naučí se cizí jazyk, popřípadě nějaké odborné znalosti a dovednosti, které budou samy potřebovat a chtít.

S pojmem unschooling souvisí i pojem Neškola. Jedná se o český slovní ekvivalent anglického výrazu unschooling. Uvádím definici pojmu Neškola (Neškola, web): *„Jsme skupina rodičů, kteří chtějí se svými dětmi tvořit podnětné, příjemné a bezpečné prostředí pro přirozené učení a vzdělávání se. Naše děti jsou nebo budou zapsány k individuálnímu (domácímu) vzdělávání podle zákona č. 561/2004 Sb. (školského zákona).“* Vznikají např. kluby rodičů vzdělávajících doma, nebo různá internetová fóra.

1.4 Historie svobodných škol

1.4.1 Vývoj svobodných škol v Čechách

„Když dítě umí pokročilou matematiku, mluví třemi jazyky nebo dostává samé jedničky, ale nezvládá své emoce, řešení konfliktů či stres, pak na ničem z těch prvních tří věcí ve skutečnosti nezáleží.“

SvobodaUčení.cz

V této kapitole se snažím poukázat na myšlenky svobodného vzdělávání v historii českých škol. Pokusy o hladký průběh učení měl i Jan Amos Komenský. *„Snadné je to, co se může vykonati bez napínání sil, obtížné jest, co se takto vykonati nemůže. Snadno se tedy učí tomu, čemu se učíme bez přepínání nadání, soudnosti nebo pilnosti. Nesnadno se učíme tomu, k čemu je potřeba usilovně napínat síly nadání, soudnosti a pílě.“* (Václavík, 1997, s. 18) Tato jeho zásada didaktického postupu nám pomůže pochopit, proč pomáhá ve výuce, když věci děláme přirozeně a bez donucování.

Ke svobodnému pojetí výuky v jistém smyslu přispěl i další citát Komenského (Václavík, 1997, s. 19), který tvrdí: *„Musíme opakovati také něco o příjemnosti učení. Neboť nejen básníci chtějí být k prospěchu a baviti, nýbrž každý, kdo s úspěchem učí, protože nemůže prospěti, leč když zároveň zabaví. Vždyť citové stavy tvoří polovinu nás, buď nás k věcem přitahující, nebo od nich odvracející. Kde ducha nic neláká, tam netáhne; a kam netáhne, tam je postrkován proti své vůli. Je - li to však proti jeho vůli, není nic tak snadné, aby se to stalo nesnadným; nic není tak lahodné, aby to nezhořklo; a konečně nic tak dobré, aby se neodstrašovalo.“* Již Komenský věděl, že příjemnost je důležitou součástí učení. V době mnoha lékařských výzkumů ohledně fungování mozku a paměti máme mnohem více důkazů o důležitosti psychické pohody ve chvílích učení. Je třeba tyto výzkumy nepodceňovat a uvědomovat si je během vyučování.

Později se v naší zemi objevovaly české a německé reformě pedagogické pokusy. Mezi těmito dvěma obdobími jistě byli též učitelé, kteří se o svobodu ve vzdělání snažili. Pro mou práci je ovšem důležitější příklad z období prvního desetiletí vzniku ČSR. V tomto

prvním období můžeme shledat v práci reformátorů některé společné reformně pedagogické znaky. Spojovala je zejména zásada tzv. přirozeného vývoje dítěte. Společně zastávali reformně naladěni učitelé pedocentrické názory týkající se individuální svobody dítěte a rozpracovávali otázky svobodné či volné výchovy. V rousseaovském duchu byli přesvědčeni, že dítě je od přírody dobré, a proto mu musí být dopřáno plné svobody, aby se vyvinulo. K takto naladěným pedagogům můžeme zařadit zejména obdivovatele a zastánce pedagogiky L. N. Tolstého a E. Keyové. Jedná se například o Josefa Úlehlu, Boženu Hrejskovou, o učitele realizující pokus tzv. Domů dětství - Ladislava Švarce, Ladislava Havránka a Ferdinanda Krcha, dále o Františka Bakuleho, Františka Mužíka a Marii Kühnelovou. (Kasper, Kasperová, 2008, s. 201)

Po roce 1933 vznikla Produkční škola založená na činnostním učení. Jako získávání zkušeností zdůrazňovala nejen proces samotné činnosti, ale i její výsledek. V produkční škole mělo získat převahu samoučení. Žáci pracovali s pracovními listy a pracovní učebnicí sami. Ovšem tento způsob učení nevyhovoval všem žákům, zejména slabším. Samoučení představovalo zátěž i pro učitele, ovšem umožňovalo i méně stresovou zátěž v rámci hromadné výuky a mělo pozitivní dopad na zdraví učitelů. (Kasper, Kasperová, 2008, s. 206)

Svobodnými a reformními myšlenkami Příhodovy Společenské školy byla žákovská samospráva. Ta měla být zaváděna již na prvním stupni. Od třetího ročníku měl být zvolen žákovský poradní sbor, který měl společně s učitelským poradním sborem rozhodovat o podobě školního života. Žákovská samospráva měla řešit jednak problémy disciplíny, ale i požadavky a návrhy žáků na chod školy. Dále zde byly žákovské organizace a kluby - žáci si je řídili sami, volili si vlastní činovníky a organizovali klubová setkání. Byl zde školní časopis, školní shromáždění a kampaně, které měly u žáků eliminovat negativní chování. (Kasper, Kasperová, 2008, s. 210)

V rámci německých reformně pedagogických pokusů v ČSR bylo dbáno na svobodu jedince. Jak se uvádí v knize Dějiny pedagogiky (Kasper, Kasperová, 2008, s. 211): *„Vyučovací metody zohledňovaly žákovu individualitu a vycházely z jeho přirozené motivace a okruhu zájmů. Dětské duši nebylo dle pedocentrického kánonu cokoli vnucováno. Pouze jejich přirozené chtění určovalo kvantitu a kvalitu učiva.“*

Jak dokládá text z knihy Ideologie nové didaktiky (Příhoda, 1935), přirozená situace pro učení ve škole častokrát nebývá. Např. při učení počtů se děti učí počítat příklady, místo manipulace se skutečnými předměty (Kasper, Kasperová, 2008, s. 214). Je třeba, aby klasické školy více dbaly na přirozený příběh učení a jeho spojitost s běžným životem.

S přirozenou situací souvisí i přirozená reakce, která je ve shodě s jedincovými tendencemi a je tedy psychologicky přiměřená. Zásada přirozené reakce nemá za účel rozmazlovat jedince, nýbrž zdůraznit, že jen tehdy zasáhneme bytost v jejím nejhlubším základu, když jí umožníme skutečnou svobodu. Předpokládáme, že vyučování, které se neřídí psychologickou zákonitostí, je méně účinné a že nepřispívá k svobodnému vývoji lidské osobnosti. (Kasper, Kasperová, 2008, s. 215)

Vznikala zde také studentská hnutí: „*Termínem studentské hnutí bývá označována vlna studentských nepokojů, protestních akcí a stávek v období od roku 1965 do roku 1970. Jednalo se o mezinárodní záležitost - ke studentským nepokojům docházelo jak v západních státech např. v USA, Francii, Anglii, Belgii, Itálii, Japonsku, tak i ve státech východního bloku (Polsko, Jugoslávie, Československo)...Studenti apelovali na nutnost reforem v oblasti vzdělávání - velkým problémem byla přeplněnost vysokých škol, nepřiměřená a zastaralá vysokoškolská zařízení, nepřehlednost fakult, rostoucí objem učiva, realitě vzdálené zkušební postupy, nedostatečný kontakt studentů s profesory, dogmatické vyučovací metody, potlačování pokrokovosti a kreativity, minimální možnosti ovlivňování vyučovacího procesu studenty, formálnost studentské samosprávy, jež ve skutečnosti nedisponovala téměř žádnými rozhodovacími pravomocemi.*“ (Štrynclová, 2003, s. 13)

Obdobou studentského hnutí bylo tzv. žákovské hnutí, probíhající především na gymnáziích. I zde žáci se svými požadavky dostávají do rozporu s mocenským aparátem. Jejich cílem byla demokratizace společnosti, demokratizace školy. Chtěli mít právo spolurozhodovat ve všech záležitostech školy, v otázce výběru učiva u některých vyučovacích předmětů. Uvolnění výuky ve vyšších ročnících, nahrazení vyučovacích předmětů náboženství filosofií, zavedení předmětu sexuální výchova. (Štrynclová 2003, s. 14)

Po první světové válce vznikl alternativní pedagogický směr, kterému se říká Jenský plán. Německý pedagog Peter Petersen začal koncipovat vlastní návrh na přeměnu školy.

Své myšlenky realizoval na cvičné škole v Jeně. Tento návrh obdržel v roce 1927 na konferenci Sdružení pro novou výchovu označení jako Jenský plán. (Václavík, 1997, s. 68)

Jedná se o otevřený systém, v němž Petersenovy myšlenky nezapadly a stále se užívají na současných školách. Například škola Kairos, kterou popisují v teoretické i výzkumné části, čerpá z Jenského plánu. Podstata výuky v Jenském plánu závisí na společném životě dětí v jedné škole po celou dobu povinné školní docházky. Dalším prvkem bylo uspořádání žáků nikoliv po ročnících, nýbrž do tzv. kmenových skupin. Jednalo se o čtyři skupiny: nižší (1. - 3. třída), střední (4. - 6. třída), vyšší (7. a 8. třída) a skupina mladistvých (9. a 10. třída). Takovéto uspořádání umožňovalo zcela jiné podmínky na práci, zejména vzájemnou spolupráci a pomoc. (Václavík, 1997, s. 69). Smíšené věkové skupiny, tzv. tripartity má i ŽŠ Edisona a pedagogický systém Marie Montessori.

V Jenských školách je místo obvyklého rozvrhu tzv. týdenní plán práce. Setkáme se zde s „jádrovým vyučováním“. Zde jsou pohromadě děti příslušné kmenové skupiny se svým vedoucím a probírají určitá témata, která obsahují více oborů. Dále je zde kmenová výuka, kde se probírají jednotlivé obory. Je zde volná práce, kde si děti volí úkoly podle vlastního rozhodnutí. Také zde jsou různá pracovní společenství, která jsou pedagogicky uspořádána tak, aby je žáci zvládali. Zde jsou děti vtaženy do určité činnosti a společná práce formuje jejich osobnost. (Václavík, 1997, s. 71)

V Jenském plánu jsou čtyři hlavní formy vzdělávání. Jedná se o rozhovor, práci, hru a slavnost. Rozhovor se koná kolem velkého stolu, kde hovoří učitel a žáci o tématech vyučování, plánech a výsledcích. Při práci se rozvíjí schopnosti vzájemného respektu a spolupráce, při učení je velká míra svobody. Hra je důležitou součástí vyučování, naplní přestávky i volného času. Podporuje pozornost, paměť a myšlení. Slavnost je v Jenské škole na začátku a konci týdne. Sejde se zde celá škola, zpívá se, hrají se scénky, gratuluje se oslavencům. (Václavík, 1997, s. 72)

V Jenských školách hrají důležitou roli učební pomůcky, které jsou navrženy v duchu jiných reformních pedagogických směrů, například Montessori nebo Freineta. Jednoduché pomůcky si připravují i učitelé, mohou spolupracovat i s rodiči. Školní pracovna připomíná spíše obytný pokoj. Jenské školy bývají kritizovány z nedostatku kázně, protože žáci při otevřeném vyučování nesedí stále na svých místech. Ovšem u žáků se vyžaduje jiný druh

kázně a odpovědnosti, který vyplývá ze samostatnosti. Jsou však pro život podstatně lépe připraveni, než žáci uvyklí poslušnosti. (Václavík, 1997, s. 72)

Dále je z hlediska vývoje svobodného a demokratického školství zajímavá situace po sametové revoluci. Byla zde nutná demokratizace a humanizace školství. Vznikaly zde nové soukromé školy, byly zakládány školské rady. Bylo možné přistoupit k úpravám osnov a studijních plánů. Také se mohly měnit konkrétní metody práce se žáky a využívat zahraničních zkušeností nebo zkušeností z reformní pedagogiky. Navíc bylo možné zakládat nové nestátní školy. (Václavík, 1997, s. 180)

Školská legislativa prochází od roku 1990 složitým procesem změn. Vzdělávání u nás se od roku 1948 ubíralo zcela špatným směrem. Demokratizace školství znamená zajistit všem stejný přístup ke vzdělání. Je třeba zajistit uplatnění demokratických principů - např. zajistit prostupnost mezi školami. (Václavík 1997, s. 181)

Ve školství se začaly objevovat tendence pro výchovu o demokracii, humanizaci a liberalizaci školství. Argumentuje se lidskými právy dětí, na které poukazuje řada tehdejších pedagogů. Neméně významnou je důležitost vzájemného vztahu učitele a žáka. Respektuje se právo na sebeurčení, rozhodovací autonomii a vlastní zodpovědnost (Václavík, 1997, s. 182). „*Nezávislá mezioborová skupina pro transformaci školské politiky, vzdělávání a školy - NEMES vypracovala projekt s názvem Svoboda ve vzdělávání a Česká škola. Dle tohoto projektu musí kompletní přeměna společenského systému zahrnovat změnu vzdělávání. Jde o transformaci na novém filozofickém základu, a proto je třeba nejprve definovat vzdělávání a jeho kvalitu. Dále je potřeba formulovat základní principy vzdělávací politiky a dospět k cílové představě vzdělávacího systému.*“ (Václavík, 1997, s. 183) Tento projekt jistě pomohl větší svobodě a demokracii ve školství.

V současné době je tendence po vzniku svobodných škol. Mezi školy, které mají ve svém kurikulu svobodné principy patří např. Donum Felix, ZŠ Ježek bez klece, Slovácká škola, Svobodná škola Ronja. V Praze a okolí se k nim mohou řadit ScioŠkoly, ZŠ Edisona, ZŠ Kairos. Také by sem mohla patřit Svobodná škola Praha, která ovšem z finančních důvodů k 30.11.2019 ukončuje svou činnost. Na některých školách jsem osobně byla a pojednávám o nich v rámci výzkumné části diplomové práce.

ZŠ Kairos

„Dětem cestu neumetáme, ale neházíme jim klacky pod nohy.“

webové stránky školy

Škola Kairos je soukromá škola, na které se platí školné 7200Kč měsíčně bez odpolední družiny, 8500 s družinou. Na této škole se drží hesla: „Dětem cestu neumetáme, ale neházíme jim klacky pod nohy.“ (web). Škola je pojmenovaná po staročeském bohu Kairovi, který vyjadřuje „*vnitřní plynutí času*“. Její ředitelka Hana Frydriřhová (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 74) popisuje chod školy: „*Než abychom jedli přesně ve 12 hodin, jíme, když máme hlad. Učíme se matematiku, pokud nás zajímá, kolik nám vrátí peněz v obchodě, a nikoli když si zrovna chceme hrát s kamarádem nebo protože je úterý půl jedenácté. Slovo kairos má mnoho jemných významů. Je to třeba chvíle, kdy rozpoznáme šanci, příležitost a dobře jí uchopíme. V podobném smyslu dnes používáme také slovo flow. Pracujeme, když se nám daří a vše jde lehounce a s minimálním úsilím.*”

„V Kairosu proměňujeme zlobení na aktivitu, tvrdohlavost na cílevědomost, drzost na odvahu, hyperaktivitu na přirozený pohyb, vztek na schopnost vyjádřit své emoce...”. (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 331)

Co posiluje ředitelku školy Kairos, Hanu Frydriřhovou? (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 81): „*Zprávy z veřejných škol. Prý tam stále ještě zkoušejí děti, prý tam zvoní, prý tam jsou děti zesměšňovány, kritizovány...V tu chvíli vím, že naše práce má smysl.*”

Ve škole Kairos se řeší tyto nejčastější otázky: „*Jak můžeme chtít po malých dětech, aby dokončili práci, když sami leccos nedoděláme? Proč chceme, aby dostály vlastním slibům, a sami kolikrát naslibujeme, co nedokážeme dodržet?*” (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 81) Tyto otázky nádherně ukazují lidskost, kterou bychom při jednání s dětmi neměli opomíjet. Nestačí pouze nařizovat, nýbrž bychom měli být příkladem. Tak dokážeme mnohem více, než když budeme cokoliv vysvětlovat. Jak uvádí slavný citát Miguela de Servantese: „*Ne slova - činy jsou to, které přesvědčují.*“

Je stále třeba dbát na správný význam slov a na důsledky svých činnů. Jak tvrdí ředitelka školy (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 82) věta: „*Děti potřebují hranice*”, může být zneužívána jako výmluva pro manipulaci s dětmi. Věta „*Svoboda je vždy spojena se*

zodpovědností", ve které může být zaměňovaný pojem „*zodpovědnost*“ za zkosnatělost, za strach ze změny nebo za strach z toho být spontánní, pravdivý.

Ředitelka školy Kairos (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 83) tvrdí, že ve škole vychází z toho, že nemá smysl „tlačit“. Tlak způsobuje odpor, který si nepřejeme. Pokud se jemnými nástroji nedaří, aby se dítě pustilo do práce, kterou my považujeme za důležitou, opouštíme přesvědčení, že je to pro něj důležité, alespoň pro danou chvíli.

ScioŠkoly

„Děti se chtějí a umějí učit. Když dítě ponecháte v přirozeném a bezpečném prostředí, začne se učit. Ví, co potřebuje umět a učí se to. Často je to ovšem něco jiného, než si my dospělí myslíme, že by se učit mělo.“

Ondřej Šteffl, Vzdělání pro svět, 4.0

ScioŠkoly se hlásí k principu svobodných škol svými hodnotami. Se ScioŠkolou jsem se poprvé setkala na přednášce na VŠ v rámci předmětu Alternativní pedagogika a inovativní programy. Z této přednášky čerpám některé informace. Na přednášce bylo několik dospělých i dětských zástupců ze školy, kteří nám popsali její fungování. Trochu mě překvapilo, že během přednášky se nemohly používat mobilní telefony. Samozřejmě mohou odvádět pozornost, ale mohou pomoci k vyhledávání dat. Pokud se škola hlásí k principům svobody, tak by se dle mého názoru nemělo takhle užívání mobilních telefonů zakazovat. Mělo by se pouze omezit na určité úkony. Vysvětlením by mohla být ukázka výsledku společné debaty o mobilních telefonech: *„Na Praze 9 proběhla loni mezi dětmi několikaměsíční debata na téma Jak omezit ve škole mobily. S návrhem přišly samy děti, zdálo se jim, že si o přestávkách málo mezi sebou povídají. Výsledek? Mobilní telefony je možné o přestávce krátce použít k tomu, aby žák vyřídil rychlou sms s rodiči nebo si pustil hudbu. Přístroj nesmí být vidět ani slyšet. V odpoledních hodinách je možné po omezenou dobu 20 minut hrát hry. Kdo tato pravidla poruší, sám odnese mobil do průvodcovny na zvláštní místo a vyzvedne si jej při odchodu domů. A funguje to!“* (Šteffl 2018, Brožura ScioŠkoly, s. 12).

ScioŠkoly jsou soukromé a finance z ministerstva nestačí na dobrý chod školy, která se snaží o zajímavou a interaktivní výuku. Náklady jsou nedostačující na pokrytí platu průvodců, koupi kvalitních pracovních pomůcek a materiálního zázemí. Osobně jsem však proti soukromým školám z mnoha důvodů, nejen finančních. Na jedné soukromé škole vyučuji a jsem svědkem toho, že když si rodiče výuku zaplatí, chtějí ji velmi často

organizovat podle sebe. K tomu může ovšem docházet i na státních školách. Cílem mé práce je poukázat na to, že soukromé školy jsou mnohdy soukromé jen proto, že nevyhovují zastaralému systému státního školství.

Význam latinského slova scio je rozumět, umět, vědět, znát (Latinský slovník, online). Škola se hlásí k principu svobodných škol svými hodnotami. Mezi ně patří svoboda, morálka, aktivita, optimismus, odvaha, otevřenost, odpovědnost a solidarita. Principy ScioŠkoly jsou: *„Děti se chtějí a umí učit. Každé dítě je jedinečné. Otevřenost světu mimo školu. Rozmanité a motivující prostředí. Směřující prostředí. Bezpečné a přívětivé prostředí. Hlavním aktérem učení je dítě. Zpětná vazba, ne známky. Zóna nejbližšího rozvoje. Víme, že o učení toho moc nevíme.“* (ScioŠkoly, web)

Pro lepší pochopení vzdělávání ve ScioŠkolách dokládám informace o spokojenosti dětí a rodičů se školou: *„Něco napoví typický pondělní výjev před ScioŠkolou: děti do školy utíkají, neloudají se jako někam, kam se jim nechce. A rodiče někdy nadšeně, jindy překvapeně vyprávějí, že děti polovinu víkendu provzdychaly s tím, že už chtějí do školy. Další známkou spokojenosti rodičů je fakt, že k nám zapisují další děti, sourozence původních ScioŠkoláků. Rodičů i dětí se na konci každého školního roku ptáme na jejich spokojenost se ScioŠkolou.“* (Šteffl 2018, Brožura ScioŠkoly, s. 4). V brožuře se uvádí, že většina dětí ze ScioŠkol by ji doporučilo svým kamarádům, baví je učení, doporučili by školu svým kamarádům, cítí se na škole spokojenější než na škole původní. I rodiče si chválí způsob a čestnost komunikace mezi nimi a školou. Jsou tu ovšem i negativní ohlasy ze zpětné vazby. Některé děti by potřebovaly častější zpětnou vazbu, některé děti na konci školního roku nerozumí čtenému textu lépe než na začátku školního roku. Některé děti z první až třetí třídy nemají na jedné ze ScioŠkol pocit, že tu mohou něco ovlivnit. Nejčastější, mnohdy až nadpoloviční nespokojenost dětí i rodičů je se školními jídelnami. Ovšem jak uvádí ředitel (Šteffl 2018, Brožura ScioŠkoly, s. 6): *„Tato zpětná vazba je pro nás poučením a pracujeme na tom, abychom tyto oblasti zlepšili.“*

Velmi se mi líbí, že zakladatelem projektu Scio je muž, který není nejmladšího věku a má zkušenosti z oblasti školství a managementu. Z jeho rozhovorů a filosofie je cítit inteligence a racionální uvažování. Své názory je schopný zdůvodnit a obhájit. Ve své filosofii přemýšlí hodně nad způsoby, jak děti učit, aby to pro ně bylo co nejpřínosnější a

nejpříjemnější. Zajímavým faktem je, že první ScioŠkola vznikla v roce 2015, takže nefunguje více, než 4 roky a stále se zakládají nové ScioŠkoly.

Pozitivně hodnotím rozvoj studijní autonomie dětí. Líbí se mi toto praktické uplatňování autonomie: *„Na většině škol fungují tzv. kruhy, skupinky dětí, které mají na starosti např. knihovnu, IT techniku, výtvarné potřeby... O svou oblast se starají, plánují její rozvoj, a dokonce spravují vlastní rozpočet.“* (Šteffl 2018, Brožura ScioŠkoly, s. 10).

Ve ScioŠkole je, jako v Summerhillu, školní parlament. Nejsou zde učitelé, ale „průvodci“. Pravidla, na kterých se děti s průvodci domluví, se musí dodržovat. Na ScioŠkole jsou tripartity, celoškolní schůzky i osobní schůzky, které pomáhají učitelům a rodičům komunikovat důležité věci. Škola má hodně podobných principů se Summerhillem a jinými svobodnými školami, z kterých se inspiruje.

Ve ScioŠkole se často bojuje s nefunkčními myšlenkovými koncepty. Jak uvádí Ondřej Šteffl (Vzdělání pro svět, 4.0): *„Zažitým věcem, které nefungují v současnosti se ve ScioŠkole říká bobr. Když se zakládá ScioŠkola, tak každý dostane do ruky papírového bobra a roztrhá jej.“* Je třeba děti učit kritickému myšlení a budovat v nich touhu po změně nefunkčních věcí.

Ředitel školy (Šteffl 2018, Brožura ScioŠkoly, s. 8) moc hezky odpovídá na obavy rodičů, zda budou jejich děti umět látku tak jako na klasické škole. *„Tato otázka je velmi častá. Ukazuje jednoho z častých bobrů. Mnoho lidí má před očima iluzi, že děti v běžných školách umí to, co se učily. Neumí...Nejen děti, ale i někteří dospělí mají potíže správně chronologicky uspořádat lovce mamutů, vyhynutí dinosaurů, objevení Ameriky a první světovou válku... Děti z běžných škol zdaleka neumějí vše, co se učily. A každé dítě umí trochu jiné věci. Podobně to bude u dětí ze ScioŠkol. Chceme, aby ScioŠkoláci dobře uměli to, co potřebují pro svou studijní autonomii.“*

Myslím si, že je správné, aby děti byly vychovávány demokratickým a liberálním způsobem výchovy. O většině věcí, které se jich týkají, mají rozhodovat sami a za svá rozhodnutí nesou odpovědnost. Tento styl výchovy většině dětí vyhovuje, protože se mohou rozhodovat o věcech, které jsou adekvátní jejich schopnostem. Jak uvádí Lukáš Neubert (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 203), zástupce ScioŠkoly v Olomouci: *„Rodič je nejbližší*

člověk dítěte. Pokud má nějaká očekávání, která nekorespondují s tím, co dítě chce a může, anebo alespoň toleruje, tak to znamená, že dítě je pouze projekt rodiče a oni se v něm nějakým způsobem realizují, ale nejde jim vůbec o to dítě. V takové situaci myslím, že škodí osobnosti dítěte a mohou mu ublížit. Ono se s tím někdy vypořádá, v lehčích případech rychleji, v těžších za dlouho nebo nikdy.“ S tímto tvrzením naprosto souhlasím. Tento rodičovský příklad vidím často. Je to velmi smutné a jako učitel (i jako budoucí rodič), mu chci předcházet. Z tohoto důvodu píšu o svobodných školách, protože jejich principy by mělo znát co nejvíce lidí.

Jak uvádí pan Šteffl (Šteffl 2018, Brožura ScioŠkoly, s. 15) dále: *„Jak je zřejmé, děti se zejména v oblasti tvrdých znalostí nikde a nikdy nemohou naučit všechno. Vždy se naučí jen něco.“* Toto tvrzení dokládá důležitost studijní autonomie žáků a svobodného zřízení škol.

Na ScioŠkolách fungují tzv. koleje, na kterých je jeden průvodce, jedná se o smíšené věkové skupiny. Na ScioŠkole Olomouc nám popisuje fungování kolejí ředitel školy Michal Vodička (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 191): *„První čtyři dny jsou děti ve skupinách, ve kterých se učí matematika, čeština a angličtina. Prvníáci zvlášť, druháci a třetíáci dohromady, čtvrtáci a pátáci dohromady, šestáci a sedmáci dohromady. Mezitím jsou projekty, kde jsou děti od třetí do sedmé třídy dohromady. A v pátek máme kolejný den. Celé dopoledne jsou děti ve své koleji. Má to být taková jejich domovská skupina. Děti by zde měly nacházet své zázemí a sociálně se rozvíjet. Právě proto tam jsou děti všech věkových kategorií, aby docházelo k učení mladších od starších a naopak.“*

Slova zřizovatele ScioŠkol (Šteffl 2018, Brožura ScioŠkoly, s. 15), mi daly podnět k přemýšlení, co vše může být v procesu učení špatně. *„Diktáty s dětmi nepíšeme! Proč ne? Děti se při nich učí gramaticky správně zapisovat cizí myšlenky (ne vlastní!) a jsou trestány sníženou známkou za každou chybu. Výsledkem je, že se v horším případě mnohé děti bojí psát a vyjadřovat složitější myšlenky. A v lepším případě při psaní soustřeďují velkou část svého úsilí na gramatickou správnost, což je brzdí v přemýšlení o textu. Přílišný důraz na pravopis mnohým dětem zabrání, aby se naučily dobře písemně vyjadřovat. Bojí se, že udělají chybu. Myslí na pravopis a už jim nezbývá kapacita rozmýšlet, co chtějí sdělit. A tak své vyjadřování nerozvíjejí a ten strach jim zůstane.“*

Krásnou argumentaci zpětné vazby uvádí ředitel společnosti (Šteffl 2018, Brožura ScioŠkoly, s. 23): *„Nejlepší je zpětná vazba, kterou děti vidí samy i bez učitele. Když v jednom projektu postavily psí boudu a pes se do ní nevešel, nebylo zapotřebí jim říkat - máte to špatně, dostanete čtyřku. Samy chápaly, že ji musí rozebrat, spočítat rozměry, koupit nový materiál a postavit znovu. Podobně se děti učí mluvit, chodit a tisíce dalších věcí. Žádné hodnocení nebo známky k tomu nepotřebují. Napadlo vás snad desetiměsíční dítě známkovat za to, jak chodí? Zpětnou vazbu dostává od podlahy.“*

Zajímavým faktem je, že na každé ScioŠkole se platí jinak vysoké školné. Ve výzkumné části pokládám dotaz na výši školného zástupkyni SCIO školy na Praze 11, Janě Bětík Wills.

Jedním z prvků ScioŠkol jsou tzv. Dny jinak, které osvětluje ředitel společnosti Scio (Šteffl 2018, Brožura ScioŠkoly, s. 26): *„Na velké části ScioŠkol probíhají tzv. dny jinak, kdy jsou jeden den v týdnu děti mimo školu nebo se ve škole věnují praktickým, např. podnikatelským projektům. Také v rámci práce na různých probíraných tématech vycházíme ven a učíme se v terénu (ve firmě, muzeu nebo lese).“*

Na ScioŠkolách existuje jeden den, kterému se říká Samorost. Většinou to bývá pátek, kdy si děti mohou vybrat, jaké předměty navštěvují. Blíže jej popisuje Ondřej Šteffl (Šteffl 2018, Brožura ScioŠkoly, s. 60): *„Je to čas, který je součástí předmětu Svět v souvislostech, a v němž děti mohou zcela samostatně pracovat na svém vlastním projektu, který si vymyslí. Děti iniciují, co se samostatně nebo ve skupince chtějí učit. Samy plánují, co potřebují a co má být výstupem jejich snažení. Následně pracují na svém projektu a průvodce je jim k dispozici, pokud jej samy požádají o radu či pomoc. Po skončení práce na samorostu vede průvodce s dětmi zpětnovazební rozhovor a děti prezentují své výsledky.“* Více se o tomto projektu rozepisují v rozhovoru ve výzkumné části.

Z přednášky na PedF UK o ScioŠkole na Praze 11 vyplynulo, že na školu chodí nějaké procento dětí, kteří jsou sebestřední – je to důležitý úkol školy, pracovat s takovýmito dětmi. Ve škole se snaží o sociální uvědomělost a otevřenost svému okolí, potažmo celému světu. Dětem se umožňuje svoboda až ve chvíli, kdy zvládají odpovědnost. V rámci solidarity se děti učí pracovat se všemi, mají projekty podle potřeb a snaží se být dobrým příkladem pro ostatní. Je důležitá zpětná vazba a konkrétní výsledek. Ve ScioŠkole se

zaměřují na řešení konfliktů, je zde důležitý například pohled do očí. Na škole fungují čtrnáctidenní ateliéry, což je blok výuky. V ateliérech se učí například film, fotografie, konkrétní téma dějin nebo se na nich zvelebují škola. Třikrát do roka musí být někdo služba v době ateliérů – vyplňuje maily, uklízí, komunikuje s údržbářem apod. Ve ScioŠkole existuje pravidlo „Raz, dva, tři“ – děti mají jít s problémem nejdříve za dvěma spolužáky a potom teprve za průvodcem. Žáci si pomáhají navzájem ve výuce – když někdo umí například látku matematiky, tak jí vysvětlí spolužákům. Výuka na prvním stupni probíhá tak, že je nejprve blok 1,5 hodiny trivia (čtení, psaní, angličtina). Poté je víceméně volitelný blok a dále Svět v souvislostech, kde se propojují různá témata napříč předměty. Ve ScioŠkole jsou projekty, na kterých spolupracuje více ročníků dohromady a je zde i čas, kdy děti prezentují vlastní témata. Je zde princip solidarity, takže děti se učí tomu, aby se navzájem nerušily. Na škole se píše písmem Comenia Script a hodně se čtení a psaní přizpůsobuje znalostem dětí. Ve škole jsou uplatňovány demokratické principy, takže žáci mají možnost školu měnit. Škola pracuje s informačními technologiemi, děti mají například portfolium na portále Google Drive. Děti mohou navrhnout témata jednotlivých kurzů ve škole – například Francouzština, debatní seminář apod. Děti pracují také s učebnicemi, mohou si je půjčit v tzv. obýváku nebo v knihovně. Na škole je každé pondělí celoškolské shromáždění, každý pátek je shrnutí týdne a ve čtvrtek je koordinace ateliérů. Hlavní snahou školy je, aby děti byly studijně autonomní. ScioŠkola také jezdí ven – je zde snaha přirozeně se vyrovnávat s problémy. Příjímá zkoušky na ScioŠkolu jsou formou pohovoru – škola není vhodná pro autisty a děti s těžší formou ADHD. Ve škole se hodně dbá na vzdělávání průvodců, hlavně ve formě koučingu, je zde podpora v kolektivu. Škola se inspiruje Summerhillem, ale nejde o přesné kopírování, protože není internátní školou. Ve třídách je maximálně 16 dětí. Žáci mají index, do kterého si zapisují jednotlivé dovednosti a jejich míru zvládnutí. Proces řešení problémů na škole bývá zdlouhavý, ale všichni se s řešením poté lépe sžijí – je zde možnost sdílení. Existuje také Scio pedagogické lyceum, na kterém se žáci připravují na zaměstnání pedagogického asistenta. Jsou zde předmět jako český jazyk, matematika, angličtina, pedagogika, psychologie a jeden volitelný předmět.

ZŠ Edisona

Edisona je soukromá škola, která se snaží o svobodný přístup k dětem. Školné na této škole je 5 500 Kč/měsíc. Prostředí školy je inspirativní, rozvíjející kritické myšlení a kreativitu. Děti zažívají svobodu spolu se zodpovědností. Díky tomu si budují kompetence k učení skrze vnitřní motivaci a samostatnost. Děti podporujeme ve spolupráci napříč věkem a ukazujeme jim, jak vytvářet kvalitní vztahy. Cílem Edisony je připravit dítě na budoucnost, o které nevíme, jaká bude. Za nejdůležitější proto považujeme rozvoj kompetencí, které člověku umožní zvládnout jakékoli situace. (Edisona, web)

Pedagogické metody, se kterými v Edisoně pracují jsou: Montessori pedagogika, BSP - Barevné sítě poznání, Hejného metoda pro výuku matematiky, výukové aplikace a videa na iPad, mezipředmětová propojenost (projektové vyučování), zážitkové vzdělávání (exkurze, pokusy, tvůrčí dílny, divadlo), individuální učební plány, učení a práce venku a v přírodě, SEMU (sociální a emoční učení), dramatická výchova, vaření s dětmi aj. (Edisona, web)

Škola se snaží o propojení dětí s okolním světem a inovativní prvky. Pavla Sadilová (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 48) uvádí: *„Od šestého ročníku chceme pracovat více přes aplikace a zřejmě vybereme technologii Google Class. Děti budou mít svoje účty a zadání i zpracování úkolů budeme dělat přes web. IT u nás není oddělené. Je to součást každodenního provozu a možnost usnadnit si život. Technologie do života patří. Třeba jdeme do planetária a hledáme cestu na iPadu.“*

Po předložení tématu učitelem si děti mohou vybrat aktivity či pomůcky, s kterými si chtějí učivo procvičit. V daném čase mají děti možnost vybrat si předmět, kterému se momentálně chtějí věnovat. Pomocníkem jim přitom jsou jejich denní či plány (dle zralosti dítěte) a cíle (kompetenční mřížky).

Děti si někdy vybírají hry či aktivity, které dospělí nepovažují z hlediska vzdělávání za úplně vhodné. Děti se při nich ale rozvíjí zejména v sociální a komunikační oblasti. Učit se proto v našem pojetí znamená mnohem více, než jen sbírat vědomosti a ukládat je do

paměti. Sociální kompetence, tolik důležité pro život, se dají získat jen společným soužitím s ostatními, k čemuž se kolektivní hry a sport skvěle hodí. (Edisona, web)

Dalším z důležitých věcí, které škola buduje, je autonomie. Je důležité v dětech budovat autonomii. Dítě by samo mělo umět říct rodičům: „*Tohle je moje odpovědnost, nechte mi to. Copak mi nedůvěřujete?*“ Jak uvádí dál Pavla Sadilová (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 48): „*Hranice mezi dětmi a rodiči se bude formovat z obou stran. Proto říkám, že děti jsou jako malí dospělí. Pokud jsou vedeni k vědomí si sebe a své hodnoty.*“

Na škole Edisona jsou povinné kruhy a večerní kruhy pro rodiče. S tímto zcela nesouhlasím, dle mého názoru by mohla být tato škola svobodnější. O tomto tématu více pojednávám ve výzkumné části, konkrétně v rozhovoru s ředitelkou školy Pavlou Sadilovou.

1.4.2 Vývoj svobodných škol v zahraničí

V zahraničí byla velmi klíčovou škola Summerhill, jejímž příkladem se mnohé školy vydaly. Neméně důležitá je škola Sudbury Valley a Neue Schule.

Summerhill school

„...neformovat dítě podle představy učitele, nýbrž rozvíjet jeho přirozené schopnosti, nepřipravovat dítě pro naplnění určité fixní sociální role, nýbrž vychovávat člověka, působit na dítě nikoliv prostřednictvím knih, nýbrž prostřednictvím konkrétních předmětů a konkrétních činností“ (Štrunclová, 2003, s. 34)

Summerhill je soukromá internátní škola a denní škola, která slouží základnímu i střednímu vzdělávání v demokratickém stylu. Summerhill patří k „hnutí svobodných škol“ (Štrunclová, 2003, s. 9). Osobně jsem toho názoru, že Summerhill je fenoménem v mnoha směrech. Mělo by se o něm více mluvit, protože jeho filosofie by pomohla nejedné bytosti ke svobodnějšímu pohledu na svět.

Vhled do historie Summerhill School

„Společnost vychovaná autoritativně neumí se svobodou zacházet a má z ní proto strach.“ (Štrunclová 2003, s. 46)

Tato progresivní škola byla založena Alexandrem Sutherlandem Neillem roku 1921. Své jméno získala až později, ale její pedagogika se rozvíjela již od tohoto roku. Škola se však kvůli různým okolnostem často stěhovala. Nejprve byla založena v Německém městě Hellerau jako součást Neue Schule („Nová škola“). Neill byl nespokojen s étosem Neue Schule a tak školu přestěhoval do města Sonntagberg v Rakousku. Ani zde se škole však

nedařilo získat přátelské prostředí a tak byla naposledy roku 1923 přestěhována do města Lyme Regis na jihu Anglie. Škola získala jméno podle domu, v kterém se nacházela. Poté se škola stěhovala na současné místo v Leiston, Suffolk v Anglii. Během druhé světové války se dočasně přesunula do Ffestiniog ve Walesu, kvůli tréninkovému táboru britské armády v jejích budovách. Po smrti A. S. Neilla byla škola vedena až do roku 1985 jeho manželkou Enou. Dnes školu vede Neillova dcera, Zoe Neill Readheadová. (Štrynclová, 2003, s. 9)

Nápad založit tuto školu dostal A.S. Neill, který nebyl spokojen s dobovým školstvím. Nevyhovoval mu konzervativní britský způsob výuky, který se soustředil především na disciplínu a plnění osnov. Chtěl, aby se škola soustředila na potřeby dítěte. Věděl, že dítě se rádo učí novým věcem a bude se rádo učit, když ho bude daná věc zajímat. Souhlasím s ním v tom názoru, že děti se mají vést ke svobodě již od počátku.

Škola se od roku 1990 stala každoročně předmětem návštěvy inspektorů. Dříve zde inspekce probíhaly také, ovšem od tohoto roku byly častější. Bránila se argumentem, že celá školní komunita je velmi malá, všichni učitelé, žáci i personál se navzájem znají a že se výsledky centrálních národních zkoušek dají velmi dobře srovnávat s výsledky státních škol. Byla podána stížnost k Nejvyššímu soudu. Následně bylo uděleno zamítnutí z důvodu spolupráce školy a dosáhnutí dohody. Soudce nechal vyklidit soudní síň a všichni museli čekat na dovolení shromážděných dětí školního parlamentu, aby se mohli vrátit zpět. Byl to ojedinělý postup v dějinách anglické justice. Bylo poukázáno na skvělou pověst školy mimo Anglii. Celý soudní proces stál školu 30 000 německých marek a tak poprosila veřejnost o finanční pomoc. (Rýdl, 2001).

Častou kritikou Summerhill school, i jiných demokratických metod, je názor, že děti nebudou dostatečně zralé na to, aby se uměly rozhodnout. Rodiče se bojí, že jejich děti si vyberou raději hru a odpočinek, než výuku. Nebo že si vyberou předměty, které později neuplatní a nebudou mít celistvý základ a dostatek informací. Proti tomuto však argumentují výsledky žáků a jejich uplatnění na vysokých školách a výborných pracovních pozicích (Neill, 2015)

Pedagogika A. S. Neilla

„Lidé, které děsí představa, že by se děti učily jen to, co by samy chtěly a kdy by chtěly, nepochopili základní psychologický fakt, že lidé (všichni lidé bez ohledu na věk) si pamatují pouze věci, které jsou pro ně důležité – věci, které potřebují a chtějí vědět – a zapomenou zbytek.“

Daniel Quinn

Některými prvky pedagogiky A. S. Neilla a historií školy Summerhill se zabývám výše. Za zmínku stojí Neillovo dětství, odkud vybírám pár bodů. Zaprvé, Neill byl nadán spíše kreativně než intelektuálně, což se v době populárních IQ testů příliš nezohledňovalo. Zadruhé, Neill vyrůstal v rodině přísného učitele, který lpěl na dodržování církevních zvyklostí. To způsobilo Neillův odmítavý postoj k náboženství, které se skládalo ze samých příkazů, zákazů a omezení (to mělo dopad i na partnerský a sexuální život Neilla).

Když mu bylo čtrnáct, otec se ho rozhodl poslat se starším bratrem do práce v kanceláři. (Neill, 2013, s. 220). Později se Neill pustil znovu do studia a nezvládl postup do vyšší školy, tak začal pracovat v továrně a obchodě. Neill měl špatný vztah se svým otcem - v jeho životě byla prosazována nadvláda a přísná ruka jeho otce. Když se Neillovi nedařilo učení, tak jeho matka podotkla, že by mohl vyučovat ve škole jeho otce. Ten příkře odvětil: *„Na nic jiného se nehodí.“* (Neil, 2003, s. 222). Nesouhlasím s pojetím práce učitele jako podřadného povolání. Aby se stal člověk učitelem, musí mít nadání a mnoho znalostí. Myslím si, že ona přísnost a nedůvěra otce v Neillovi zůstala do konce života a podnítila ho ke vzniku svobodné školy, ve které opravdu důvěřoval dětem.

Po čtyřleté učební době na škole jeho otce se Neill stává učitelem pro 1. stupeň základní školy. Zde zažívá rozpor mezi tradiční výchovou a vlastní představou o výuce, která vyvrcholí jeho propuštěním ze školy. Před lety na univerzitě v Edinburghu od roku 1908 do roku 1912 učil na několika školách po celé zemi. Absolvoval čtyři roky praktického studia v Kingsmuiru a ve svých 25 letech nastoupil na univerzitu v Edinburghu (Štrynclová, 2003, 33). Na jeho metody byla snesena mnohá kritika, ale později byl

oceňován. Jak sám tvrdí, chtěl přizpůsobit školu dětem, namísto toho, abychom nutili děti, aby se přizpůsobili škole (Neill, 2015). Za svou celoživotní práci a přínos dostal čestný doktorát na univerzitě v Newcastleu, Exeteru a Essexu (The Rights of the Child, web). Jeho metody byly ve 20. letech považovány za kontroverzní. Dne 31. 12. 1999 byl vyhlášen v anketě Times Education Supplement, jako jeden z dvanácti oceněných, kteří nejvíce ovlivnili britské školství za poslední tisíciletí. (*Summerhill School*, web)

Neill napsal mnohé knihy a práce, například knihu *Summerhill*, příběh první demokratické školy na světě (Neill, 2015). Z této knihy také čerpám ve své diplomové práci. Velmi se mi líbí motivace dětí ke studiu, kterou dokládají následující řádky. Ve většině hodin se pilně pracuje. Pokud z jakéhokoliv důvodu hodina odpadne, žáci jsou obvykle velmi zklamaní. Devítiletého Davida jsme museli umístit do karantény, kvůli černému kašli. Rozplakal se, protože nemohl jít na výuku. (Neill 2015, s. 37)

V *Summerhillu* působí „učitelé“, kteří mohou vyzařovat přirozenou autoritou. Každopádně však svůj věk a autoritu neprosazují na úkor dětí. Není zde rozdíl mezi dospělými a studenty. Hlas dítěte má stejnou váhu jako hlas dospělého.

Děti nejsou kontrolovány z učiva. Většinou se chtějí dostat na odbornou střední školu, na kterou musí splnit přijímací zkoušky. Proto je v jejich vlastním zájmu, aby látku znali a ovládali. Styl výuky je přizpůsobený dětem a jednotlivým předmětům. Některé školy (zejména v Americe) převzaly Neillovu pedagogiku a vytvořily školy podobné principům *Summerhillu*. Sám Neill byl ovšem proti bezhlavému kopírování, podporoval individualitu a kritické myšlení. Nyní si můžeme položit otázku, zda měl jeho systém celosvětový přesah. Jsou zde školy, které převzaly jeho prvky. Jedná se o některé školy ve Spojených státech i svobodné školy v Čechách.

Svoboda obecně je v této škole velmi důležitým faktorem. Právě pro onu spjatost s celou životní filosofií a celým principem demokracie volil Neill (2015) prostředí internátní školy se zahradou, kde děti žijí společně se svými „průvodci“. Aby děti od malička poznaly, jaké je to rozhodovat se samostatně a přijmout za svůj názor zodpovědnost, tak byl zřízen systém pravidel, která by měla být dodržována. V opačném případě se situace řeší společně s někým dalším (pro tu chvíli pověřeným) nebo je sezvána schůze celé školy.

Všechny předměty jsou spolu provázané. Pokud dítě bude mít kupříkladu rádo zvířata, půjčí si encyklopedii se zvířaty a bude si ji prohlížet. Zjistí, že si knihu nedokáže přečíst, ani si neumí zvířata spočítat, nebo jim sestrojít např. prolézačky. Proto se bude chtít naučit číst, počítat nebo něco vyrábět. Každé dítě má přirozenou potřebu učit se. Pokud tuto potřebu nepotlačujeme, tak dítě vzkvétá a rozvíjí se. Dítě je ovšem jiná bytost než dospělý - má jiné potřeby a přání. A dospělí si často myslí, že jejich potřeby a přání jsou důležitější. Proto nedopřejí dětem svobodu a stále je formují k obrazu svému.

Děti ze Summerhill mají mnohem lepší studijní výsledky, než jejich vrstevníci z klasických škol, právě díky motivovanosti ke studiu. Paradoxem Summerhillu je, že má malý počet dětí, přesto je Neill asi nejznámější britský progresivní reformátor v oblasti školství 20. století. (Summerhill School, web)

Prvním prvkem na škole je svoboda bez povinného vyučování. Kdo se ale zapíše do některého z kurzů, musí je navštěvovat pravidelně, jinak ho ostatní děti mohou navrhnout k vyloučení. (Alternativní školy, web)

Druhým prvkem je velký důraz na hru a volnost (i v prostoru). Jako třetí prvek je „svoboda být sám sebou“. Dalším prvkem je svoboda nebýt formován a svoboda obecně.

Spojení hry a výuky považuje Neill za přístup, který není fér. Z toho důvodu ponechává dětem velké množství času na hru. Pokud dítě na škole nechce absolvovat ani jednu lekci výuky, nemusí. I v jiných školách se zjišťuje, že hra děti hodně učí, a čas věnovaný hře je zároveň věnovaný učení. „*Spoustu věcí lze naučit na deskových hrách*“. (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 42). Díky svobodě jednání jsou děti schopné rychle přejít od hraní k práci a tak zkoušky složí za mnohem kratší dobu, než jejich vrstevníci. Dospělí nemají větší pravomoce, než děti. Je zde komunitním rozhodování, vytváření samosprávy a svoboda k tomu, vytvářet pravidla.

Akademickému vzdělání zde není přikládána velká důležitost – důležitý je život. Neill (2015) tvrdí, že naučit se jednotlivé předměty není náročné a dá se to ve všech školách, ale naučit se srdečnosti, toleranci, dobročinnosti a podobných vlastností je mnohem důležitější. Tvrdí, že vyřešit chybu trestem není možné – jediné východisko je láska. Tu považuje za jediné řešení pro zlepšení společnosti.

Neill (2015) považuje za veľmi snadné vychovávať deti bez jakýchkoliv fyzických trestů, neboť dospělí nemají stejně velkého soupeře. Pokud dítě lže, je chyba na straně rodičů – jejich dítě se bojí. Dalším jeho tvrzením je, že neexistuje problematické dítě, ani problematický rodič, ale problematické lidstvo.

Neill (2015) nepodporoval slepou podřízenost. Mnozí učitelé se dle něj nechovají k dětem hezky a jejich chování je nutno změnit. Jeho tužbou bylo vidět mezi učiteli opravdový zájem o svobodu dětí, místo vnucování jejich vlastního pohledu na morálku. Pro učitele je důležitý zájem o dětskou psychologii, než o teoretické znalosti dětí. Neill (2015) touží po tom, aby školy nebyly v budovách podobných kasárnám, ale byly by častěji v malých domcích na venkově.

Principy školy není jednoduché zachovat, pokud je dítě večer doma a bude striktně dodržovat pravidla domácnosti. Každé dítě pochází z jiné rodiny a je důležité, aby se jejich „domov“ sjednotil, a tak by mohlo vzniknout společenství, v němž je každý sám za sebe, má možnost rozhodnout se, ale i přijmout za své rozhodnutí odpovědnost. Škola Summerhill má stejně tak, jako každé „společenství“, svá pravidla. O těch se rozhoduje společně, na shromážděních. Každý zde má svůj hlas a ten je stejně hodnotný jako hlas kohokoli jiného.

Neill praktikoval v Summerhillu tzv. Private lessons, což byly „soukromé lekce“ jako řešení jakýchkoliv problému dětí ve škole i v osobním životě. Bavit se tak s dětmi osobně o rodinných situacích, sexuálním životě dětí nebo problémech mezi dětmi. Nebyli-li problém v rodičích, byly tyto lekce velice úspěšné. Tuto formu terapie však Neill s postupem času zrušil, poněvadž přišel na to, že není vhodné být dítěti zároveň učitelem a zároveň psychologem. (Matůš 2011, s. 29)

Sudbury Valley School

„Bud' sám tou změnou, kterou chceš vidět ve světě.“

Mahátma Gándhí

Sudbury Valley je neinternátní svobodná škola v USA. Její principy jsou v jistých ohledech podobné škole Summerhill a z jejích pedagogických principů čerpají mnohé svobodné a demokratické školy na celém světě. Zde jsou v jistých ohledech dál, než Summerhill (Gray, 2016). Žáci mohou volit si personál a rozhodovat o tom, kdo ve škole bude pracovat a kdo ne.

Velká volební moc dětí umožňuje zpětnou vazbu a kvalitu personálu, ale dostáváme se zde k otázce, zda jsou děti schopní rozhodovat o takto závažných věcech. Zda by děti neměli řešit věci adekvátnější svému věku a nebudou mít v budoucnosti psychické problémy z přemíry rozhodování se o věcech, které jsou pro ně příliš náročné. Zda nepřeskakují jedno, nebo hned několik vývojových období.

Prostředí, kde se dítě setkává s pouze stejně starými kamarády, je naprosto umělé a nikdy v dospělosti – v zaměstnání ani osobním životě - se neopakuje. Je otázkou, proč na něm lpí právě školní vzdělávání. Američtí psychologové Petr Gray a Jay Feldman (Procházková, 2015, s. 20) provedli v roce 1997 kvantitativní studii, ve které pozorovali interakci dětí ze Sudbury Valley School ve velké skupině. Došli k závěru, že když mají děti na vybranou, tráví většinu času s dětmi, které jsou mladší či starší než ony, poněvadž se rozhodují čistě na základě společných zájmů nebo sympatií. Pozorování dospělo k závěru, že mladší děti se díky starším účastní aktivit, jejichž prostřednictvím se učí a k nimž by se s mladšími či stejně starými dětmi nedostaly. Hra, které se účastní děti různého věku, ztrácí na soutěživosti, vede ke zvýšené tvořivosti a rozvíjí nové dovednosti. Starší děti jsou pro ty mladší lepšími vzory i učiteli než dospělí. Jsou nuceni mladším mnoho věcí vysvětlit a své vlastní dojmy, instinkty a zkušenosti, jimiž jsou vedeni, převádět do vyslovených pouček. Nezpochybnitelným přínosem je kromě toho rozvoj takových morálních hodnot, jako jsou soucit či starost o slabšího. Stejně kriticky bych se stavila k otázce nákupu potravin a volby jídla. Nejsem si jistá, jak jsou malé děti schopny porozumět otázce zdravého jídelníčku a vaření.

Newgate School Sarasota

Další svobodná škola, ležící na Floridě. Pavla Sadilová (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 49) vypráví o návštěvě na škole: „Škola je od mateřské školy až po školu střední. Děti pracovaly z velké části samy. Měly rozvrh, kde byla občas vidět zadaná hodina nebo vstup lektora a zbytek byl volný, takže si mohly jít vlastním tempem a studovat. Nikdo jim nebral odpovědnost za vlastní učení.“

1.5 Shrnutí teoretické části

V teoretické části jsem popsala principy svobodných škol, mezi které patří svoboda ve volbě předmětů, učiva nebo prostředků. Dále je důležité sebeřízené učení, důraz na studijní autonomii a na demokratické principy školy. Vypsala jsem důležité informace ke svobodným školám a demokratickým principům, popsala jsem termíny antiautoritativní výchova a unschooling. Dále jsem popsala historii svobodných škol – jejich vývoj v Čechách a v zahraničí. Dosáhla jsem cílů, které jsem si stanovila v úvodu práce Cílem této práce - přiblížila jsem východiska a myšlení svobodných škol v dějinách pedagogiky, poukázala jsem na jejich hlavní principy a popsala užití/uplatnění/ podobu svobodných škol ve světě. Argumentovala jsem adekvátnost těchto principů v současnosti a vyvodila/specifikovala kritéria svobodných škol. Ukázala jsem, že vzniká více svobodných škol. Poukázala jsem na kvality svobodných škol a ukázala jsem důvody, proč by měly být brány za plnohodnotné a rovnocenné ke klasickému školství. Objasnila jsem, v jakých školách a do jaké míry jsou uplatňovány myšlenky Summerhill School v Čechách a jak se dá navázat na pedagogiku A. S. Neilla v našem prostředí. Více o myšlenkách svobodných škol popisují ve výzkumné části práce.

2 Výzkumná část

2.1 Výzkumní šetření

2.2 Vymezení výzkumného problému, cíle a výzkumných otázek

Ve výzkumné části pokračuji v analýze dnešních škol, kterou jsem začala již v teoretické části. Dále vypracuji případové studie podle struktury. Budu se zde zabývat třemi školami – ScioŠkolami, školou Kairos a Edisonou. Cílem výzkumné části je zjistit, jaké postoje ke společnému vzdělávání zastávají ředitelé, učitelé, rodiče a žáci. Konkrétně praktická pasáž zjišťuje, jaká stanoviska k němu zastávají někteří respondenti a poskytuje jejich doporučení, která by dle nich mohla vést k tomu, aby byly školy zestátněny a mohly by být více finančně podporované státem.

Vzhledem k záměrům byly stanoveny následující výzkumné otázky:

Výzkumná otázka č. 1: Jaké je pojetí svobody a demokracie na zkoumaných školách?

Výzkumná otázka č.2: Jaké jsou konkrétní projevy svobody a demokracie na zkoumaných školách?

Výzkumná otázka č.3: Jaká jsou očekávání rodičů k otázce svobody ve škole?

2.2.1 Průběh výzkumného šetření

Před zahájením výzkumného šetření jsem nejprve vybrala školy, které mají svobodné a demokratické principy. Vzhledem k nedostatku času jsem nemohla navštívit všechny svobodné školy v České Republice, zaměřuji se tedy jen na některé z nich. Školy byly seznámeny se záměrem i tématem diplomové práce. Na školách byly provedeny rozhovory a pozorování. Rozhovory byly provedeny s ředitelkou, zástupkyní, učitelkami, rodiči i žáky – na každé škole s někým jiným, podle daných možností. Na školách jsem pozorovala výuku, školní sněm, výzdobu a vybavení školy, školní pravidla, týdenní plány,

inovativní zařízení – například mírový stoleček, sloužící k utužování dobrého sociálního klimatu ve škole. Z pozorování jsem si dělala poznámky, které zde používám v textu práce. Rozhovory jsem nahrávala a následně přepisovala, uvádím je v dalších kapitolách.

2.2.2 Metodologie výzkumu a sběru dat

Pro sběr dat k účelům této diplomové práce a k nalezení důvěryhodných informací bylo užito kvalitativního výzkumu. Představuje jej přímé pozorování práce učitele a třídního kolektivu, rozhovory s ředitelkou, zástupkyní ředitele, rodiči, dětmi a dotazník spokojenosti s výukou. Metoda pozorování byla provedena v nestrukturované formě. Vzhledem k filosofii svobodného školství jsem se nejvíce chtěla podívat na Svobodnou školu Praha, ovšem byla jsem po emailu informována, že škola je z finančních důvodů nucena ukončit svoji činnost k 30.11.2019. Výzkum se tedy zaměřuje na školy ZŠ Edisona, ZŠ Kairos a ScioŠkolu na Praze 11.

2.2.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Tabulka č.1: Složky výzkumného vzorku

Kapitola	2.2.4, 2.2.5, 2.2.6	2.2.7	2.2.8	2.2.9	2.2.10	2.2.11
Vzorek	škola	žáci	rodiče	učitelé/průvodci	ředitelka	zástupkyně ředitele
Počet	3	3	26	2	1	1

2.2.4 Charakteristika školy Kairos

Škola Kairos vychází z Jenského plánu. Čas ve škole je rozdělen do tří bloků. V prvním bloku jsem se byla podívat na menší děti. Ve skupince bylo 18 dětí a 2 dospělí. Děti si hrály hry, malovaly, dělaly si úlohy z matematiky a češtiny. Učitel je zde spíše průvodcem, dohlíží na žáky, na pořádek ve třídě a ptá se jich, jak se jim pracuje. Děti mají určenou hodinu, během které mohou chodit libovolně na svačinu. Učitelé svačinu připraví a řeknou jim, od kdy do kdy na ní mohou jít. V druhém bloku se konal školní sněm, na kterém se hlasuje formou konsenzu. Vedoucí sněmu se vždy zeptá, kdo je pro a kdo je proti. Dále

se ptá, z jakého důvodu je dotyčný proti, zda pouze neustupuje. Bývá náročné udržet na sněmu klid. Pro děti je důležité, aby se učili pravidlům, že mluví jen jeden a během sněmu se nebouchá s dveřmi. Děti přichází s návrhem na výlet – řeší se, kdo chce jet a kdo nechce jet. Finanční otázka návrhu se projednává s kmenovým učitelem. Ve třetím bloku byla výuka s učitelem.

Na škole Karos se mi velmi líbilo, byla tam cítit vlídná a rodinná atmosféra. Všichni ve škole byli velmi příjemní a tykali si. Hned si potykali i se mnou a nabídli mi čaj, což bylo milé. Poprvé jsem se ve škole cítila opravdu svobodně a viděla jsem, že studium mého oboru mělo smysl. Všechny ty pochybnosti, kterých je pro mě systém klasického školství pro mě plný, se rázem rozplynuly. Všechnen stres, který je navalen na učitele i žáky, a požadavky, co musí splnit, jsou ve skutečnosti zbytečné. Najednou jsem zažila, jak vypadá jiná cesta. Je to opravdu krásný pocit. Jsem moc ráda, že existují školy s prvky svobody i v Čechách, a učební proces jde lehce a příjemně. Je skvělé, že to vše má smysl. Ze školy jsem odcházela plná skvělých dojmů a odpočatá. Práce průvodce v Kairoso je skutečné poslání a to je pro zaměstnání klíčové. To, jak jsem si vždycky představovala školu najednou je skutečnost. Děti zde můžou být šťastné. Přála bych všem dětem, které by si to samy chtěly, aby chodili do svobodné školy. Mrzí mě, že takových škol není víc. Je mi líto všech lidí, kteří musí být sešněrováni systémem. Proto věřím tomu, že moje diplomová práce bude mít smysl a svobodné školy si najdou cestu. Protože dobro vždy zvítězí a lidské srdce je příliš křehké na přísný řád.

2.2.5 Charakteristika ScioŠkoly Praha 11

Charakteristiku ScioŠkol popisují již v úvodní části. ScioŠkola na Praze 11 je veliká budova na panelovém sídlišti na Chodově. Při vstupu do budovy mě přivítal žák, který měl službu na vrátnici. Pomohl mi najít cestu, abych našla paní zástupkyni. Ta mě uvítala a věnovala mi skoro hodinu svého času. Rozhovor probíhal v příjemném duchu, musely jsme se po škole přesouvat. Ve škole je hodně prostoru a je vzdušná. Líbí se mi její výzdoba, plakáty vyrobené dětmi, týdenní plán napsaný na tabuli, krabička na návrhy na opravy, podpisy na demonstrace proti novému řediteli Frankovi, schránka důvěry, témata na shromáždění, informace o mediátorech, rozpis pečovatелů o zvířátka, nápady na školní

časopis, tipy na řešení problémů, klíčové kompetence, hodnoty školy atd. Z rozhovorů bylo patrné, že se škola staví čelem k výuce a povinnostem a vše plní zodpovědně. Líbí se mi promyšlený systém výuky, školní sněm, výchova k zodpovědnosti i sebeřízení učení. Myslím si, že děti, rodiče a průvodci jsou ve škole spokojeni. Osobně bych ScioŠkolu hodnotila jako skvělou školu, která má však jen prvky svobody, které jsou vyvážené prvky odpovědnosti a solidarity. Kdybych hledala vyloženě svobodnou školu pro své dítě nebo jako zaměstnání, asi bych spíše volila školu Kairos, školy Ronja, Donum Felix, Sudbury Valley v Liberci nebo Slováckou školu. Je zde hodně veliký důraz na plnění tzv. jader a výzev a není zde tak velká míra svobody. Určitě bych tuto školu doporučila dětem, které chtějí dosáhnout dobrých výsledků, mít autonomii v učení, naučit se dobře komunikovat a prezentovat. Nedoporučila bych jí dětem s poruchami chování a učení nebo těm, které nemají rády velké prostory, mnoho změn a lidí. Ze všech tří škol se mi zdál systém ScioŠkoly nejpropracovanější, ale na druhou stranu nejméně svobodný k žákům.

2.2.6 Charakteristika školy Edisona

Na školu Edisona jsem se byla podívat z několika důvodů. Líbila se mi její inovativnost a inspirace pedagogikou A. S. Neilla. Zaujaly mě myšlenky této školy v knize Jak se učí živě (Kramperová, Kršňák, 2018). Poprvé jsem viděla, jak může fungovat spojení klasické školy a školy s inovativními prvky. Jsem velmi ráda, že v situaci, kdy škola Edisona byla zamítnuta jako soukromá škola, tak nezankla a velmi elegantním způsobem funguje pod ZŠ Rakovského. Ředitelka školy Pavla Sadilová byla velmi milá a hned při mém příchodu si se mnou potykala. Vedla se mnou dlouhý rozhovor (trvající hodinu a půl), na který se připravila a také měla komentáře a poznámky k mé diplomové práci, což jsem velmi ocenila a za což jí děkuji.

Bylo krásné pozorovat, jak ve škole vládne příjemné a přátelské prostředí. Hodně mu napomáhá malý počet žáků a více pedagogických pracovníků. Z rozhovoru jsem se dozvěděla spoustu zajímavých informací, které mi osvětlily detaily a nuance, které jsou rozdílné mezi klasickou a inovativní školou. Byla jsem překvapena odborností a kritickým pohledem, který jsem získala na metody, které se ve škole používají a kombinují. Za zmínku stojí Montessori pedagogika, SEMU – sociálně emoční učení, i učení pomocí digitálních technologií. Pozitivem je, že si v Edisoně vybírají rodiny přísně a když rodina nesouzní s filosofií Edisony, tak navrhnou přestup do jiné školy. Líbí se mi kritické myšlení a přímost jednání, které pomáhá ke zdravé komunikaci a zdravému prostředí. Na škole je vidět, že peníze jdou opravdu tam, kam mají a škola se nebojí dávat navenek fakta a pravdu. Myslím si, že rodiče, kteří do Edisony dají své děti, mají záruku kvality. Já osobně bych chtěla na škole trochu víc volnosti pro děti, aby měly možnost zcela svobodně si vybrat, co budou dělat a co se budou učit. V tomto ohledu je Edisona více o učení a trochu méně o prostoru pro děti. Do budoucna si ovšem myslím, že by Edisoně moc prospělo, aby se osamostatnila a mohla tak lépe tvořit svou filosofii. Uvádím zde rozhovor s Pavlou Sadilovou a po rozhovoru shrnutí zpětné vazby od rodičů na školní rok 2018/2019.

2.2.7 Charakteristika žáků

K lepšímu pochopení charakteristiky žáků poslouží rozhovory s žáky ze školy Kairos a ScioŠkola Praha 11, uvedené v přílohách diplomové práce. Měla jsem možnost vidět a pozorovat mnoho žáků na školách. Obecně bych mohla z pozorování říci, že žáci na svobodných školách jsou šťastné a mají více rozvinuté komunikační a prezentační dovednosti. Na školách bylo příjemné pracovní prostředí a to umožňovalo, že se žáci do škol těší. Velmi kladně bych hodnotila zahradu na škole Kairos, která umožňuje žákům více pohybu a dává jim větší svobodu v prostoru. Pro účel mé diplomové práce jsem si vybrala 3 žáky z dvou různých škol. Na škole Kairos to jsou dva žáci – žák Cyril a žákyně Tereza. Ze ScioŠkoly Praha 11 je to žákyně Ema. Žáci jsou různě staří – 6,5 let, 13 let a 15 let. Jsou zde zastoupeny obě pohlaví. V rozhovorech je patrné, že mají žáci rozvinuté kritické myšlení a dokážou dobře argumentovat.

2.2.8 Charakteristika rodičů

K lepšímu pochopení charakteristiky rodičů poslouží rozhovory s rodičem a zpětná vazba rodičů školy Edisona, uvedené v přílohách diplomové práce. Pro rodiče je charakteristické, že chtějí, aby jejich dítě bylo vzděláváno kvalitně. Je pro ně důležité, aby si jejich děti rozhodovaly o tom, co se budou učit, aby byly vedeny demokratickým způsobem, aby se naučily učit se a aby bylo ve škole příjemné pracovní prostředí. Všechny tyto atributy jsou na školách splňovány. Rodiče se podílejí na rozhodování o škole, vyplňují dotazníky spokojenosti, účastní se školních akcí. Častým faktem je, že děti pocházejí z rozvedených rodin. Problém nastává ve chvíli, kdy rodiče mají jiné požadavky na míru svobodu svých dětí, než které jsou nastaveny ve škole. Častokrát se stává, že se rodiče bojí o to, aby jejich děti znaly dostatek informací a tak jsou v rozporu se svobodným rozhodováním jejich dětí. V tomto případě se vše komunikuje s učiteli, průvodci, zástupci nebo řediteli a snaží se najít společná cesta.

2.2.9 Charakteristika učitelů/průvodců

K lepšímu pochopení charakteristiky učitelů/průvodců poslouží rozhovory s učiteli ze školy Kairos, uvedené v přílohách diplomové práce. Učitelé, které jsem na školách viděla, byli velmi příjemní lidé. Byl vidět jejich zápal pro práci s dětmi a jejich touha rozvíjet svobodu a demokracii na škole. Měli kladný vztah k dětem a snažili se pochopit jejich

potřeby. Dokázali věcně argumentovat, vysvětlit důležité prvky školy i obhájit její stanoviska. Byli to vystudovaní odborníci, kteří své názory dokládali na praktických příkladech. Na první pohled byla vidět jejich profesionalita a zkušenosti.

2.2.10 Charakteristika ředitelky

K lepšímu pochopení charakteristiky paní ředitelky poslouží rozhovor s ředitelkou ze školy Edisona, uvedený v přílohách diplomové práce. Paní ředitelka se mi jevila jako odbornice a inovátorka. Bylo u ní patrné racionální uvažování, které bylo podloženo pedagogickým citem. Z rozhovoru bylo patrné, že jí tvoření školy baví a věnuje mu mnoho času. Dává si záležet na tom, aby se všichni ve škole cítili dobře. Z jejího vztahu k dětem i ke zvířatům pramenila lidskost. Také však nezapomínala na povinnosti, které se ve škole musí plnit. Zdála se jako hodně sdílný člověk, který rád pomůže a situaci vyřeší. Ve svých odpovědích šla do hloubky a zaobírala se podstatou věci. Mou diplomovou práci si přečetla, měla k ní komentáře a otázky.

2.2.11 Charakteristika zástupkyně ředitele

K lepšímu pochopení charakteristiky zástupkyně ředitele poslouží rozhovory s p. zástupkyní ze ScioŠkoly Praha 11, uvedené v přílohách diplomové práce. Paní zástupkyně se mi jevila jako velmi aktivní a důsledný člověk. Její úloha na škole je jistě velká, vzhledem k její zaneprázdněnosti. Z rozhovoru s ní byla zřejmá propracovanost celého systému školy a racionální řešení problémů. Bylo patrné, že má k žákům pozitivní a přátelský vztah, ale nenechá je, aby školou jen proplouvali. Je pro ní důležité, aby se žáci aktivně účastnili dění ve škole a plnili jádra a výzvy.

2.2.12 Interpretace výzkumu

Interpretace k výzkumné otázce č. 1: Jaké je pojetí svobody a demokracie na zkoumaných školách?

Na každé z těchto škol jsou prvky svobody a demokracie trochu jiné. Nejvíce svobodnou a demokratickou školou se mi jevila ZŠ Kairos. Žáci zde mají svobodu výběru, zda na předmětu budou dávat pozor, nebo si jen budou dělat něco svého. Velmi svobodným prvkem je i školní sněm, na kterém dochází ke konsenzu hlasů. Děti škola nijak zvlášť nevybírá, ani

je ze školy nevyloučí, pokud se žáci nechtějí učit. Na ScioŠkole Praha 11 je svoboda možná až po splnění jádra a výzev. Svoboda je zde tedy tzv. za odměnu a mnoho žáků si jí nevybírání, kvůli její velké odpovědnosti. Prvky demokracie zde jsou velmi kvalitně rozpracovány. Děti se mají podílet na chodu školy a zapisovat návrhy na školní shromáždění. Návrhy projednává koleje, která odpovídá za kvalitu školního shromáždění. Je zde velmi důležitá občanská uvědomělost. Nejméně svobodnou školou se mi jevila ZŠ Edisona, která sice má prvky svobody, ovšem děti se na výuce opravdu musí učit, ikdyž samy nechtějí. Pokud se delší období neučí, tak probíhá konzultace s dětmi, s rodiči a případné vyloučení ze školy. Na škole Edisona probíhají spíše jen kruhy, není zde školní shromáždění.

Interpretace k výzkumné otázce č.2: Jaké jsou konkrétní projevy svobody a demokracie na zkoumaných školách?

Konkrétní projevy svobody a demokracie jsou školní shromáždění, možnost volit si předměty nebo aktivity, možnost zapojení se do rozhodování o škole, bezpečné prostředí ve kterém se děti chtějí učit. Všechny tři školy se snaží vyvíjet a mění se tak i jejich pojetí svobody. Každý člověk chápe svobodu jinak, a proto je důležité, aby byla definovaná. Ve školách se klade velký důraz na společné tvoření pravidel, která budou všichni chápat a mít zažitá – jen tak se dosáhne jejich dodržování. Princip konsenzu a absence trestů na škole Kairos tomu velmi pomáhá. Důležitým projevem svobody je komunikace, vlastní prezentace, příjemné a podnětné pracovní prostředí, volnost pohybu po škole a případně po zahradě.

Interpretace k výzkumné otázce č.3: Jaká jsou očekávání rodičů k otázce svobody ve škole?

Rodiče mají různá očekávání k otázce svobody. Na všech školách je ožnost rodičů mluvit do chodu škol a vyjadřovat se k nim. Někteří rodiče mají prostor a chuť více mluvit do chodu školy, jiní méně. Rodiče však také nesmí mluvit do chodu školy příliš, protože škola musí mít vlastní filosofii, kterou nejde tvořit společně s několika desítkami nebo stovkami rodičů. Také mají rodiče jisté povinnosti, jako je placení školného, přívádění a odvádění dětí ze školy a na škole Edisona i účast na školních akcích. Tato pravidla musí rodiče dodržovat.

Většinou jsou však rodiče s prvky svobody a demokracie spokojeni. Občas se objeví nespokojenost s nějakou konkrétní věcí, ale to hodně záleží například na interpretaci dítěte. Vše se dá vyřešit komunikací s učitelem nebo s vedením školy.

Pro lepší pochopení cituji příklad z rozhovoru s učitelkou na škole Kairos, Petrou Jirků: *„Jsou tam dva typy rodičů. Prvním typem jsou rodiče, kteří chtějí mít spokojené a šťastné dítě, ale zároveň chtějí výkon. Podle mě si neuvědomují představu svobody dítěte, nebo mají jinou představu svobody, než jim můžeme nabídnout. Snažím se s těmito rodiči promlouvat a řekněme ujišťovat je. Protože si chtějí být jistí, že jejich dítě nebude zaostalé oproti dětem, které chodí na klasickou školu. Je to kvůli tomu, jak rodiče mluví s kamarády a povídají si o tom, co jejich děti ve škole dělají. To si následně srovnávají a z toho pramení jejich strach.*

Druhým typem jsou rodiče, kteří se obávají o to, aby jejich děti nebyly tlačeny do nějaké struktury. Takže teď pracujeme na tom, že jednotlivé bloky a předměty budou mít tematickou strukturu, aby každý učitel věděl, co v průběhu roku s dětmi bude probírat. Jedná se o něco jako osnovy, ale nejsou to klasické osnovy – spíš takový tematický plán. Zrovna jsme přemýšleli, jak to uděláme komunikačně, aby se toho rodiče nezalekli. Protože to, že někam vnesu strukturu ještě neznamena, že lidem beru svobodu.“

2.3 Můj vlastní pohled na výuku a učební styl

Snažím se všem dětem během první hodiny nabídnout tykání a necítím, že by toho nějak zneužívaly. Společenský konsenzus ovšem odkazuje na vykání, a tak většinou mé nabídky nevyužijí. Nejsou zvyklí na to, že by se role učitele a žáka mohla přibližovat a že by mě mohly něco naučit. Během hodin se snažím respektovat jejich názor, porozumět, a dát jim prostor. Nechávám je vybrat si, co se jim líbí (pokud je to alespoň trochu možné). Ve třídě mám krabičku přání a stížností, do které mohou žáci napsat cokoliv anonymně. Aby byli s výukou spokojeni i rodiče, tak jsem pro tyto potřeby vytvořila anonymní elektronický dotazník spokojenosti s výukou.

Velice mě oslovil nápad s tabulí otázek, na kterou si děti zapisují to, co nevědí/chtěli by se dozvědět. Na tyto otázky si potom hledáme společně odpovědi. Líbí se mi, když žáci přicházejí s tématy sami, z jejich vlastní iniciativy. Vnímám, že pouze tvořivé a bezpečné prostředí v nich probudí jejich pravé „já“.

Děti beru jako drahokamy, které jsou krásné, a ne jako prázdné nádoby, do kterých musím nalít kvantum informací. Je důležité, aby učení děti bavilo a chtěly se samy učit. Lépe si pak osvojí dovednosti. Soustředím se na dlouhodobější cíle a věřím v jejich potenciál. I když žáci neuspějí v jedné dovednosti/oblasti, jistě se jim úspěch povede v nějaké jiné.

Ztotožňuji se s Neillovým názorem, který obsahuje touhu Kapitoly této práce jsou navzájem propojené, souvisí spolu a navzájem se ovlivňují. Myslím si, že nemáme právo někomu něco nařizovat nebo někoho soudit, pokud jsme se nedostali do jeho kůže. Z toho důvodu mi připadá správné, aby děti ve škole měly právo volit si předměty a věci, které se chtějí učit. Obdivuji tento koncept práce s dětmi a investice do jejich budoucnosti. Myslím, že stojí za to se nad tím zamyslet. Dítě, které začne chodit do Summerhillu, si nějaké předměty vybere. Nejdřív si bude rádo hrát, ale hra je pro něj přeci v jeho letech nejdůležitější. I my dospělí si často rádi hrajeme a hrou se naučíme mnohem více. Často mají děti odklad kvůli tomu, že si dostatečně „nevyhrají“. Některé maminky schválně nechávají své děti, aby byly o rok déle ve školce a dostatečně si „vyhrály“.

Vzniká tam problém, kdy jsou v prvních třídách děti různého věku a schopností. Učitelé se snaží učební osnovy co nejvíce přiblížit věku dětí a udělat ji dostatečně zábavnou a interaktivní není vždy dokonale možné. A přitom by se tyto problémy mohly elegantně vyřešit, a to tak, že necháte dítě rozhodnout se, čemu se bude chtít věnovat. Stejně to tak většinou v principu je. Dítě, které je technicky nadané, se bude zajímat o vynálezy a bude později studovat fyziku. Sice bude umět perfektně vyjmenovaná slova a zeměpis, ale nebude si to tolik pamatovat a pod lavicí si bude čmárat různé pokusy – myšlenkami bude zcela jinde.

Cílem dobrého učitele by mělo být vychovat z dítěte osobnost, která jednou, po absolvování školní docházky, bude schopná postavit se světu. Aby mělo takové dítě názor, je důležité, aby bylo respektováno i se svými chybami a nedostatky, kterých se kdy dopustí. Mnohem důležitější, než naučené poznatky, je empatie a lidskost. A pokud stojí proti

Neillově pedagogice argument, že dítě nebude umět číst a počítat, tak je odpověď jednoduchá. Dítě je po absolvování školy Summerhill, i jiných svobodných škol, schopné nejen psát a počítat, ale i něčeho mnohem důležitějšího. Získané vědomosti mohou pro děti vlivem svobodné volby nabývat mnohem větších hodnot. „Čtení se ovšem děti učí sami i v jiných svobodných školách sami a skutečně se číst všichni naučí“. (Vzdělání pro svět 4.0)

2.4 Termín „učitele/průvodce“ a jeho osobnost

Povolání učitele není práce, je to poslání. Učitel nemá být jen člověkem, který plní svou práci, odškrtně docházku a frontálně vykládá látku. Učitelé jsou zde od toho, aby děti naučili to, co děti sami chtějí a potřebují. Aby s nimi navázali osobní vztah a vycítili, po čem prahne jejich srdce. Aby dokázali rozpoznat, co se skrývá v jejich hlavě, jaké jsou jejich skutečné talenty. Musí umět naslouchat a být přizpůsobiví.

Často se setkáváme s pojmy, jako je „zlobivé dítě“, „vyhořelý učitel“, „pětka z domácího úkolu“ apod. K těmto věcem jednoduše nemusí docházet, pokud budou děti i učitelé šťastní. Dítě, záměrně zde nepoužívám slovo žák, je šťastné, když může objevovat. A učitel je šťastný, když může učinit šťastným dítě, neboť takové dítě chce objevovat stále víc a víc. Takový učitel je vlastně průvodcem za poznáním – tak jak ho nazýval Komenský. Tento pedagogický model není pouze něčím odděleným od běžného života. Naopak je s ním velmi pevně spjatý. (viz příloha č.1)

Velkým uměním a důležitou vlastností průvodce je improvizace. Jak uvádí Pavla Sadilová (Kramperová, Kršňák, 2018, s. 46): *„A najednou vás pozornost dětí přenese k jinému, třeba mnohem podstatnějšímu tématu. To nenaplánujete. Průvodce s otevřenou myslí to však může zachytit a využít.“*

2.5 Analýza dnešních škol

2.6 Užití svobodných/demokratických prvků v klasických školách

O tomto tématu jsem se zmínila již v úvodu práce. Jako příklad uvádím příjemný a nepříjemný způsob komunikace z knihy Respektovat a být respektován. Přijatelný způsob komunikace je oslovení jménem, příjemný nebo aspoň věcný tón, zdvořilost a slovíčko prosím, úsměv, oční kontakt, jasná formulace požadavku, zprostředkování smysluplnosti, vhodné načasování požadavku, dostatečný časový prostor, sdělení požadavku včas, jasně stanovený termín, rovnocenný vztah, respekt, možnost uplatnit vlastní přístup. Mělo by zde být jednání přímo, na rovinu. Důležitá je splnitelnost, stručnost, přiměřené informace, sdělení celého požadavku najednou. Je zde zaměřenost na problém, věc. Může se objevovat i humor. Nepřijatelný způsob komunikace je neosobní, obsahující direktivní tón, křik, příkazy, nepříjemný výraz, pohled stranou. Požadavky bývají nejasné a nekonkrétní. Nevíme, proč to udělat, nebo vnitřně nesouhlasíme. Není stanoven časový limit - netušíme, do kdy máme danou věc splnit. Projev je plný arogance a nadřazenosti. Objevují se zde hrozby, kontrola před uplynutím doby. Není zde možnost volby, může se objevovat vzkaz přes třetí osobu. Jednání může obsahovat nátlak, citové vydírání, vzbuzování pocitu viny, manipulaci, lichocení, přetěžování, moc řečí, málo informací nebo žádné informace, rady, poučování, „kouskování“ požadavku, kritiku osoby, srovnávání s jinými, připomínání minulých chyb, posměch, ironii, úsečnost (Kopřiva, 2008, s. 27). Může pomoci pochopit, proč je tak důležitý způsob sdělování požadavků. Přibližuje nadřazený postoj, který dospělí k dětem často mívají.

2.7 Shrnutí výzkumné části

Ve výzkumné části jsem vymezila výzkumný problém, cíle a výzkumné otázky. Zachytila jsem průběh výzkumného šetření, metodologii výzkumu a sběru dat. Provedla jsem charakteristiku výzkumného vzorku, charakteristiku škol Kairos, Scio školy Praha 11, ZŠ Edisona, charakteristiku žáků, učitelů/průvodců, rodičů, p. zástupkyně i p. ředitelky. Následně jsem provedla interpretaci výzkumu. Popsala jsem můj vlastní pohled na výuku a učební styl. Udělala jsem analýzu dnešních škol a s ním spojené užití svobodných/demokratických prvků v klasických školách. Rozebrala jsem termín učitel/průvodce.

Ve zkoumaných školách se nejvíce objevuje problém náročnosti uchopení pojmu svoboda. Každý tento pojem chápe různě a na všech školách je jiné porozumění tomuto pojmu. Nejen na každé škole, ale i mezi učiteli/průvodci a dětmi se porozumění různí. Tyto školy mají obecně tendenci ke změně, což hodnotím velmi kladně. Je menší počet žáků ve škole i v jednotlivých třídách, ročníky jsou propojené. Důležitou součástí těchto škol je možnost svobodně vyjádřit svůj názor a možnost změnit dění na škole. Jsou k tomu využívány kruhy, shromáždění, schránky důvěry a komunikace se zaměstnanci. Na každé škole jsou definována určitá pravidla chování. Školy se řídí motem: „*Svoboda jedince končí tam, kde začíná svoboda druhého.*“ Za školné v těchto školách se platí a školy se snaží například o slevy na školném pro sourozence. Jsou vstřícné k potřebám dětí i rodičů. Přijímají zpětnou vazbu a pracují na ní. Děti na těchto školách jsou spokojené. Problémem bývá nedůvěra rodičů ve svobodné vedení dětí a obavy, aby se jejich dítě naučilo dostatek informací. Většinou se však učitelům a průvodcům daří rodičům vysvětlit, jakým způsobem jejich škola funguje a úspěšnost studia dokládají vědeckými výsledky v oblasti učení a výsledky samotných dětí. Na všech těchto školách se snaží o genderovou vyváženost pedagogického sboru, jak jen to je možné. Výhodou těchto škol je celkově menší počet dětí ve škole a především menší počet dětí ve třídě. Ve třídách bývají zpravidla dva učitelé/průvodci, kteří mají větší prostor věnovat se dětem. Vybavení těchto škol je velmi kvalitní a přispívá přirozenému rozvoji dětí. Je zde plno učebnic, her, výukových materiálů, nebo specifických pomůcek, například z Montessori pedagogiky. Školy se snaží jít s dobou

a tak neopomíjejí ani důležitost technologií. Užívání mobilních telefonů, tabletů a počítačů bývá omezené, ale jsou chvíle, kdy je mají děti povolené. Používají se například při prezentacích, vyhledávání dat, zpracování projektů a ročníkových prací, během výuky.

Výzkumná část by byla kvalitnější, kdybych měla časové možnosti k návštěvě dalších svobodných škol, například školy Donum Felix, školy Ronja, Slovácké školy nebo Sudbury Valey v Liberci. Za zmínku také stojí dvě pražské školy Vela a Livingston, které s prvky svobody pracují. Na těchto školách je také možno hledat zdroje informací pro svobodné školství. V budoucnu se na školy půjdu podívat a porovnáám je.

Závěr

Žádná bytost není zcela šťastná, když je uvězněná - ať již ve fyzických nebo v psychických okovech. Není moc produktivní stále někomu něco nařizovat a nevysvětlovat mu důvod. Člověk je zvědavý tvor a rád věci objevuje. Když je mu tato možnost upřena, a je donucen, aby poslouchal názor učitele, u kterého je předpokládána neomylnost, a není mu dán prostor, stává se z něj do jisté míry otrok. Má za povinnost dělat to, či ono a učitel ani nezbyvá čas nebo chuť dítěti danou věc v klidu vysvětlit. V naší zemi je povinná školní docházka. Vzhledem k tomu, že většina lidí už z principu nemá ráda povinnost, tak bych byla ráda, aby škola byla pro děti radostí. Důvodem výběru tohoto tématu byla touha po nalezení školy, která by tu byla pro děti. Školy, která by je respektovala jako celistvé bytosti a třpytivé drahokamy. O hledání svobody jsem se snažila a do jisté míry jsem svobodu našla ve všech školách, o kterých jsem psala.

Největší inspirací pro svobodné školy je škola Summerhill a Sudbury, které se snaží dnešní svobodné školy hodně napodobit. Zajímavá je vzdělávací iniciativa/hnutí unschooling, které popírá institucionalizaci školy a vyzdvihuje principy přirozeného učení, bez nutnosti školní docházky. Velmi oblíbeným trendem je domácí vzdělávání, které většinou zajímá rodiče, již nejsou spokojeni s klasickým školstvím. Někteří rodiče tvoří skupinky, ve kterých učí děti společně – například rodiče ze Svobody učení. Problémem domácího vzdělávání je ovšem častá absence pedagogického vzdělání rodičů a jejich volného času. Proto je nasnadě, aby se ve společnosti objevovalo více svobodných škol a aby děti byly od malička vedeny k demokracii. Pokud se jim dá prostor k formulaci a prosazení vlastního názoru a prostor pro realizaci vlastních tužeb v tom, co se chtějí učit, budou v budoucnu kreativnější a uvědomělejší. Bude více rozvíjeno jejich kreativní myšlení, jejich sebe prezentace, budou aktivnější a cílevědomější. Sami si určí cíle, kterých chtějí dosáhnout a poznají na vlastní kůži překážky, které jim budou bránit. Naučí se bojovat s problémy a chybu budou považovat za příležitost ke zlepšení. Děti jsou přirozeně učenlivé, protože učení je jedinou cestou k tomu, aby ve světě uspěly a přežily. Proto je učení pro ně zcela běžným jevem. Učení nepřestává ani v dospělosti a je celoživotním jevem. Z toho

důvodu je velmi důležité, jaký vztah k učení si dítě vytvoří a jak se naučí učit se. Pro dětský věk je klíčové, aby si dítě našlo v učení zálibu a aby pro něj učení nebylo jen nepříjemnou povinností. Je důležité, aby si osvojilo plno dovedností a klíčových kompetencí. Během povinné školní docházky se u něj vyprofilují zájmy a pozdější školní i pracovní zaměření. Proto by škola neměla být jen institucí, která děti učí množstvím poznatků a informací. Měla by to být budova nebo místo, kam se dítě těší. Kam přijde rádo, kde může být samo sebou, kde se cítí dobře, svobodně a uvolněně. Není správné, abychom jako dospělí z pozice autority nutili dítě dělat věci, které si myslíme, že jsou správné. Samozřejmě, že se v rámci určitých pravidel skupiny, dodržováním norem slušného chování a zákonů musíme řídit všichni. Ale neopravňuje nás to k tomu, abychom děti formovaly dle vlastního uvážení a nutily je dělat věci, které nechtějí, pod výhružkou trestů.

Tato práce na všechny tyto jevy poukazovala. Dala by se dále rozvinout zkoumáním dalších svobodných škol v ČR i v zahraničí, čtením knížek o svobodě a svobodných školách. Dále by bylo možné takovéto školy více zakládat a podporovat svobodné/demokratické principy ve školách. Dalším rozvojem této otázky by mohlo být sepsání dopisu na MŠMT s vložením části této práce a apel na zlepšení školství. Nejdůležitější je však, abychom se neustále učili a nežili v zaběhnutých stereotypch. Stále je na čem pracovat, vyvíjet se a zlepšovat. Důležitou vlastností učitele je empatie a s tou je spjatá i negativní motivace. Můžeme se jako učitelé snažit více vcítit do kůže dětí a snažit se pochopit, co cítí a prožívají. Také je variantou sledovat nesvobodné chování a vzít si z něj ponaučení. A v poslední řadě je důležité žít skutečně svobodně. Dopřát svobodu sobě, svému okolí a pozorovat, jak se v životě dá žít krásně.

Přílohy

Obrázkové přílohy

příloha č.1: Kapitola Pedagogika A. S. Neilla . Tato příloha souvisí s pojetím průvodce.

John Holt ve své knize **Učte se sami – dovolte dětem, aby se učily samy** úžasně popisuje kvality průvodce – učitele dětí:

...především je potřeba **mít děti rád**, mít potěšení z jejich společnosti, z jejich tělesné přítomnosti, z jejich energie, potřebnosti i nadšení. Těšit se z jejich slovního projevu a jejich otázek, stejně jako ze svých pokusů nalézat odpovědi. Děti je potřeba **vnímat jako přátele**, a to velice blízké přátele. **Věřit jim jako lidem, respektovat jejich křehkou důstojnost, být k nim zdvořilý a brát je vážně.** Cítit ve vlastním srdci něco z jejich dětského úžasu, zvědavosti a okouzlení okolním světem.....

příloha č.2:

Kapitola Svobodná škola a demokracie: „Rodiče často svým autoritativním rozhodováním dětem tzv.přistřihávají křídla. Nedopřejí jim dostatečný prostor na jejich skutečné potřeby a kreativitu.

Příloha č.3: Hodnoty ScioŠkoly

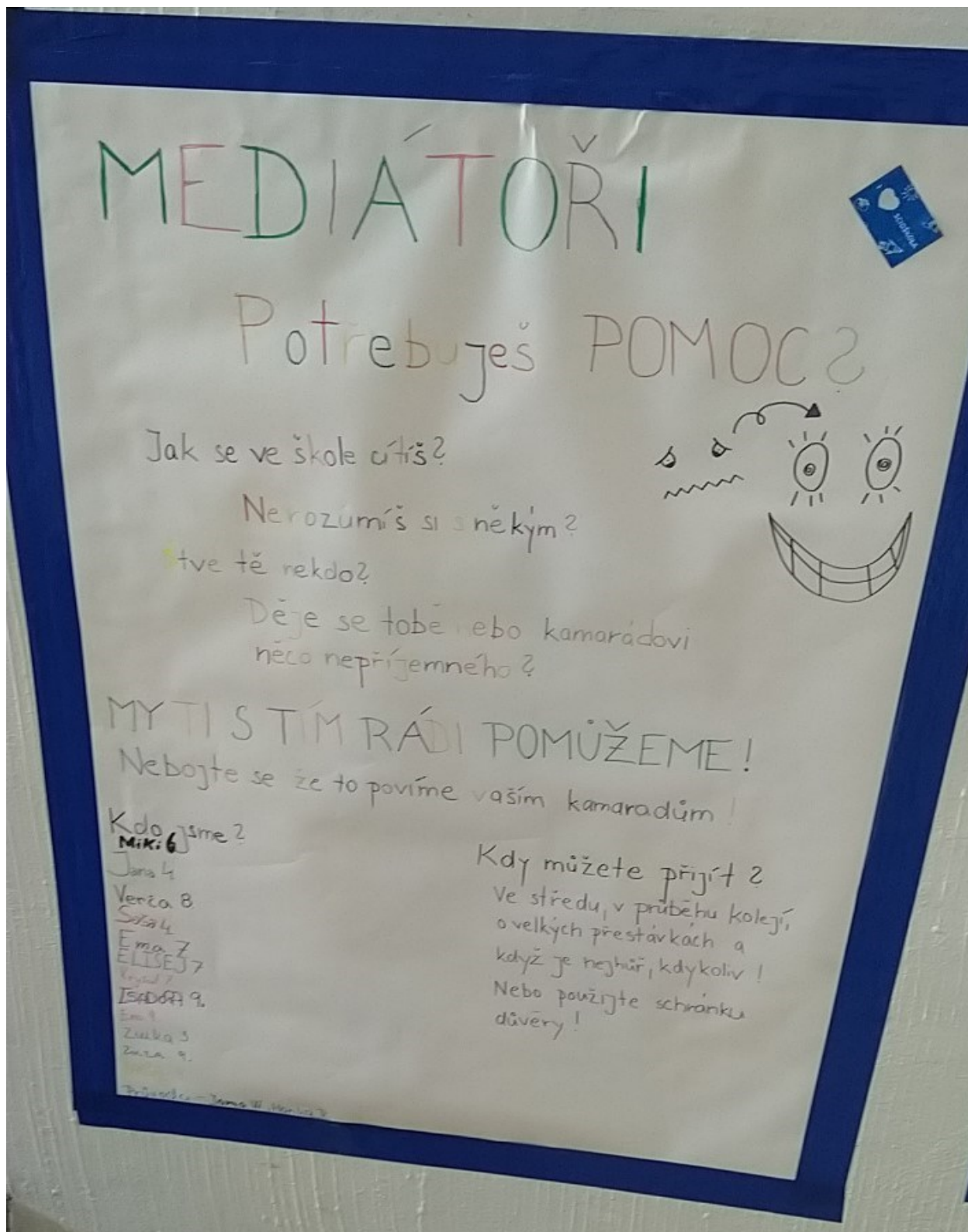
Příloha č.4: Přehled klíčových kompetencí ScioŠkoly

KLÍČOVÉ KOMPETENCE - PŘEHLED <small>co se ti v životě bude sakra hodit</small> 			
NÁZEV	1. ÚROVEŇ	2. ÚROVEŇ	3. ÚROVEŇ
SAMOSTATNOST	<ul style="list-style-type: none"> umím si říct o pomoc a žádám o ni, jen když ji doopravdy potřebuji rozdělím čas mezi prací a na hru (přestávku) vím, co potřebuji pro soustředěnou práci 	<ul style="list-style-type: none"> pracuji samostatně a poznám, kdy je úkol hotový soustředím se na práci, i když procházím těžkostmi 	<ul style="list-style-type: none"> zvolím si vlastní úkol/projekt a dovedu ho do uspokojivého cíle sám si poradím s těžkostmi při práci jsem vytrvalý
POŘÁDEK A PÉČE O VĚCI	<ul style="list-style-type: none"> mám své věci v pořádku a vím, kde jsou jsem připraven na hodinu uklízím po sobě třídím odpad 	<ul style="list-style-type: none"> vím, co potřebuji k práci a mám své věci v pořádku uklízím když něco rozbiju, tak to spravím nebo to dám opravit 	<ul style="list-style-type: none"> starám se o společné prostory nebo nějakou jejich část dbám na pořádek v celé škole
PLÁNOVÁNÍ	<ul style="list-style-type: none"> umím si vybrat z nabídky papišu, co budu dnes dělat 	<ul style="list-style-type: none"> vytvářím si svůj vlastní plán jasně formuluji své cíle a záměry 	<ul style="list-style-type: none"> vytvářím a aktualizuji svůj vlastní plán jasně formuluji své cíle a záměry spolupracuji při vytváření plánu pro skupinu
SEBEHODNOCENÍ	<ul style="list-style-type: none"> rozeznám, co jsem splnil a co mi dělá potíže papišu, co mi šlo nejlépe a co by se dalo zlepšit 	<ul style="list-style-type: none"> poznám, co mám opravit a zamezím opakování chyby 	<ul style="list-style-type: none"> zhodnotím svou práci pojmenuji překážky v práci a navrhuju, jakými strategiemi jim do budoucna předcházet
DOBŘÉ VZTAHY	<ul style="list-style-type: none"> respektuji pravidla stop a vím, kdy ho použít s ostatními mluvím laskavě neruším ostatní při práci 	<ul style="list-style-type: none"> dodržuji pravidla a dohody pomáhám ostatním, když jsem o to požádán zapojuji se do práce ve skupině 	<ul style="list-style-type: none"> udržuji dobré vztahy nabízím pomoc, když vidím, že ji někdo potřebuje přijímám odpovědnost za celou skupinu
KOMUNIKACE	<ul style="list-style-type: none"> naslouchám říkám, co si myslím srozumitelně sdílím svoje nápady 	<ul style="list-style-type: none"> přizpůsobuji své chování podle toho, s kým a kde mluvím srozumitelně vyjadřuji myšlenky a pocity moje názory a argumenty jsou většinou podložené 	<ul style="list-style-type: none"> zvládnou se vyjadřovat před publikem umím vhodným způsobem vyjednávat kriticky vyhodnocuji argumenty
ŘEŠENÍ KONFLIKTŮ	<ul style="list-style-type: none"> při konfliktu rozliším svoje potřeby a potřeby druhých 	<ul style="list-style-type: none"> spěšně přispívám k řešení svých konfliktů uznávám a přijímám jiné úhly pohledu 	<ul style="list-style-type: none"> aktivně předcházím konfliktům a když se vyskytnou, snažím se je vyřešit klidně a ke spokojenosti všech stran
PÉČE O OSTATNÍ A O ŠKOLU	<ul style="list-style-type: none"> starám se o ostatní pravidelně pečuji o svěřený úkol ve škole 	<ul style="list-style-type: none"> mám zájem o to, co se děje ve škole a v okolí a dělám něco aktivně pro zlepšení současného stavu dbám na dobré jméno školy 	<ul style="list-style-type: none"> realizuji samostatně vlastní projekty pro školu a okolí
PRÁCE SE ZDROJI	<ul style="list-style-type: none"> vyhledávám informace on-line či v knihách zaznamenávám informace na papír i na počítači 	<ul style="list-style-type: none"> u vyhledaných informací posoudím důvěryhodnost zdroje vyhledávám informace z více zdrojů středně rozuměle je schopil se orientovat na stránkách 	<ul style="list-style-type: none"> prezentuji informace v digitální podobě používám počítač k organizaci své práce - používám email, kalendář, textový editor, tabulky, prezentaci, ...

Příloha č.5: Plakát, který popisuje postup, při řešení problémů na ScioŠkole

Příloha č.6: Plakát s informacemi o mediátorech na Scioškole

Příloha č 6: Týdenní rozvrh v 6. třídě na ScioŠkole

ROZVRH 6. TŘÍDA							
	8:45 - 9:30	9:40 - 10:25	10:45 - 11:30	11:40-12:25	12:30-13:15	13:15-14:00	14:00-15:30
pondělí	ČJ	MAT	Jirka Hokeš Klidovka	Cesta do nitra postavy (čtenářské dovednosti) pro 6-7	oběd	Křtyz se ztratím, jak se najdu? (Zeměpis) 6-7	Andrej Novik Klidovka
				Jana Zaoralová knihovna		Petr Němeček Bejvalka	
	"Jsem to já?..." pro 6-7 (Společenské vědy)	Příběhy 20. století (dějepis) 6-7					
	Veronika Sehnalová Bejvalka						
	Jana Zaoralová Klidovka	Lukáš Polícar Klidovka		Studovna			
				Dalibor Vítěk Kutloch			
úterý	ČJ	MAT	Jirka Hokeš Klidovka	Fyzikální karaté (fyzika a karate) 6-7	oběd		
				Lukáš Tomaník tělocvična			
	Století hudby aneb od houslí k beatboxu pro 6-8						
	Lukáš Polícar ve třídě Stáků						
	Jana Zaoralová Klidovka	Lukáš Polícar Klidovka		Studovna			
				Hanka Růžičková Knihovna			
středa	věkovka + jednou za 14 dní plánování se svým patronem až do 10:25	Plánování, IR, Studovna			Shromáždění	oběd	
čtvrtek	AJ 6	MAT 6		ČJ 6	oběd	Pexeso (Studijní návyky) pro 6-7	
	Jirka Hokeš Klidovka	Lukáš Polícar Klidovka	Jana Zaoralová Klidovka			Jana Wills a Veronika Sehnalová Bejvalka	
pátek	KOLEJ	Friday's for future aneb zachráníme planetu? (Přirodní vědy - biologie) 6-7	TV		oběd	Bkica (Umění) pro 6-7	
		Klára Ondříčková Bejvalka	Kuba Esterka	Kuba Esterka		Hanka Růžičková Výtvarka	
		Food from around the World v AJ pro 6-7	TV				
		Erinn Low Kutloch	Jirka Žilka	Jirka Žilka			
		Studovna					
				Kuba Esterka Klidovka			

Príloha č.7 – témata na shromáždění na ScioŠkole

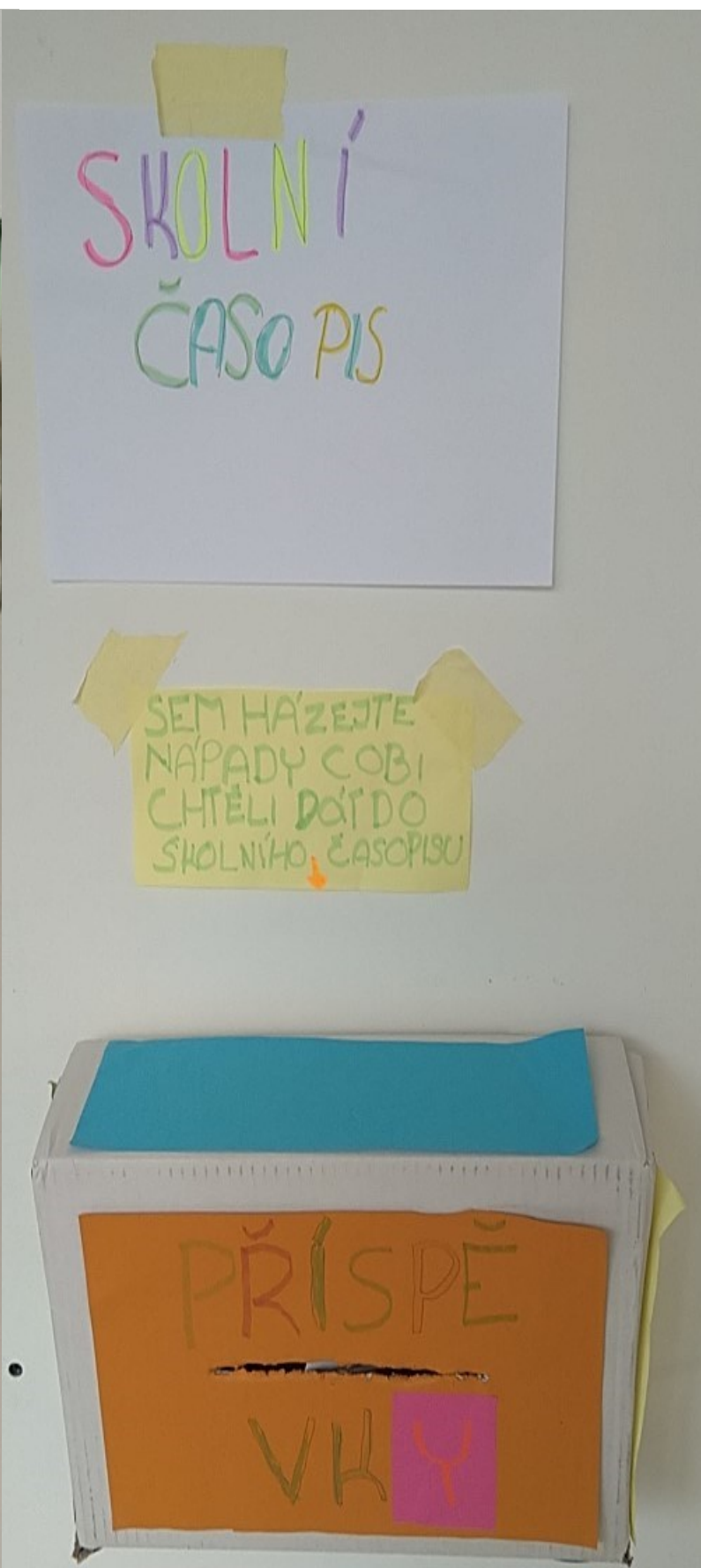
Témata na Shromáždění!

Návrh	Jméno	VOX
Dostičky - Magnetky	Štěpán B. 4-5	✓
Může se odcházet během schůzky	Poslanci	Ⓟ
PŘÁVA-POVINNOSTI-PRAVIDLA V KLUBU	JIRKA Z. ZA KLUBÁKY	✓
VŠENY místnosti na magnetickou tabuli.	Štěpán B. 4-5	X
EKOŠKOLA		

Příloha č. 8 – Návštěvy na ScioŠkole

18.11. 21.11.	CO SE DEJE	+ NAVŠTĚVY / CHYBI =	OBĚD
PO			12 ³⁰ GABI 13 ³⁰ BEREŇKA
ÚT		+ KELSEY	12 ³⁰ JANA 2 13 ³⁰ HANKA
ST	STEVEN u 8.+7. 14.-17. DEN UTEVRĚNÍ → AD " " + ?	+ STEVEN + MIRTHA - LUKÁŠ → SUPL. → 2h HANKA 3h VERCA	12 ³⁰ TEREZA 13 ³⁰ KLUB 12 ³⁰ KLUB 13 ³⁰ NEVA
ČT	MIRTHA	+ ALEX JŠOVÁ - přeš. diplomky o studiu (koláč)	12 ³⁰ JANA S 13 ³⁰ NEVA?

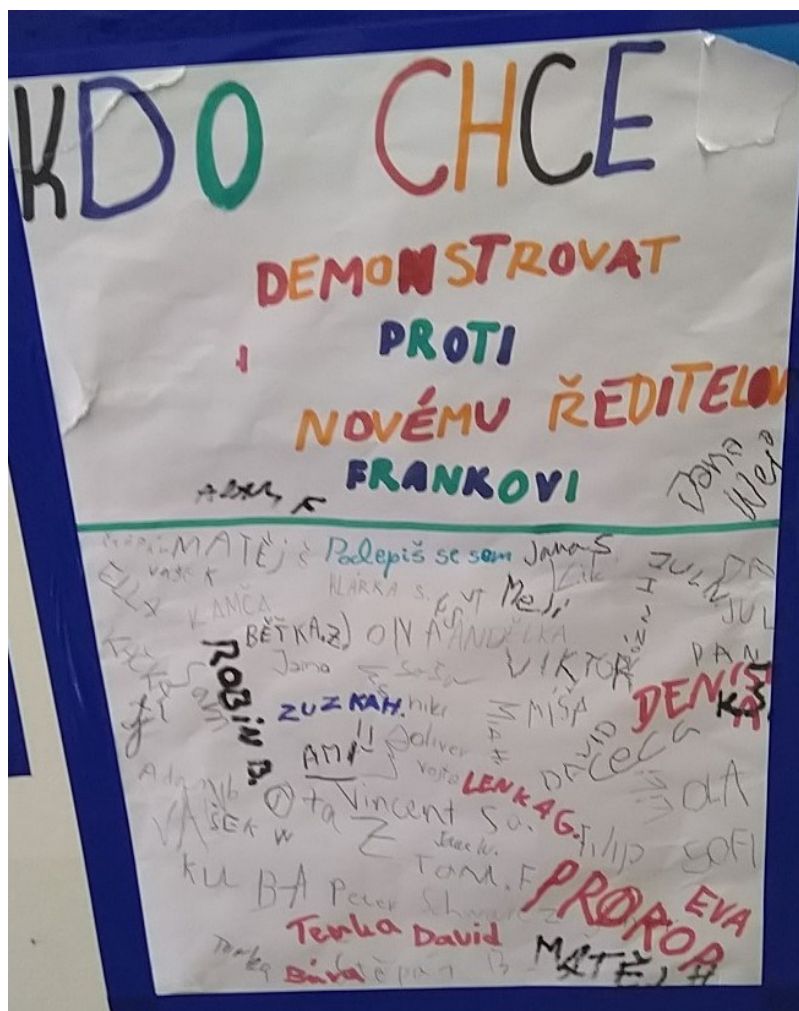
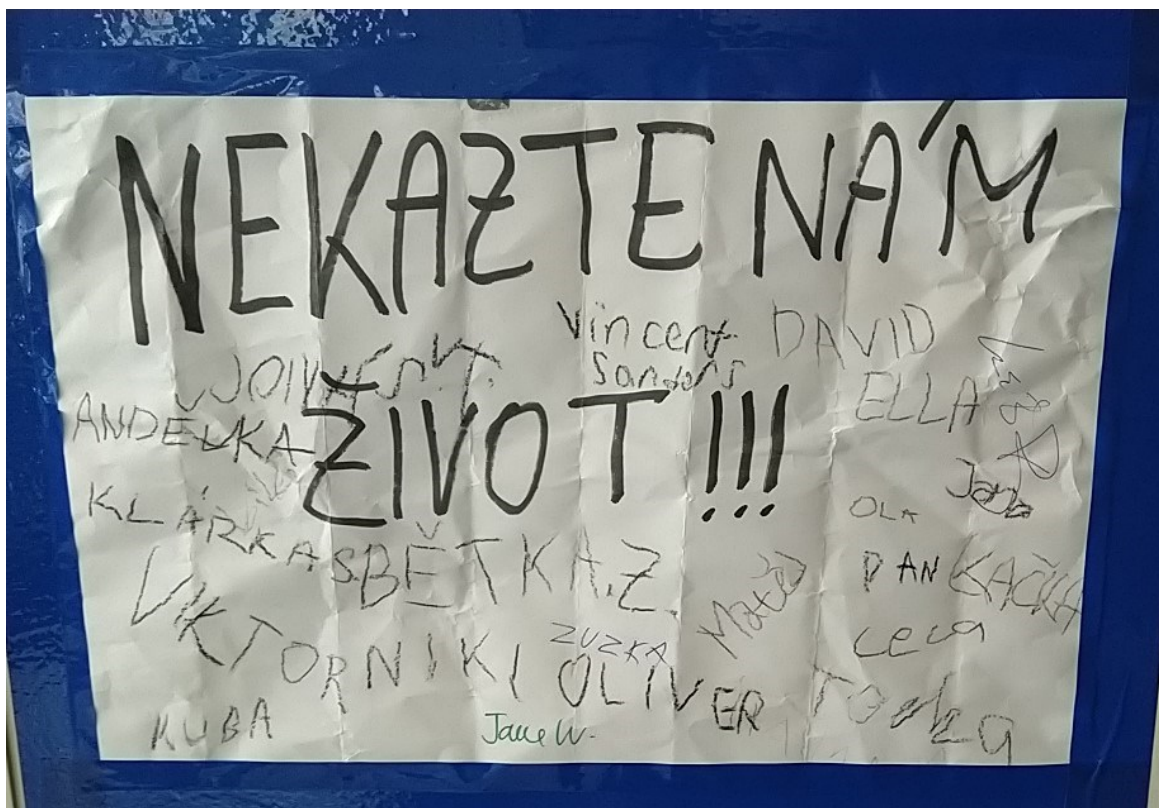
Příloha č.9 a 10 – Schránka na nápady na opravy a školní časopis ve ScioŠkole

Příloha č.11 – Schránka důvěry na ScioŠkole

Příloha č. 12 a 13 – plakáty s podpisy po demokratickém hlasování na ScioŠkole

Příloha č.14 a 15 – Zvířata a podpisy dětí, které se o zvířata na ScioŠkole starají

Rozhovory s učiteli/průvodci, zástupkyní ředitele, ředitelkou, žáky a rodiči

Příloha č.16 Rozhovor s žáky ve škole Kairos

Rozhovor s žákyní školy Kairos Terezou (13 let)

Jak se Ti líbí na škole? Co konkrétně se Ti líbí?

Mně se tu hodně líbí, protože jsem chodila do klasické školy a viděla jsem, jak děti nezvládají, když se na ně křičí. Mně to taky dělá problém. A jsem hodně ráda, když můžu jít za učiteli a říct jim, co mi vadí nebo za co jsem ráda. Připadá mi to hezky vyrovnané.

Chodila jsi i do klasické školky?

Ano, chodila jsem do klasické školky a potom i do klasické školy. Rodiče potom změnili názor na školy, chodila jsem pak do školy do Znojma.

Přihlásili Tě sem rodiče nebo jsi sem chtěla jít sama?

Tátova přítelkyně má syna, který je můj velký kamarád a ten sem začal chodit. Byl za to hodně rád. Potom sem začala chodit moje sestra a pak jsem se rozhodla, že bych sem taky chtěla chodit. Po mě se rozhodl, že sem bude chodit, ještě můj bratr.

Máš nějaké kamarády nebo známé, kteří chodí na klasickou školu? Srovnáváte znalosti, které se naučíte?

Ano, většinou mi to říkají. Jak jsem se přestěhovala, tak se tolik nevidáme. Ale teď se sem přišly podívat dvě holky z klasické školy a hodně nám o škole povídaly. Vidím, že bych to nezvládala.

Jsi spokojená s mírou učení na Kairosu?

Ano, ikdyž mě to někdy trochu trápí. Když jdu mezi své vrstevníky, tak moc nevím, jak si s nimi povídat. Na Kairosu jsou skoro všechny děti mladší než já. Moji vrstevníci mají někdy mnohem víc znalostí a já jich mám přibližně jen polovinu. Je mi trochu trapně. Ale snažíme se s rodiči znalosti dohnat.

Na druhou stranu jsou tady asi znalosti, které si osvojiš, ale na klasické škole bys je nezískala.

Ano, hodně mi tady pomáhá komunikace. Ta mi připadá skvělá. Dřív jsem se hodně bála mluvit a teď jdu sama za učiteli a mluvím s nimi narovinu. Hodně mi to pomohlo i doma v tom, že se nebojím říct pravdu.

Cítíš se ve škole svobodná? Co pro Tebe znamená svoboda?

Ano, myslím, že ano. Hodně učitelů ani neví, co znamená svoboda. Je to velmi náročné téma. Každý ho cítí jinak. Nějaké učitelky dávají klukům svobodu, že nemusí na lekce, učitelky to neřeší. Někdy jsou moc přísné, takže nedokážou najít rovinu svobody. Já to úplně chápu, protože i pro mě je to těžké.

Jak řešíte ve škole, když má někdo jiný názor?

Snažíme se o tom mluvit. Obě strany nám řeknou, jak to mají a proč si to myslí. Snažíme se najít nějakou střední cestu, která by mohla aspoň trochu vyhovovat oběma stranám. Nejdůležitější je komunikace.

Jaké konkrétní povinnosti máš ve škole?

Občas musíme uklidit. Například, když jíme nad kobercem, tak máme mít talíř. Nemůžeme úplně odejít z lekce. Dřív jsme mohli a teď tam můžeme jen sedět a nic nedělat. Třeba jen poslouchat angličtinu, abychom alespoň něco uměli.

Jak to hodnotíš? Je lepší, že tam teď jen sedíte?

Já bych byla radši, když bych mohla z lekce odejít. Někdy má člověk špatný den a pomohlo by mu odejít. Ale chápu, že malé děti tu ve škole hodně křičí a to bychom se také nemohli moc soustředit. Takže je to vlastně i dobré pravidlo. Líbilo by se mi, kdyby starší mohli odejít z lekce.

Bavíte se s rodiči doma o škole?

Ano, pořád dokola a neustále. Rodiče trochu mrzí, že je to tu drahé a chtěli by, abychom se něco naučili. I pro mě je to někdy těžké. Občas si říkám, že bych ráda chodila do školy, kde

se toho více naučím, abych mohla zapadat do své věkové kategorie. Ale vím, že jsou školy, které bych nezvládla. Nemám ráda křik a nepříjemné prostředí. Podle mě se na této škole víc učí vztahy, než znalosti. Teď k nám nastoupila nová učitelka, je skvělá na češtinu. Dříve jsem češtinu neměla ráda a tato učitelka mi zlepšila vztah k češtině, začala mě bavit. Nevím, jak to udělala, ale našla střed svobody. Všichni k ní máme takový zvláštní respekt, nechceme si šeptat ani nechceme křičet. Automaticky jí respektujeme.

Jak vlastně řešíš, když zažíváš rozkol v míře učení ve škole a očekávání od rodičů? Máš pocit, že jsou na Tebe kladené nároky, ale tady se těch nároků nedosahuje. Jsi z toho smutná?

Někdy trochu ano. Občas jsem doma i plakala, protože s vrstevníky nedokážu mluvit. Hodně jsem si navykla na malé děti, které v Kairose jsou. Když mám mluvit s vrstevníky, tak jsem ve stresu. Starší děti sem nechodí, protože si myslí, že Kairos je škola pro postižené. Což také není dobré.

A máš nějaké starší kamarády? Chodíš na nějaké kroužky?

Teď už bych chtěla nastoupit na kroužky, zrovna jsem o tom mluvila s mamkou. Ale hodně se mi mění pocity. Někdy chci hodně starší děti vídat a potom mám veliký strach. Mamka se mě k tomu vždy snaží dotlačit, abych se s nimi bavila. Kdyby mě k tomu nikdo nedotlačil, tak bych to asi nezvládla.

Ptají se Tě rodiče, co ses ve škole konkrétně naučila? Nebo na co se Tě ptají, když se bavíte o škole?

Vždy když přijdu ze školy, tak se mě ptají, co jsme se dnes učili, co jsme dělali. Také se ptají, jak se cítíme, jestli jsme se s někým například pohádali. Rodiče jsou super.

Chceš někdy v budoucnu jít například na gymnázium nebo na vysokou školu?

Na gymnázium asi nechci, protože by tam na mě bylo hodně učení. Mám ráda kreativní činnosti – malování, psaní příběhů. Chtěla bych být v budoucnosti spisovatelkou, takže bych chtěla na vysokou školu. Mám pocit, že tahle škola je skvělá v tom, že rozvíjí stránku talentů a zájmů.

Co bys na škole změnila? Co bys udělala jinak?

Hodně odsud odchází učitelé, moc lidí tu nevydrží. Měla jsem tu skvělou učitelku, kterou jsem měla jako kamarádku. Všechno, s čím jsem se trápila nebo kvůli čemu jsem plakala, jsem jí řekla. Jenže ona uměla udržet tajemství. Ostatní učitelé ho moc neudrží proto, aby celý učitelský sbor mohl něco změnit. Učitelům vadilo, že v tomhle nespolupracovala. Tak řekli učitelé, že buď odejdou oni, nebo ona. Tak odešla ta učitelka. Byla jsem kvůli tomu hodně naštvaná, protože si myslím, že jsme o tom měli rozhodovat společně. Chodila jsem za učiteli několikrát a říkala jsem, že mě to mrzí. Pořád za nimi chodím s každou věcí, co mě jen trkne.

Občas nevím přesně, na co mají právo děti a na co nemají právo. Když se přes prázdniny změnil ředitel, tak je škola docela jiná - změnilo se jádro. Také je důležité, že je to muž – předchozí ředitelka byla žena. Když vedení neví, co se může a nemůže, tak to děti už vůbec nevědí.

Například jednou na nás jedna učitelka přenechala zodpovědnost za všechny děti – měly jsme se o ně starat. A ty děti málem skočily pod vlak. Házela na nás nepřiměřenou zodpovědnost. Potom jsme se o tom bavily a snažily jsme se pochopit. Myslím si, že se v této škole dají věci měnit.

Máte tu schránku důvěry?

Když jdeš za učitelem nebo za nějakým dítětem a domluvíš se s ním, tak je to anonymní.

Příloha č.17 -Rozhovor s žákem Cyrilem – 6,5 roku

Jak se Ti líbí na škole? Co konkrétně se Ti líbí?

Líbí se mi tu všechno.

Je třeba něco, co se Ti nelíbí?

Ne.

A co by jsi řekl, že je tu dobrého, člověku, který tu nikdy nebyl?

Učení.

Chodil/a jsi do školky? Do jaké?

Ano. Do MŠ Na Korábě, Libnerova 1. (MŠ je školou rodinného typu, mezi její hlavní oblasti zájmů patří mravní, citová a tělesná výchova. Snaží se v dětech posilovat vlastní sebedůvěru, samostatnost a schopnost rozhodování se, vše maximálně hravou formou – info web pozn. autora)

Máš nějaké kamarády nebo známé, kteří chodí na klasickou školu? Bavíte se spolu o škole?

Jednoho kamaráda mám, ale moc se s ním nevidám a o škole se nebavíme.

Cítíš se ve škole svobodně? Co pro Tebe znamená svoboda? Co tu je svobodného?

Ano, je tu svobodný pohyb.

Bavíte se s rodiči doma o škole? Povídáte si o tom, co bylo ve škole? Ptají se Tě, co konkrétně jsi se naučil/a? Na co se Tě ještě ptají?

Ano. Ptají se, co jsem ve škole dělal.

Příloha č.18 - Rozhovor s bývalou paní učitelkou Martinou Sobíškovou, dnešní zaměstnankyní na částečný úvazek

Jaké jsou ve vaší škole prvky svobody?

Za mě si děti si můžou volit některé lekce. Minulý rok si děti mohly volit celý rozvrh, ale zjistili jsme, že se tam dostáváme do konfliktu, že některým dětem, které potřebovaly větší podporu, potom unikaly základy, jako je čtení a psaní. Tak jsme se pro letošek rozhodli, že některé lekce budou povinné, ale povinné ve smyslu, že dítě by mělo být v prostoru té třídy. Pokud se nechce účastnit aktivit, tak klidně může sedět někde stranou, malovat si, dělat si svoje věci. Chtěli jsme děti podpořit, aby zůstaly v prostoru, kde se vzdělávání děje. Loni jsme měli možnost, že mohli z lekce kdykoliv odejít a být např. na zahradě. Ale viděli jsme, že některé děti to ještě neumí dobře uchopit, je to pro ně těžké tuhle svobodu držet.

Dopolední rozvrh máme rozdělený na 3 bloky. V prvním bloku vyžadujeme, aby zůstávali v prostoru svojí třídy. Když je jim nějaká aktivita nepříjemná, tak jí nemusí dělat. Je to vždy na dohodě učitele a žáka. Můžou si tam dělat svoje věci. V tomhle mají svobodu – mohou se aktivity účastnit nebo ne. Velkou svobodu tu vidím v tom druhém bloku, kdy mají děti možnost dělat si úplně, co chtějí. Tam klademe důraz na rozvoj sebeřízení – můžou se tam prolínat heterogenně od nultého ročníku až po ten sedmý, který teď máme. Některé děti to zvládají, u některých dětí je třeba větší podpora, hlavně při řešení konfliktů. Během druhého bloku je čas, kdy děti můžou samy nabízet lekce ostatním. Zatím to jsou takové maličkosti, jako lekce kouzlení. Pozitivem je, že tu lekci vede druhačka, která už učí něco ostatní děti. Nebo děti učí parkour, Minecraft – zasahují sem i technologie. V tomhle mají velkou svobodu, že jakékoliv dítě v naší škole si může vybrat, v čem je dobré a může zorganizovat lekci pro ostatní děti. Anebo taky nemusí dělat nic, mohou si jít lehnout na houpačku. Mohou naplňovat své potřeby tak, jak chtějí. Velkou svobodu mají děti i na sněmu, kde můžou dávat návrhy na změnu fungování naší školy. Jediné, kam zatím děti nedosahují, jsou finance školy a personální obsazení. Nicméně i v těchhle věcech se můžou hodně vyjadřovat a na jejich názory je brán ohled. Všechny ostatní věci mohou i měnit. Na malém sněmu se návrh projde, hlasujeme zde konsenzem a pokud zde je návrh odhlasovaný, tak změna nastává. Na malém

sněmu mají právo hlasovat děti a učitelé, tam nejsou rodiče. Na velký sněm se mohou přidat i rodiče. Další prvek svobody, který vidím u nás, přichází skrze kmenového učitele, kterého si každé dítě zvolí. Kmenový učitel je jeho stěžejní osoba, se kterou může řešit vzdělávání a emoční záležitosti, konflikty. Mohou tam svobodně sdílet cokoliv.

Jsou kmenoví učitelé podobní kolegům, kde jsou děti z různých ročníků?

Ano, jsou tam žáci napříč ročníky. Všechno, co se snažíme dát dětem, tak chceme, aby to tak fungovalo i pro učitele. V praxi to znamená, že stejně jako žák má možnost vybrat si svého kmenového učitele, tak učitel má právo odmítnout žáka. Buď z kapacitních důvodů, nebo když ví, že by tomuto žákovi nemohl pomáhat. Musí to být oboustranná symbióza a dohoda, aby fungovalo to, že učitel a žák budou spolu takto kmenově. Učitel potom funguje i jako prostředník mezi rodiči a čímkoli, co se děje ve škole. Ne všechny děti to mají nastavené do hloubky, že jdou za svým kmenovým učitelem. Ale u některého učitele se postupně vytvoří tak silný vztah, že je to opravdu velký důvěrník pro dítě. A tím může dítěti hodně pomoci, když se může dítě vyprávět z čeho potřebuje. Děti můžou svobodně vyjadřovat, co potřebují i na ranních kruzích. Je to jediná možnost, kde se děti setkávají s celou školou najednou. Kruh je ráno v 8:30 zhruba na 15 minut. Děti zde můžou říct cokoliv, co potřebují, aby slyšeli všichni. Když dítě potřebuje něco sdělit celé škole, tak může tady. Snažíme se děti vést k tomu, aby říkaly věci, které jsou nutné pro všechny. Děti mají někdy tendence vyprávět detaily z osobního života, které nepatří do ranního kruhu.

Svobodu vidím i v tom, že je tady dopolední svačina, na kterou si děti chodí, jak potřebují. Loni jsme měli dobu svačiny ještě delší, ale některé děti tam jen přišly, daly si trochu jídla a zase odběhly. Přišlo nám, že to není zdravý způsob jídla. Proto jsme letos omezili, že je svačina v jídelně jen hodinu a půl. Děti si samy vybírají, co chtějí jíst, nandávají si na talíř atd. Samozřejmostí jsou libovolné odchody na záchod, pohyb během lekcí. Vždy to záleží na konkrétním učiteli. Každý učitel má svou lekci vedenou trochu jinak, takže tam je míra nebo způsob uchopení svobody trochu jiný. Každý má trochu jiný temperament, jinak se mu učí dobře. Takže si každý učitel vede jinak děti ve své lekci, podle toho, co mu vyhovuje.

Když pozoruji vývoj Kairosu za tři roky, tak se škola sama o sobě mění. Byly roky, kdy jsme vyzkoušeli absolutní svobodu. Byly roky, kdy jsme nejdřív měli rozvrh a pak jsme umožnili den, kdy si mohli dělat věci podle sebe. Potom jsme daly volné všechny dny, kdy si mohou

volit. Zkoušíme takovou nejideálnější variantu a každý rok se to mění. Letos máme úplně novou variantu a uvidíme, jak se jí děti chopí.

Jsou s těmito prvky svobody spokojeni rodiče, děti a učitelé?

Nerada bych odpovídala za ně. Můžu odpovědět jen za učitele. Vráťím se k tomu, že se jedná o proces. Když zjistíme, že s nějakým prvkem nejsme spokojeni, tak ho postupně měníme. A za rodiče – jako rodič jsem velmi spokojená. Paradoxně tím, že jsem tady vevnitř školy, tak cítím, že někteří rodiče mají spoustu obav. Chápu, že když to vidí jen zvenku, když sem přijdou a dítě jim běhá po chodbě, místo toho aby se učilo, tak mají někteří z nich obavy. Když vidí, že dítě za půl roku neumí z matematiky, to co jiný vrstevník v jiné škole umí, tak se začínají bát. Tím, že vidím, jak to tu vevnitř funguje, tak jsem byla i jako rodič v klidu. Když nastoupila moje dcera, v první nebo v druhé třídě, tak půl roku nesáhla na matematiku. Nebavilo jí to, nechtěla to dělat. Ale já jsem viděla, že dělá hodně jiných věcí. Například sociálních, typu jak řešit konflikty. Takže jsem věděla, že když začne dělat matematiku příští rok, tak mi to vůbec nevádí. To mi dávalo klid. Letos se učíme, jak tento klid vysvětlit a předat ostatním rodičům.

Na to asi pomáhají Velké sněmy, které jsou společně s rodiči nebo Slavnosti na začátku a na konci týdne.

Ano a také individuální schůzky. Rodiče jsou opravdu různí a zjistili jsme, že nejde vyhovět všem. Pro nás bylo zajímavé sledovat, jak to vypadalo, když jsme udělali velké rozvolnění v rámci svobody. Část rodičů říkala, že konečně to je ta svobodná škola, kterou chtěli. Jiná část rodičů s tím vůbec spokojená nebyla, chtěla to jinak. Zjistili jsme, že škola by se měla nějak profilovat, tak jak je s tím ta škola spokojená. Buď to takhle rodiny a rodiče přijmou, nebo chtějí něco jiného a odcházejí. Což se nám tady dělo. To koresponduje s další otázkou, zda některým žákům/rodičům škola nevyhovuje a musí školu opustit. To se stává každý rok, minimálně dvě rodiny odcházejí. Jeden rok, kdy jsme zkoušeli hodně velkou svobodu, tak odešlo i více rodin. Cítili jsme to potom jako úlevu. Protože hodně vyčerpávalo neustále obhajovat naše přístupy. Neuměli jsme to ještě dobře definovat. Dlouho nám trvalo, než jsme to uměli dobře vysvětlit a než jsme nasbírali zdroje, z kterých vycházíme. Proč věříme, že je to funkční. Postupně k tomu dorůstáme a množí se nám argumenty. Někdy je náročné, když má rodič úplně jiný pohled. Ale je zajímavé, že se dotazy opakují – u různých rodin i

v různých letech. Pořád jsou to stejné strachy. Takže z naší strany stačí, když si rozhovor i odpovědi dobře připravíme. Potom je můžeme používat v mnohých situacích. Jednu dobu nás to hodně vyčerpávalo, ale bylo to právě proto, že jsme neuměli dobře podat vysvětlení.

Může to být spojené s tím, že rodiče vyšli klasickou školu a jejich známí dávají své děti do klasické školy. Je tady nějaké očekávání společnosti a požadavky na znalosti jsou nastaveny hodně vysoko, např. v RVP. Takže to musí být náročná situace pro rodiče.

Ano. Teď proběhl audit RVP a zjistilo se, že je zcela přeplněný. Ani já jako dospělý, který prošel nespočet různých škol a seminářů, bych nesplnila všechny požadavky. RVP je potřeba zcela přepracovat. Ve vzdělávací politice do roku 2030 je velké volání po zúžení obsahu učiva a naopak důraz na jiné kompetence, než jsou dosud.

Jak velký rozdíl je v míře svobody na 1. stupni a na 2. stupni? Popřípadě u mladších a starších dětí?

Teď dokážu odpovědět konkrétně na situaci, která u nás na škole nastala. Chodíme cvičit do Sokola – nultý a první ročník chodí celý. Kdo nechce cvičit, tak si sedne na lavičku. Ve starších ročnících si děti můžou vybrat mezi tím, zda do Sokola odejdou, nebo zůstanou ve škole. Tohle může být ten rozdíl mezi mladšími nebo staršími dětmi.

Čím to odůvodňujete? Proč tam mladší mají jít a sedět na lavičce?

U mladších dětí je to hodně z bezpečnostních, organizačních a personálních důvodů. Když potřebujeme rozdělit mladší děti, tak potřebujeme tolik lidí, kolik je skupinek. Zatímco velká část starších dětí dokáže pracovat samostatně, je na ně spolehnoutí. U malých dětí potřebujeme ošetřit, aby tam vždy byl nablízku někdo, kdo pohlídá, že jsou v pořádku.

Je to pro malé děti motivační, když tam přijdou a sedí na lavičce?

To uvidíme letos poprvé. Na druhou stranu je Sokol natolik atraktivní, že se nám nestalo, že by děti na lavičce seděly. Tam je pohyb, náradí a všechno tohle děti hodně motivuje. To je také jeden z důvodů, proč jsme chtěli, aby neodcházeli z lekcí. Zjistili jsme, že mnohé děti se po pár minutách zapojí, když v lekci zůstanou. Zato když viděli jen název lekce a hned na lekci nepřišly, tak učitel neměl šanci děti namotivovat. Letos to zkusíme tak, že děti necháme v lekci. Buď se připojí, nebo nepřipojí. Často se ukazuje, že se připojí, i když by si původně tu lekci nevybraly. Vedla nás k tomu ještě jedna zkušenost. Měli jsme tu pár

chlapců, kteří odmítali výtvarnou výchovu. Říkali, že výtvarka není nic pro ně. Jednou měla naše výtvarnice suplování u nich ve třídě a dělala s nimi výtvarné činnosti. Ti chlapci byli velmi zapojení a bavilo je to. Najednou zjistili, že výtvarka je dobrý předmět. Takže jsme zjistili, že když dáme dětem svobodnou volbu dopředu, aniž by děti věděly, o co by mohlo jít, tak to nevede k vědomé volbě. Je to jen domněnková volba. Tam je pro nás hodně velká otázka svobody. Je svobodná volba opravdu vědomou volbou? Kdy je to jenom nějaké vymezení, únik, útěk, kdy se mi nechce z komfortní zóny?

Jaké mají děti, rodiče a učitelé povinnosti, které se musí dodržovat?

Začnu u dětí. Kdysi jsme si tu stvořili manuál pro žáky. Nedefinovali jsme to jako povinnosti, ale jako: „*je důležité, abys...*“. Máme tam pár bodů, které budou letos také procházet úpravou. Co vnímáme jako hodně důležité, je, aby byly děti v 8:30 na ranním kruhu. To je jediné místo, kde předáváme důležité organizační informace, týkající se chodu školy, které by měl každý žák vědět. Tohle bych definovala jako povinnost. Ale spíše než povinnost, je to vlastní zodpovědnost. Ten, kdo na kruhu není, si musí zjistit, co na kruhu bylo řečeno. Není to tak, že by se neúčast na kruhu trestala. Povinnosti vznikají na sněmech, kde si děti konsenzem odhlasují nějakou dohodu a tu musí dodržovat. Všechna rozhodnutí ze sněmu jsou závazná. To bych viděla jako povinnost.

Každý na sněmu má jeden hlas, na sněmu se dodržuje metoda konsenzu. Předloží se návrh a potom se zeptáme, kdo je proti. Pokud se zvedne i jedna ruka, tak se ptáme, co mu na tom vadí, proč je proti. Pak se snažíme návrh poupravit tak, aby i ten, kdo byl proti, s novým návrhem byl spokojený. Bylo zajímavé pozorovat, jak byl konsenzus první rok těžký. Byla tam nedůvěra učitelů i dětí, nikdo si pod tím pojmem neuměl moc představit. Tehdejší ředitelka Hanka Frydrychová přinesla tuhle ideu a zjistili jsme, že je to skvělý nástroj. Pro mě je konsenzus přitažlivější, než demokratické hlasování. Samozřejmě vyžaduje určitý čas a jsou určitá rozhodnutí, která se tímto způsobem nedají rozhodnout. Ve chvíli, kdy se daná záležitost má vyřešit do určitého data, tak v případě, že se konsenzus nepovede, hledáme jiné cesty. Ale to je hodně individuální. Ve chvíli, kdy rozhodnutí snese odklad, tak se snažíme měnit návrhy tak dlouho, dokud je to možné.

Takže to není tak, že je člověk do něčeho dotlačený?

Neměl by být. Zase záleží na osobnosti dítěte. S tím také pomaličku pracujeme, protože některé děti se bojí nebo neumí vyjadřovat. Tak se někdy neozvou. Vnitřně jim to třeba vadí, ale ještě nemají dostatek sebevědomí, aby se ozvaly, že jsou proti. Tam jsou někdy věci, které nám utečou, protože se dítě neozve. Když to nerozkryjeme sami, tak tam může dojít k tomu, že se rozhodne něco, s čím není dítě spokojeno. Ale většinou se nesouhlas někde v budoucnu objeví. Je to snaha o tom, aby se tady ve škole rozhodly věci, se kterými jsou všichni spokojeni. Protože ve chvíli, kdy my budeme rozhodovat demokratickým hlasováním, tak bude menšina našťvaná a frustrovaná. Nebude hledat cesty, jak nařízení podvést, jak se tomu vyhnout.

Co se děje, když se na sněmu někdo neshodne?

Návrh se pozměňuje tak dlouho, dokud s tím nejsou spokojeni všichni. Někdy, když je to těžké pozměnit a dlouho nepřichází shoda, tak se to odkládá. Jenom v případě, že to jsou věci, které se musí řešit hned, tak ty se potom rozhodnou z nějaké autoritativní moci. Ale to se neděje často. Většinou se dojde ke shodě. Myslím, že už některé děti mají schopnost návrh pozměnit tak, aby nakonec docela vyhovoval všem. Pro děti je to obrovský trénink pochopení druhých a empatie. Začalo to na takových malinkých věcech, kdy někdo dal návrh, že budeme mít ve škole křečka. 4 děti byly zásadně proti, tak jsme se snažili zjistit důvod. Zjistili jsme, že oni se nechtějí sami starat o křečka. Návrh byl jen pozměněn - budeme mít křečka a bude se o něj starat jen někdo. Najednou to pro ně bylo v pořádku. Děti se učí vidět očima druhých.

Největší a nejdelsí práci nám dala dohoda ohledně technologií. Děti chtěly být hodně na telefonech a na tabletech. Učitelé to chtěli trochu regulovat. Tuhle dohodu jsme dělali několik týdnů, tohle rozhodnutí chtělo svůj čas.

K čemu jste došli?

Došli jsme k tomu, že mají volné technologie jednou týdně na hodinu. Což je dobrý kompromis. Teď se na hodinu technologií všichni těší.

Je ta hodina nějak definovaná nebo omezená? Můžou jít jen na konkrétní stránky, např. vzdělávací?

Ano, je to definované. Nesmí násilné hry, nesmí nikoho rušit zvukem. Vzdělávací stránky to být nemusí, jen to nesmí být násilné.

Můžou využívat např. Powerpoint během prezentací mimo tuto hodinu?

Ano, v rámci hodin můžou využívat technologie po dohodě s učitelem. Tohle bylo myšleno v jejich volný čas. Máme ve školním řádu napsáno, že nenosíme do školy telefony, ani tablety. Pouze na tu jednu hodinu týdně. Ale v rámci lekcí můžou používat počítače, když to lekce vyžaduje. Mohou dělat prezentace, vyhledávat informace na počítači.

Co se stane, když povinnosti nedodrží?

Loni jsme se začali učit restorativní spravedlnost, což jsou mikrokruhy s dětmi, na kterých je jeden mediátor a strany konfliktu. Ve chvíli, když někdo něco nedodrží, tak tu musí být někdo, komu vadí, že pravidlo nebylo dodrženo. Jestliže tu není nikdo, komu by vadilo, že se pravidlo nedodržel, tak se to neřeší. Pokud tu někdo takový je, tak jdou spolu tito dva na kruh. Mají tam mediátora, kterého si zvolí. Nejčastěji to bývá někdo z učitelů, může to být i někdo z dětí. Občas zkoušeli mediovat i nejstarší děti, ale letos jsem si toho ještě nevšimla. Buď si to ty dvě děti vyřeší rovnou samy, nebo jdou za dospělým mediátorem. Řeší se to tak, že se nejdřív vyslechnou obě strany. Vedou se k tomu, aby se strany navzájem poslouchaly, zopakovali to, co řekla druhá strana. Aby si jedna strana mohla ověřit, jestli jí druhá strana pochopila. Cílem kruhu je, aby se obě strany navzájem pochopily a aby našly řešení. Když jsou to jednodušší konflikty, tak jsou vyřešené rychle. Řešení náročnějšího konfliktu může trvat i hodinu nebo déle. Řešení se stále učíme, takže některé kruhy jsou funkční a povede se konflikt vyřešit, ale u některého kruhu se ke konfliktu vracíme opakovaně.

Je tu například nějaká tichá zóna, kde by si děti mohly jenom číst?

Ano, máme tady v nejmenší učebně čítárnu. Tu jsme vybavili knížkami a polštářky. Původně byla myšlená jako klidová zóna, ale loni nastoupil chlapec, který má hodně specifické vzdělávací potřeby. Musí mít u sebe vždy osobní asistentku, která se s ním učí. Teď se společně v čítárně učí, takže je čítárna blokována na 3 dny v týdnu. Jinak mají děti

k dispozici celou zahradu a plno místností. Je to spíš otázka na děti – jestli mají klid, když ho potřebují. Nedokážu to sama posoudit, jestli dětem chybí klidová zóna.

Jak vypadá u dětí sestavování vlastního rozvrhu?

To je otázka, která by byla aktuální minulý rok, protože tam si sestavovaly rozvrh úplně samy. Letos je to trochu omezené, protože jsme dosáhli maxima kapacity této školy. Zjistili jsme, že v tomto počtu nejsme schopní dát takovou nabídku, aby každý ročník měl stále na výběr. Když jsme první rok začínali, tak tu bylo 10 dětí. To jsme mohli připravit nabídku, kde si mohli libovolně vybírat. S dvaceti dětmi to také šlo. Ale letos máme 40 dětí a nedokážeme dát organizačně a personálně tak velkou nabídku z tak velké palety, jak to bývalo. Teď je nabídka rozvrhu trochu omezená. První lekce jsou tam téměř bez nabídky – jsou to lekce procvičovací. Děti si můžou volit v některých pozdějších lekcích. Do rozvrhu jsou navíc dané lekce, které si můžou vybrat. Volby už není tolik, jako bylo tolik, nicméně tam ještě je. Volba je jednou, maximálně dvakrát za den. Loni měli skoro na každou lekci nějakou volbu. Zůstává jim spíš volba, zda v lekci budou aktivní, nebo ne.

Co vnímám jako komplikované, je, když do volby rozvrhu hodně mluví rodiče. Jsou tu děti, které mají docela jasno v tom, co by chtěli, ale mají tlak od rodičů. Tam je nám trochu líto, že vize dítěte nemůže být naplněná. Když rodič není spokojený, tak ve finále ani dítě není spokojené. Je to velký balanc mezi tím, abychom zachovali filosofii školy a vyhověli rodičům. Snažíme se rodiče více informovat. Asi to bylo nějaké naše selhání na začátku, kdy jsme rodičům dostatečně nevysvětlili, jaký typ školy jsme. Protože ve chvíli, kdy sem přijde rodina, která svému dítěti neumožní volbu, tak nedává smysl, proč si naši školu vybrali. Jsou tam nějaké jejich limity neb strachy. Trošku to komplikuje celé vzdělávání. Snažíme se mluvit s rodiči individuálně, předkládat jim tyto informace i na velkém sněmu. Ale pořád tu jsou rodiče, kteří stěžují dětem jejich volbu.

Jak je to potom z dlouhodobého hlediska? Děti nakonec odejdou ze školy?

Stalo se nám, že i odešly. Není to tak, že bychom navrhli rodičům odchod ze školy. Ale mluvíme s nimi takovým stylem a klademe jim takové otázky, že se potom sami rozhodnou změnit školu. Loni jsme sestavili tzv. desatero – dohodu mezi školou a rodiči. Vepsali jsme tam co nejkonkrétněji, co vlastně pro nás svoboda znamená. Přesto, že někteří rodiče dohodu

podepsali, je tam jasně řečeno, že si svůj vzdělávací cíl volí dítě, tak stejně mají někteří jinou představu.

Jedna z věcí, kterou jsme viděli jako inspiraci např. na svobodných školách v Izraeli, která nám tu chybí, a která mění způsob svobody tady u nás, je soud. Summerhill, Sudbury i jiné svobodné školy jsou postavené na tom, že když je tam nějaký přestupek nebo nedodržení pravidel, tak je tam systém soudnictví. Děti mohou být také soudci a ten, kdo poruší pravidla, např. platí drobné. V jedné svobodné škole v Izraeli odsoudili například někoho k vytírání podlahy. Je tam konkrétní důsledek, skrze jejich školní soud. Ten my tady nemáme a o to obtížnější je nechat dětem svobodu, která by se časem měla proměnit na zodpovědnost. Je to silný prvek, který může pomáhat tomu, aby svoboda nebyla bezbřehá. Aby to nebyla anarchie, ubližování, ale aby svoboda byla uchopená. My problémy řešíme jen přes kruhy.

Přemýšleli jste o tom, že byste takový soud zavedli?

Nechceme to. Paradoxně je řešení trestů rychlé a instantní. Nevede k hlubšímu pochopení problému. Možná je soud dobrý, možná ne. Rozhodli jsme se, že soud nechceme. Věříme tomu, že tresty neřeší problém. Naopak ze všech výzkumů, které jsme četli, tak vyplývá, že trest je funkční jen do chvíle, kdy je tu někdo, kdo děti kontroluje. Dítě má potom strach a nedělá špatné věci jen kvůli strachu. Ne z přesvědčení, že se věci mají dělat správně. Je to kvůli strachu z trestu, nebo z pocitu, že ho někdo kontroluje. To není náš cíl.

Jak se cítíš jako učitelka na škole Kairos? Máš nějaké srovnání s klasickou školou?

Učila jsi na klasické škole?

Dnes už neučím, ale když jsem učila, tak jsem se ve škole Kairos cítila svobodně. Musím říct, že to slovo tam sedí. Cítila jsem, že si věci můžu přizpůsobit svému pohledu, že můžu hodně věcí ovlivňovat, do hodně věcí mluvit, dozvídat se plno věcí. Je tu brán ohled na můj názor. V tomhle ohledu jsem se cítila tak, jak bych ráda, aby se tu cítily i děti nebo moje vlastní děti. Tohle vše mi škola naplňovala. Srovnání s klasickou školou mám jen velmi malé, pouze během praxe na vysoké škole.

Jak si vybíráte žáky a jejich rodiče?

Neděláme žádný výběr, přicházejí.

Máte ve škole testy? Případně vyžadují je děti?

Máme. Každý učitel výuku organizuje jinak. Dříve jsem zde učila lekce matematiky a tam jsme testy po nějakém období používali. Neznámkovali jsme je a nehodnotili jsme je. Test byl spíše zpětnou vazbou, aby děti i učitelé věděli, jak na tom jsou děti se znalostmi. Test jsme si společně opravovali a k chybám jsme se vraceli spíše jako k ukázce toho, na čem je potřeba zapracovat. Nebylo to nic, co bychom měli nějak hodnotit. Pro mě jako učitele bylo zajímavé pozorovat, že přesto, že test nebyl hodnocený ani známkováný, stejně byly děti na začátku hodiny nervózní. Už jen to slovo test evokuje v dětech nervozitu. Zároveň je určitá míra zdravého stresu dobrá, může dítě aktivovat. Neviděla jsem, že by to byl stres negativní. Jen to děti vnímaly jako něco jiného, než jaké je běžné vyučování. Některé starší děti vyžadují testy. Ale je to individuální. Některé mladší děti je také někdy vyžadují, bavilo je testování. Některé děti braly testy normálně a běžně, nebylo to pro ně nijak velké téma. Bylo vidět, že většina dětí to brala vážně a soustředila se, užívaly si testování jako nějakou výjimečnost. Děti, které jsou v páté třídě, si zkouší testy na gymnázia.

Stalo se, že už nějaké dítě šlo na gymnázium?

My teď fungujeme teprve čtvrtým rokem. Loni nebo předloni tu byl jeden chlapec, který šel na soukromé gymnázium. Připravoval se a dostal se. Nedokážu zhodnotit, jestli to souvisí s naší školou, protože sem chodil jenom půl roku.

Jaké je profilování dětí?

To nedokážeme říct, protože teprve letos máme více dětí na druhém stupni. Teprve začínáme. Letos objevujeme, co je druhý stupeň, co děti potřebují.

Principem školy Kairos je vědomá komunikace. Jak jí v praxi dosahujete?

Prvnáci je jí učí. U dětí ji kultivujeme především skrz sněmy, potom skrze kruhy, kdy se řeší konflikty. Když jedna strana konfliktu něco řekne, tak se snažíme, aby ji druhá strana vyslechla. Aby vědomě vnímali, co se děje a vědomě dokázali toho druhého pochopit. Snažíme se o vědomou komunikaci také při kmenových schůzkách s učiteli. Vědomá komunikace je kultivovaná ve chvíli, kdy dítě udělá vědomou volbu, ať už v rozvrhu nebo jinde, a dokáže si tam dobře uvědomit, proč tuhle volbu udělalo. Nebo když komunikuje problém a své potřeby. Také ve chvíli, kdy je dítě v nějakém emočním stavu a nedokáže

popsat, co se mu děje. Prostě mu jen není dobře, tak se učitel snaží popsat jeho vnitřní pocity a potřeby za něj. Snaží se vyhledat, co tam v něm je. Někdy si to dítě pocity uvědomí a umí o problémech dále komunikovat sami. Některé děti je potřeba k tomu přivést.

Může se u Vás placení školného rozdělit na splátky?

U nás se platí měsíčně, pololetně nebo ročně. Je to vždycky individuální přístup a dohoda s rodičem. Platby se dají pozdržet.

Setkali jste se již s rodinami, které by do Vaší školy chtěly dát své děti, ale neměly by na to finance?

Ano. Byla doba, kdy jsme si mohli dovolit nějaké dítě podpořit a přijmout ho za nějaké nižší školné. Teď se ukazuje, že škola má sama co dělat, aby se užívala. Takže teď si to moc nemůžeme dovolit. Nelíbí se nám to, ale nevíme, co s tím jiného máme dělat. Přestože je školné takhle vysoké, tak je to nejnižší školné, které můžeme mít, abychom vůbec školu ufinancovali. Máme co dělat, abychom byli aspoň na nule.

Dostáváte jako soukromá škola nějakou dotaci?

Jsme normálně akreditovaná škola v rejstříku MŠMT, takže dostáváme dotaci. Což nám ale paradoxně na druhou stranu hodně komplikuje práci, protože je zde hodně byrokracie. Je to hodně náročné.

Jak je to s dodržováním RVP?

Z RVP jsme si vytvořili vlastní školní vzdělávací program. Ale i v RVP jsou doporučené výstupy, které musíme naplnit. Přestože jsme přesvědčeni o tom, že spousta těch věcí nebude v budoucnu použitelná pro život.

Chodí k vám kontroly? Mají nějaké výhrady?

Ano, chodí. Byly věci, které jsme si dokázali obhájit. Pokud se odchylujeme od něčeho, ale máme dobré vysvětlení proč, tak tam může být nějaká schovávavost z jejich strany. Oni jsou taky vázaní nějakými svými povinnostmi a nemůžou nechat projít věci, které nefungují.

Myslíš si, že by v budoucnu mohly být svobodné školy zestátněny a mohly by být více finančně podporované státem?

To by bylo ideální a krásné. Vidím to jako dalekou budoucnost. Myslím si, že možné to je, ale za hodně dlouhou dobu. Ráda sleduji články od EduINu a mám pocit, že nějaká občanská aktivita je a některé věci se pomaličku hýbou. Jsou lidi, které to zajímá, kteří o tom píšou knihy, tlačí stát někam jinam. Ale jde to pomalu.

Co by se mělo změnit, aby byla více podporovaná svoboda ve školách?

Myslím si, že pro školy, že by mělo ubýt byrokracie pro akreditované školy. Je tam hodně papírů a výkazů, ubírá to soustředění na děti. A samozřejmě by se měla zlepšit kvalita učitelů, to je na prvním místě. Mám pocit, že v některých chvílích ani nejde o to, jestli je škola státní, soukromá nebo svobodná, ale že je škola taková, jací jsou tam učitelé. I ve státní škole je spousta tříd, které jsou vedené skvěle, to znamená, že nejde o typ školy. Je tam dobře připravený a vědomý učitel, naladěný na to, že žák je jeho partner, ne nějaký sud, do kterého má něco nalévat. Takže by se měla změnit příprava učitelů. Mělo by být víc praxe na pedagogických fakultách, místo teorie.

Příloha č.19 Rozhovor s rodičem ve škole Kairo

Rozhovor s učitelkou druhého stupně Petrou, která se stará o rodiče i je sama matkou žáka.

Jak jsou s prvky svobody spokojeni rodiče?

Jsou tam dva typy rodičů. Prvním typem jsou rodiče, kteří chtějí mít spokojené a šťastné dítě, ale zároveň chtějí výkon. Podle mě si neuvědomují představu svobody dítěte, nebo mají jinou představu svobody, než jim můžeme nabídnout. Snažím se s těmito rodiči promlouvat a řekněme ujišťovat je. Protože si chtějí být jistí, že jejich dítě nebude zaostalé oproti dětem, které chodí na klasickou školu. Je to kvůli tomu, jak rodiče mluví s kamarády a povídají si o tom, co jejich děti ve škole dělají. To si následně srovnávají a z toho pramení jejich strach.

Druhým typem jsou rodiče, kteří se obávají o to, aby jejich děti nebyly tlačené do nějaké struktury. Takže teď pracujeme na tom, že jednotlivé bloky a předměty budou mít tematickou strukturu, aby každý učitel věděl, co v průběhu roku s dětmi bude probírat. Jedná se o něco jako osnovy, ale nejsou to klasické osnovy – spíš takový tematický plán. Zrovna jsme přemýšleli, jak to uděláme komunikačně, aby se toho rodiče nezalekli. Protože to, že někam vnesu strukturu ještě neznamená, že lidem беру svobodu.

Tyhle dva typy rodičů se tu objevují. S některými z nich jsem měla schůzku. Těm prvním naprosto stačí rozhovor se mnou, kde jim vysvětlím, jak škola funguje a na čem pracujeme. Taky se hodně bojí, toho, že až dítě bude chtít dělat přijímací zkoušky, tak to nezvládne. Vysvětluji jim, že to je stejné jako na jakékoliv jiné škole, kde chodí na placené kurzy, aby přijímací zkoušky zvládly. Takhle to bohužel funguje, někdo na placených kurzech vydělá pár tisíc korun. Jedná se o tzv. bulimické učení, protože děti se naučí pouze na zkoušku a pak vědomosti mnohdy zapomenou. To rodičům dávám vždy jako příklad, protože tuto přípravku má v Praze skoro každá základní škola. Některé přípravy jsou dokonce i akreditované.

A jak školu vnímáš jako rodič?

Na škole mám syna a nebojím se vůbec ničeho. Důležitý fakt je, že do vzdělávání u nás vidím. Myslím si, že bychom rodiče měli do školy víc pouštět, aby jí viděli. Protože když jí uvidí, tak přestanou mít strach. Vidí vždy jen chaos na chodbě, když vyzvedávají své děti. To je normální, děti ve škole pobíhají. Ale nevidí obsah, který děti dostanou, sněmy, kruhy apod.

Pro učitele by měly být nejdůležitější děti a takovouto filosofii se zde snažíme razit. Takže jsem jako rodič úplně klidná. Možná je to tím, že moje dítě je v první třídě. Dokážu si ale představit, že až syn bude ve třetí třídě a něco nebude zvládat, tak si myslím, že mi to stejně nebude vadit. Myslím si, že když budu mít pocit, že něco nezvládá, tak se to zkusíme doučit doma.

Jak moc si dle vašeho názoru připadají svobodní rodiče? Mají pocit svobody? Mohou mluvit do vzdělání dětí?

Do vzdělání dětí můžou mluvit maximálně. Byla jsem na schůzce jako rodič a pak už jako učitel a v obou rovinách je prostor na vyjádření se. Můj návrh je, aby rodiče byli do procesu komunikačně víc vtaženi. Nemyslím to v tom smyslu, že přijdou a začnou říkat, co by chtěli, ale spíš že učitelé s nimi budou více mluvit o situaci jejich dětí a oni budou informováni. Protože můžou nastat nesrovnalosti z toho, že se něco děje, o čem rodiče nevědí. Chtěla bych rodičům dávat průběžné ujištění a informace. Někteří rodiče potřebují strukturu, přesto se rozhodli dát dítě na naši školu. Také strukturu potřebují, protože jim vadí, že nic nevědí. Neznamená to ovšem, že by dětem chtěli vzít svobodu.

Z jakého důvodu jste dali své dítě na školu Kairos?

Nechtěla jsem, aby mi ho v první třídě na klasické škole sešněrovala nějaká paní, která na škole učí 35 let. To byl hlavní důvod. Když by syn měl názor, za který by byl trestaný. Toho jsem se bála, to byl můj nejhlavnější důvod.

Dala by jsi sem syna, i když bys tu nepracovala?

Ano, začala jsem tu pracovat až potom, co sem syn začal chodit.

Bavíte se se synem doma o škole? Jak rozhovor probíhá?

Mám příklady špatných otázek, které rodiče dětem pokládají, ale ty synovi nedávám. Ani když jsem tu nepracovala, tak jsem se ho na školu moc neptala. Ptala jsem se ho na kamarády a on mi sám začal říkat, když se někde stal například nějaký konflikt. Chtěla jsem po něm, aby mi popsal konflikt. Chtěla jsem vědět, co se stalo. Neptám se ho na školu.

Myslíš, že je lepší cesta nepokládat dítěti otázky o škole?

Já nevím. Mám asi maximální důvěru v to, že se tady něco naučí, že tu má kamarády a že je mu tu fajn. Proto se ho neptám. Ale můj manžel se ho dřív každý den ptal, jak bylo ve škole. Syn odpověděl, že bylo dobře a tím rozhovor skončil. Ze začátku jsem šla v otázkách do hloubky já – zajímalo mě, jak by mi popsal dění ve škole. Ale připadalo mi, že ho ta otázka otravuje.

Jak jsi jako rodič spokojená se školou? Je něco, s čím jsi nespokojená?

Jsem spokojená. Myslím si, že ve škole musíme zapracovat na pochopení, co je svoboda. Teď například řešíme, aby děti nešli za hranu a nebyly nebezpečné pro ostatní. Když se jim dá absolutní volnost a děti nejsou pod kontrolou, tak si můžou někde ublížit. Může například docházet k šikaně nebo ohrožení zdraví druhého. Těmhle věcem by se mělo zabráňovat hned na začátku.

Můžeš porovnat jako rodič Kairos s klasickou školou?

Pro mě je skvělé, že když syn přijde domů, tak je to stále šťastné a spokojené dítě. To, co mu dávám od dětství, tak to má. Už jako malý se dokáže vyjadřovat k situaci dospělých. Myslím si, že kdyby byl na klasické škole, tak by začal mít strach říkat to, co si skutečně myslí. To je podle mě to nejdůležitější. Nesrovnávám a je mi jedno, co si ostatní lidi myslí. Dokážu si představit, že někteří rodiče můžou být smutní, když porovnávají výuku na klasické škole s výukou u nás. Podle mě pochybují o Kairosu, protože o klasice přeci nebudou pochybovat. Je zajímavé, že na klasické škole jsou nedostatky přijatelné. Lidi dají hodně na to, co si ostatní myslí a celá společnost přijala klasické školství, ale Kairos je jiný.

Je pro Tebe výše školného přijatelná? Víš, na co konkrétně se peníze používají?

Určitě ano. Jako součást týmu to vím.

Jaké mají rodiče povinnosti, které musí dodržovat?

Asi jen zaplatit školné a jinak nic jiného nemusí. Ostatní věci jsou na jejich rozhodnutí. Pokud se nechtějí sejit, tak se nesejdou.

A když nefunguje komunikace rodič-škola? Když například rodiče nedávají dětem svobodu a nutí je chodit na předměty, které dítě navštěvovat nechce? Do jaké míry se to řeší?

Máme tady jeden takový případ. Většinou je to o rodičích, kteří se rozhodnou, jestli dítě ve škole ponechají nebo ne. U srovnávacích rodičů, kteří vyžadují znalosti, je to trochu problém. Pro to dítě je to špatné. Tyto děti potom už často ani nevědí, co sami chtějí. Protože rodiče tak dlouho chtějí něco za děti, že děti o tom přestanou mít přehled.

Komunikuje se to dál s tím dítětem? Ptáte se ho, jestli je s tím spokojené?

To jsem ještě nezažila. Když si promítnu svoji dřívější zkušenost, tak to rodiče umí zahrát, že není vidět, čím to přesvědčení vlastně je. Nebývá to otevřeně řečené, že se jim něco nelíbí. Často přejdou k manipulaci nebo k něčemu podobnému. Například znám dívky, které nechtějí chodit na sport, ale jejich rodič to chce po nich celý život. Tyto dívky už dospěly do stavu, kdy říkají, že tam chtějí chodit. Ale není to pravda, protože je znám. Obě chtěly chodit na jiný kroužek. Dostaly se do stadia, kdy samy ani nevědí, co chtějí. Bohužel to někdy může dospět až sem a není to dobré pro dítě. Potom to může mít dopad na jejich sebedůvěru a sebedůvěru.

Jak se cítíš jako učitelka na škole Kairos? Máš nějaké srovnání s klasickou školou?

Jako učitelka se tu cítím skvěle, protože můžu uplatnit přesně to, co jsem uplatnit ve školství chtěla. Mám obrovskou radost, když mají radost děti a vidím, že se baví, že jsme v tzv. flow. To mě hodně těší a dává mi to největší energii. Mám děti moc ráda, a když jdu na hodinu, tak mi to přináší vnitřní uspokojení. I když tu jsou různé děti. Na Kairosu je velké plus, že učitel časem začne uplatňovat ve svém životě znalosti a dovednosti, které se naučí s dětmi tady. Je to další obrovská dovednost pro život, už nejsem podvědomě takový válcovací typ. Hodně dětem chybí city a mazlení, jak na ně rodiče večer po práci nemají tolik času.

Ano, mám srovnání s klasickou školou. Po vysoké škole jsem zkoušela projektové vyučování, slučování tříd a vždy to byl problém. Jednalo se o šikanu ze strany ostatních

učitelů. Na klasické škole dbali hodně na to, že se mají dodržovat pravidla, nemá se vybočovat a příliš se bavit s dětmi. Díky tomu, že jsem měla podobně svobodně přemýšlejší kolegyni, tak jsme třídy mohly propojovat a děti to bavilo. Měli jsme například projekt, který jsme dělali dohromady se staršími a mladšími dětmi, chodili jsme i ven. Ale ostatním učitelům a řediteli vadilo, že jsme moc blízko dětem. Myslím si, že na nás žárlili. Děti za námi chodily, byly veselé, v klidu, říkaly nám spoustu věcí. A vedení s kolegy si uvědomilo, kde dělá chybu, že by to mohlo být i jinak. Děti totiž směrem k nám mluvily jinak, než s ostatními učiteli. Z dlouhodobého hlediska to pro mě bylo neudržitelné. V týmu takovýchto učitelů se nedalo pracovat. Byly to hrozné struktury. Učitelé byli ve škole mnoho let a byli hodně strojení. Kdyby mě nechali být, tak mi to nevádí, oni měli tendenci zasahovat do fungování. Muselo to být podle nich, protože jinak je to špatně. Nevadil mi ani počet 30 dětí ve třídě, protože jsem nepotřebovala klid ve třídě. Ale vyžadovalo to větší přípravu.

Je účet školy Kairos do jisté míry transparentní? Vědí rodiče, kam konkrétně jde školné?

Ano, máme sice transparentní účet, ale zatím jej nevyužíváme – jeho využívání je pro nás personálně náročné.

Myslíš, že by v budoucnu mohly být svobodné školy zestátněny a mohly by být více finančně podporované státem?

Ano, je jedním z našich velkých cílů, aby se prosadily do klasického školství myšlenky, které tady razíme a aby byly dostupné jakémukoliv dítěti.

Co by se mělo změnit, aby byla více podporovaná svoboda v klasických školách?

Důležité je vyměnit učitelský sbor. Je to hodně o postojích. Musí tam být jiní lidé, jinak to nebude fungovat. Neměli by tam být lidé, kteří jsou škatulkovací a vyžadují škatulkování i po ostatních. Jakmile někdo vybočí, tak je to špatně. Svoboda se nedá naučit. I když jsou učitelé, kteří jsou dobří, ale za čas je to zabije. Jsou ve společnosti lidí, která je ubíjející. Školy by měly líp zacházet s finančními prostředky a například nevyčerpávat dotace na poslední chvíli na nepotřebné věci jen proto, aby byly vyčerpané. Problém je i v tabulkových platech, protože učitelka, která učila ještě před padesáti lety má více peněz, než mladá učitelka s novými nápady. Platové tabulky nejsou motivační a neposouvají učitele nikam.

Právě proto z klasického školství někteří lidé odcházejí a jdou jinam. Na Pedagogické fakultě v Ústí nad Labem jsme se věnovali alternativnímu školství a to hodnotím kladně.

Příloha č.20 - Rozhovor se zástupkyní ředitele ScioŠkoly Praha 11, paní Janou Bětík Wills

Jaké jsou ve vaší škole prvky svobody? Jsou s těmito prvky spokojeni rodiče, děti a průvodci?

Svoboda je jedna z našich tří hodnot, které máme. Snažíme se školu provázat - svoboda je vyvážená odpovědností a solidaritou. Tyto dvě věci musely vyvážit svobodu, aby to začalo fungovat. První tři roky jsme měli svobodu mnohem více – odpovědnost a solidarita tu byla také, ale nebyla tolik výrazná. Děti ze začátku vnímaly svobodu tak, že ve škole můžou dělat, co chtějí. Z toho jsme se chtěli dostat pryč, protože to vlastně nic neznamená. Svoboda v současné době je nejvíce ve výběru. Děti mají možnost vybírat si z projektů, obzvláště na druhém stupni. Mohou si vybírat čas a způsob, jakým budou plnit jednotlivé úkoly. To je dle mého názoru největší prvek svobody. Děti milují, když mají možnost svobody, nemusí nosit bačkory, vykat vedení. To vše je pro ně důležité.

Měli jsme tu k 17. listopadu tzv. sociální experiment. Řekli jsme dětem, že tu máme nového ředitele, který zavádí nová pravidla. Cítili se jako v kleci, bylo jim to hodně nepříjemné. Takže vědí, že je tu svoboda a váží si jí. Ten den hodně vyšlo na povrch, jak mají svobodu rádi. Průvodci se s prvkem svobody snaží pracovat. U nás je to tak, že když dítě prokáže nějaké kompetence, tak může pracovat, na čem chce. Půlka rozvrhu na druhém stupni jsou projektové časy. V době těchto projektových časů se můžou zapsat na projekt, který vede průvodce, nebo je to tzv. Studovna, kdy si dělají na svých věcech. Svoboda je tu spojená s odpovědností – můžu dělat na čem chci, ale musím to později prokázat. Této svobody nevyužívá tolik dětí. Asi 20-30% dětí chodí do studovny. Děti vědí, že svoboda je těžší. Ale už to, že tu je možnost svobody, ukazuje absenci tlaku. Tím, že svoboda ve škole je, tak si jí děti váží a ne všichni jí využívají.

Myslím si, že rodiče vidí, že jim chodí domů spokojené děti. Teď tu byli loňští devátáci na návštěvě a bylo moc pěkně vidět, kolik si toho vzali ze školy. Říkali, že je tu skvělé emocionální prostředí, atmosféra a že tu získali důvěru k dospělým lidem. Rodiče občas mají

pocit, že se jim jejich malé děti můžou jevit jako drzé. Je to z toho důvodu, že se děti učí pracovat se svobodou. Ale jinak jsou rodiče spokojení.

Panují na škole prvky demokracie?

Máme školní shromáždění. Bylo důležité naučit se vést shromáždění a sbírat k němu podněty. Je tu papír, který visí na stěně, a všichni tam můžou zapsat, co chtějí na shromáždění řešit. Děti to různě využívají. Jsou měsíce, kdy se tam napíše víc věcí. Teď to trochu usnulo. Loňské děti nám říkaly, že jsou ve škole spokojené, tudíž toho na zlepšení tolik není. Témata se sbírají tak, že občas na shromáždění padne nějaký návrh, ten se probere na tzv. věkové skupině. U nás je první třída zvlášť a potom jsou dvojročí (dvě navazující třídy dohromady, pozn. autora), až do deváté třídy. Za každou skupinu řekne svůj názor zástupce na školním shromáždění. Ale na shromáždění může přijít kdokoliv, když chce. Shromáždění je dobrovolné. Jen občas bývá povinné, když je potřeba řešit něco, co musí řešit všichni.

Děti máme rozdělené do tzv. kolejí. Každá kolej je dětská skupina namíchaná napříč věkem. Má odpovědnost za nějakou činnost ve škole. To znamená, že máme kolej poslanců, kteří organizují každý týden školní shromáždění. Oni jsou ti, kteří mají zodpovědnost, že shromáždění bude fungovat. Děti, které ho vedou, se v této oblasti hodně zdokonalují. Ostatní děti jsou občas docela líné chodit na shromáždění, protože se toho u nás hodně děje. Tak nechávají rozhodnutí na poslancích. Rozhodně to však začne celé fungovat, až když se věci začnou řešit. Není to tzv. hraní si na demokracii. Děti spolurozhodují o tom, co se ve škole děje. Někdy nějaké děti řeknou, že nějaké věci nemůžou změnit. Ale to je spíš nedostatek aktivity na jejich straně. Ptáme se jich, kdy přišli s nějakým návrhem. Občas by si děti jen rády stěžovaly, ale u nás to mají těžké v tom, že to opravdu můžou změnit. Dokonce tu máme z občanské nauky kurikulum, neboli ŠVP, rozdělené na výzvy. Některé výzvy jsou povinné, těm říkáme jádro. Všechno, co je v jádru, je něco opravdu důležitého do života. Takhle jedna jádrová výzva z občanské nauky se jmenuje: Změním to. Tady si na druhém stupni vyzkouší, že když je něco špatné, tak to mohou změnit. Třeba je špatné, když je nelogicky namalovaný přechod na silnici nebo se jim nelíbí něco ve škole, tak si zkusí napsat žádost a formulovat svoje požadavky. Musí je přednést způsobem, aby s tím někdo chtěl něco udělat. Je třeba mít své návrhy podložené argumenty. Pro nás je důležité, aby děti

byly občansky aktivní. Jádro musí absolvovat každý, takovýchto projektů z občanské nauky tu máme víc. I v kolejích se učí, že když chtějí něčeho dosáhnout, tak k tomu vede spousta práce.

Potom tu máme kolej mediátorů, kterou vedu já. Mediátoři jsou PR v řešení konfliktů – učí se mediovat konflikty. Koleje jsou v pátek první hodinu. Odliv některých konfliktů vyřeší právě mediátoři. To je také docela zajímavý prvek. Děti si u nás volí, do které koleje chtějí chodit.

Jak velký rozdíl je v míře svobody na 1. stupni a na 2. stupni?

První roky byla všude hodně široká nabídka. Rychle jsme se ale poučili a teď je rozhodně svoboda vzrůstající. Prvňákům nenabízíme něco, co je pro ně neunesitelný výběr svobody. Vybírají si aktivity, které průvodce připraví – například vyberou si z dvou druhů cvičení. Navíc se musí naučit číst a psát, takže je pro něj výběr dost omezený. Postupně se jim výběr navyšuje. Snažíme se vše dělat interaktivně, máme zde kritické myšlení. Prvňáci až pátáci si vybírají tříměsíční projekt na umění, který je zaměřený divadelně, hudebně nebo výtvarně. Tento výběr a nesení odpovědnosti za tento výběr se zvětšuje od první třídy. U čtvrté, páté třídy je výběr předělový a je tu větší snaha vést děti ke svobodě. Deváták si může hodně vybírat a pracovat si na svých věcech, když má k tomu kompetence. Obecně svoboda není věc, po které lidi tolik prahnou. Svoboda znamená odpovědnost a to je někdy náročné přijmout. To se tady děje, zažíváme to. Vidíme, jak někdo nechce přijmout svobodu. Naši loňští devátáci říkali přesně to, v čem viděli rozdíl, když přišli na naši školu. Najednou na ně spadlo více zodpovědnosti a v tom je naše škola těžká.

Jak moc si dle vašeho názoru připadají svobodné děti, jejich rodiče a průvodci? Máte od nich nějakou konkrétní zpětnou vazbu?

S rodiči se vídáme na tripartitách a na setkávání rodičů. Sbíráme od rodičů podněty, někteří rodiče jsou skvělí a mají dobré nápady. Někdy člověk musí vědět, že on dává tvář škole a některé věci si musíme ustát. Nebývá to vždy jednoduché, fungujeme teprve pátým rokem. Rodiče jsou u nás zvyklí, že do fungování školy hodně mluví a musíme to umět vyvážit, abychom školu tvořili jen s týmem a ne dohromady s 350 rodiči. Myslím, že tu rodiče mají prostor a máme s nimi dobré vztahy. Když sleduji, co mají učitelé na jiných školách za

rodiče, tak máme velkou výhodu. Jsou to často fajn lidé, kteří spolupracují. Také mají své zaměstnání a nemají tolik času. Máme nějaké aktivnější rodiče, kteří jsou užiteční.

U průvodců se svoboda oproti začátku zúžila. Průvodci se musí držet jádra, abychom v projektech nabízeli to, co tvrdíme, že se děti mají naučit. V tom by průvodci měli být zodpovědní a měli by být schopni toto jádro pokrýt. Dříve jsme tu jádro neměli a každý si mohl dělat libovolný projekt. To mají lidi samozřejmě rádi, ale všeho moc škodí. Když má člověk neomezenou svobodu, tak se v ní mnohdy ztrácí. Tady je velká míra svobody, od průvodců je vyžadována kreativita. Skoro nic se tady nerecykluje, pořád se tu hodně přizpůsobuje dětem a člověka napadnou nové věci. Myslím si, že průvodci mají velkou míru svobody v tom, dělat školu tak, jak si myslí, že to dává smysl. Rozhodně v porovnání s jinými školami. Je to na jednu stranu skvělé, ale na druhou stranu hodně vyčerpávající. Opravdu školu vytváříme dohromady a to se nám skvěle vyplácí. Když to vymyslí jen vedení nebo někdo, tak je to velký boj o prosazení pravidel. Ale když vymýšlíme pravidla dohromady, tak je to skvělé. Každý se má podílet na koncepci školy a to je velká práce. Když jste ve škole, kde už jsou zaběhnutá pravidla, tak to může být pohodlnější. Pro nás je smysluplnější, že pravidla vytváříme spolu. Hodně se děti ptáme na zpětnou vazbu. Teď jsme svobodu víc utáhli, protože po nich chceme více vyváženost solidaritou a odpovědností. Spíš to nakonec kvitují, protože je to čitelnější. My si musíme hlídat, abychom tam prvky svobody stále měli.

Jaké mají děti, rodiče a průvodci povinnosti, které se musí dodržovat? Co se stane, když povinnosti nedodrží?

Ano, máme tu něco, čemu se říká Práva a povinnosti. To jsme převzali od jedné alternativní školy v Portugalsku. To znamená, že každý má právo například na klidnou práci, ale zároveň má povinnost vytvářet prostředí, kde se dobře pracuje. Chceme, aby právům a povinnostem rozuměli všichni ve škole. Děti si samy vytvářely práva a povinnosti – zapisovaly je na papír a vyvěšovaly je ve třídách. Potom jsme s dětmi znovu probírali, jak práva a povinnosti chápou. Cíl tohoto roku je, že si práva a povinnosti ještě více zažijeme, abychom je všichni měli v hlavě. Nechceme, aby to byl školní řád, který nikdo nikdy nečetl, ale aby práva a povinnosti byly funkční. Také je důležité, aby děti věděly, že když si něco vyberou, tak to musí dokončit. To nám přijde důležité. Líbilo se nám vyvažování práv povinnostmi a

v případě, že to nefunguje, tak i důsledky. U nás ve škole se sešlo hodně průvodců, kteří jsou liberálnější a utekli z klasických škol. Ale je třeba, aby zde byly důsledky pro průvodce i pro děti. Nechceme být na nikoho nepříjemní, ale je třeba, aby všichni věděli, o co se opřít a že někdo nějaké důsledky vyžaduje.

Jak se cítíte jako zástupkyně, potažmo průvodkyně na ScioŠkole? Máte nějaké srovnání s klasickou školou?

Zástupkyně jsem na jiné škole nebyla. Cítím se tu dobře, je to tu skvělé. Mám pocit, že dělám smysluplnou práci a můžu ovlivňovat to, jak škola vypadá. Můžu pružně reagovat a díky tomu se požadavky dlouho nevtlačou. Je zde možná změna, to je podle mě sen každého člověka. Samozřejmě to je hodně náročné, protože školu stále vymýšlíte. Prevence vyhoření je u nás velké téma, protože zaměstnanci jsou zapálení a hodně toho pro školu dělají. Je potřeba o sebe více pečovat.

Má výuka ve SCIO školách nějakou strukturu?

Strukturu a rozvrh máme. V tuhle chvíli je stále povinná matematika, čeština a angličtina. To máme většinou ráno – tři triviové předměty. Ty bývají po ročnicích. Potom máme předmět Svět v souvislostech, do něj se schovají téměř všechny ostatní obory. Ty kombinujeme napříč věkovou skupinou nebo někdy i dokonce 3 – 4 třídy dohromady. Na prvním stupni bývají i umělecké předměty, které bývají od první do páté třídy. Nepropojujeme všechno bezmyslenkovitě, ale jsme cílenější. Ptáme se na to, proč jednotlivé předměty propojujeme. Většinou to funguje v uměleckých předmětech, kde se může namíchat prvňák s pátákem, kteří spolu například hrají divadlo. Nefunguje to tak dobře, když je dáte spolu na češtinu. Anebo když se dají spolu na jiné předměty, tak je potřeba promyslet, jak se to udělá. Aby to nebylo jenom mixování dětí věkem, ale abychom věděli, proč je mixujeme, v kterou chvíli a jaký to má smysl. Struktura na druhém stupni je vázaná na to, že školní rok je rozdělený na tři období – říkáme tomu trimestry. První je do Vánoc, druhý do Velikonoc a třetí do konce školního roku. V tomhle období se nabízí nějaké projekty, které si děti zvolí. Děti si to rozhodnou – tím jsou vedeny k vnitřnímu rozhodnutí. Neučí se to kvůli nám nebo si neodškrtávají jen nějaké výzvy. Povinně si musí splnit jádrové výzvy, které si můžou libovolně rozložit. Například, jestli si výzvu z matematiky splní až ve

třetím trimestru nebo si zvolí projekt, na kterém si výzvu splní. Jádro je vlastně malá část – děti se dále rozhodují, jaké další výzvy si splní, vzhledem k jejich zájmu.

Popište prosím projekt Samorost. Z Vaší přednášky na PedF jsem pochopila, že se jedná o jeden den, většinou to bývá pátek, kdy si děti mohou vybrat, jaké předměty navštěvují. Pochopila jsem to správně?

Ano, Samorost teď míváme ve středu. Vypadá jinak na prvním a druhém stupni. Na prvním stupni se stále jmenuje Samorost a je tam velká vůle. Děti si sami volí, na čem pracují. Dlouho jsme hledali formu Samorostu a pomohl nám rozpis, co v Samorostu děti dělají. Někdo říká, že se mají nechat děti úplně být. Pro nás je to velký otazník, co znamená nechat děti úplně být ve třídě, kde nic moc není. V době, kdy jsou děti zvyklé hodně věcí zkoumat na internetu a nemají k dispozici internet, tak musí mít ve třídě pomůcky, s kterými budou pracovat. Kdybychom byli venku, tak je můžeme nechat úplně být. Ve třídě to je s otazníkem. Ovšem děti Samorost milují. Na druhém stupni tomu říkáme Studovna. Rozhodně to funguje, ale více jako studijní prostor. Když na druhém stupni během dne splní angličtinu, češtinu a matematiku, tak potom můžou kdykoliv jít na studovnu, pokud nepůjdou na projekt. Teoreticky by mohlo dítě na druhém stupni být půlku času, který je ve škole, na studovně. Ale nikdo to takhle nemá. Být na studovně znamená, že pracují na něčem, co si zvolí. Většinou to jsou věci, které musím splnit, ale jsou užitečné a fajn. Děti si například plní další výzvy, které je zajímají, anebo plní tzv. svoje osobní výzvy. To je něco, co jsem si sám zvolil a není to vůbec povinné. Máme elektronickou databázi jader a výzev. Je možné, že někdo vymyslí něco, co tam zatím nemáme. Když dítě zvládá to, co má povinné, tak má volný prostor. To znamená, že čím víc mám odpracováno na povinném, tím více se mi otevírají dveře, že si můžu dělat na něčem libovolném. Tahle možnost je pro ně skvělá a je super, když k tomu někdo dojde. Ale není tolik dětí, které k tomu dojdou. Je asi jen 20% dětí, kteří na studovnách jdou po svých věcech. Je větší procento dětí, které si zde úplně v klidu plní svoje výzvy. Ale to, že si učení na studovně rozvrhují samy, je ten moment, kdy to funguje. Poučili jsme se na portugalské škole, že není úplně šťastný přístup nechat dětem pořád volnost. Vytvořili jsme zde příjemné pracovní prostředí. Dřív jsme měli učení volně v prostoru a pro děti to bylo těžké, když jsme je nechali kamkoliv zalézt. Je to náročné na sebedisciplínu. Říkáme dětem, že teď je čas na to, aby se koncentrovali na rozvoj

v plánu, který si sami stanovily, a potom je čas na odpočívání. Studovna je volný pracovní prostor v tom, že si dítě rozhoduje kdy, jak a co se bude učit. Ale je to v prostředí, které je tiché. Ticho jsme zaručili tím, že jsou děti namixované od šesté do deváté třídy. Snažili jsme se to namixovat i genderově a výkonostně, aby v každé skupině byly děti, kterých se ostatní mohou na něco zeptat. Rozhodili jsme děti do čtveřic trvale na celý čtvrtrok nebo i na celý rok. Ukazovalo se, že se s kamarády neučí moc dobře, protože si více povídají. Děti byly za toto rozdělení hodně rády. Dále je ve studovně puštěná potichu nějaká nerušivá hudba, která nám určuje hladinu hluku. Nikdo nesmí mluvit hlasitěji, než zní hudba. Ve třídě se vytvořilo velmi příjemné pracovní prostředí tím, že je tam hudba. Ticho není úplně dobré na soustředění. Někdo pouští vážnou, někdo relaxační, někdo příjemnou a oddechovou hudbu. Děti mluví potichu, když něco potřebují. Prostředí evokuje kavárnu ve chvíli, když se nám tam dobře učí. Většinou je ve třídě klid, a když dítě chce pracovat s nějakým jiným, tak jen řekne, že od tolika do tolika hodin s ním bude pracovat. Není problém, když někdo chce pracovat s někým z jiné studovny. Je to trochu víc vědomý proces, není to nahodilé. Snažíme se dětem zvědomovat proces učení, tím, že si ho naplánují. Teď jsme více podchytili a děti si to takhle chválí. Děti vlastně najednou vidí, že když je tam příjemné pracovní prostředí, tak mají šanci lépe se soustředit. K tomu jsme dospěli po čtyřech letech.

A jak to vypadá prakticky? Ve třídě je například šest čtveřic?

Ano, máme asi 22 dětí v jedné třídě. Ty jsou rozdělené do trojic a čtveřic. Jsou tam dva tzv. správci studovny. Jeden je asistent pro děti se speciálními potřebami a druhý jim pomáhá, když potřebují s něčím poradit. Snažíme se je vést k solidaritě, takže když něco nevědí, tak se mají nejprve zeptat člověka ve čtveřici a potom teprve jít za průvodcem. Je to něco, co jsme začali a funguje to nejlíp ze všech Studoven a Samorostů, co jsme na druhém stupni měli. Učíme se s tím pracovat, je to fajn.

A na druhém stupni to takhle nefunguje?

Na druhém stupni jsme měli takovou zkušenost, že děti nám říkaly, že nevědí, co mají dělat. Byly v tom takové ztracené. Na prvním stupni tenhle problém není. Děti si víc hrají, víc tvoří spontánně. Děti tvoří v určitém čase a milují to. Nejdříve jsme si mysleli, že druhostupňové děti budou plakat po tom, že jsme jim tuhle formu Samorostu sebrali, ale to se vůbec nestalo. Jsou s tím v pohodě a jsou rádi, že jsme jim vytvořili prostor, který je klidný a příjemný.

Je psaní testů dobrovolné ze strany dětí? Vyžadují testy děti?

Ano, i když jsme u nás dlouho testy neměli. Někdo je používá pravidelně, někdo jen občas, někdo vůbec. Záleží na předmětu nebo projektu, který si zvolí. Ale děti u nás, podle mě, nemají stres z testů. Občas jsou rádi, že jim nějaký test dáme, aby věděli, jak na tom jsou. Hodně pracujeme s tím, že výsledek testu je skvělá informace a chyba je nejlepší učitel. S tím pracujeme po téhle stránce, aby to nebylo nepříjemné a špatně známkové. Děti s tím nemají problém. V osmé a deváté třídě se s testy pracuje cíleně, obzvlášť v deváté třídě. Je důležité, aby si děti zvykly, že je něco více limitované časem. Tam s testy pracujeme. Přijde mi, že to není boj s námi – děti vědí, proč to děláme a že je čekají přijímačky.

A jak je to se SCIO testy, které jsou srovnávací? Zvládají je děti?

Občas musíme nějakou třídu s něčím otestovat, říká nám to například inspekce. Ředitel třeba minulý rok udělal zkušební testování a tam byly často výsledky nízké. Problémem byl, že děti neznaly testovací prostředí. Potom jsme jim řekli, že je třeba za tři týdny otestujeme znovu. Cíleně jsme je k tomu připravovali a dopadlo to pak dobře. Byli jsme v průměru nebo dokonce nadprůměrní. Když chcete děti vytrénovat, tak je vytrénujete. Obecně bych řekla, že děti u nás z testů stres nemají. Je to jeden z nástrojů na ověřování výsledků.

Jak si vybíráte žáky a jejich rodiče? Děje se Vám někdy, že si s žáky/rodiči nevyhovujete a musí školu opustit?

Spíš někdy sami odejdou. Je hodně důležité, aby s námi byli rodiče v souladu. Nic jim nezakrýváme a snažíme se jim říct upřímně, jak to je. Naše škola je 5 let stará, spoustu věcí vymýšlíme. Vysvětlujeme rodičům, jak věci doopravdy děláme. Je důležité, aby byli oba rodiče opravdu v souladu. Nikdy není dobré, když je jeden rodič pro a druhý není. Často nám sem rodiče dají děti a neuvědomují si, jaký to bude mít dopad. Dokud jsme neměli první úspěšné deváťáky, tak rodiče začali pochybovat o tom, že děti dělají dost. Děti tu byly spokojené a chtěli tu být, ale rodiče jim říkali, že jim koupí počítač nebo psa, aby ze školy odešli. Na jiných demokratických školách je situace podobná. Dokud nejsou zkušenosti o úspěšném uplatnění dětí, tak rodiče mívají pochybnosti. Také jsou rodiče, kteří jistí, že jim nebo dětem naše škola nevyhovuje a odejdou. Každý rok nám odejde 5-10 dětí. Někteří odchází i na gymnázia. Pro nás je samozřejmě nejlepší, když s námi zůstanou až do konce,

ale je to normální. Odliv není nijak dramatický. Devátáci, kteří šli na gympl, nám říkají, že se umí učit. Naše děti třeba něco nevědí, ale děti z ostatních škol to taky tolik nevědí. Tím, jak máme jádro, tak každý musí projít trochu chemie, trochu fyziky, ale takové praktické. V chemii se učí o drogách, o lécích – o tom, s čím se děti potkají. Je potřeba, aby o tom něco věděly. Kdo chce chemii studovat víc, tak máme například nějaké chemické projekty, na které mohou chodit. Děti zjistily, že jsou komunikačně zdatnější, umí se víc učit. Máme tu projekt, co je jmenuje Studijní návyky. Učíme se, jak se učit, organizovat si čas a podobně. V tomhle jsou děti popředu, takže když jsou v něčem jiném pozadu, tak se to doučí. Občas musí v něčem více zapracovat, ale nemyslím si, že by to bylo proti jiným dětem z jiných škol tak hrozné.

Napadá mě, že gymnázium je úplně jiný typ školy. Rodiče asi změni priority, když chtějí dát dítě ze ScioŠkoly na gymnázium.

Ano, občas chtějí rodiče dát děti na doučování, ale my jim říkáme, ať se to dítě už učí u nás. Ať si děti naberou výzev kolik chtějí. Důležité je, abychom byli s rodiči v souladu. Vedeme s dětmi individuální rozhovory a snažíme se, aby každý průvodce měl nějaký základ v koučingu. Já mám jako jeho třídní patron čas na to, abych se s dítětem cíleně bavila a snažila se zvědomit jeho silné stránky a jeho skutečná přání. Řeknu mu, že ho dokážu k jeho cíli dovést. Je normální, že některé děti na základní škole ještě neví, co chtějí dělat. Když to neví, tak je to v pořádku a dále si rozšiřují vědomosti. Snažíme se děti podporovat, z individuálních konzultací známe jejich silné stránky. Plán by měl mířit k tomu, co si dítě vymyslelo. Tím si zvědomí, co si vybralo a pak na tom pracuje.

Je na ScioŠkoly povinná angličtina? Ondřej Šteffl v brožuře o SCIO školách uvádí, že aby bylo dítě studijně autonomní, musí rozumět anglicky. Je to bezpodmínečná nutnost?

Ano, myslíme si, že angličtina je velmi důležitá. Když k nám teď přišli na návštěvu naši bývalí devátáci, tak říkali, že mají nadprůměrnou angličtinu. Dokáží plyně mluvit s cizinci. Myslíme si, že kromě hodin angličtiny je důležité, abychom měli nějakého průvodce angličtináře v klubu. Někdy se nám to podaří, někdy ne. Chceme, aby byli ve škole lidi, s kterými je potřeba mluvit anglicky. Občas máme projekty, které nejsou na angličtinu, ale jsou vedené v angličtině. Například IT projekty, které jsou napůl vedené anglicky. Je třeba

děti konfrontovat s jazykem. Hodně jim říkáme, že angličtina je velmi důležitá a měla by být samozřejmostí. Jádra z angličtiny vypadají tak, že jsou rozdělené na psaní, čtení, poslech a mluvení. Zkouška je z těchto čtyřech oblastí a je docela těžká. V části čtení mají umět v 6. - 7. třídě přečíst knihu s obsahem 700 – 800 nejpoužívanějších slov. V deváté třídě by to měla být kniha s 1 500-ti nejpoužívanějšími slovy. Já sama bych si přála přečíst dvě takovéto knížky z angličtiny na základní škole. Toto jádro je velmi náročné, je třeba na něm hodně pracovat. V části mluvení musí uspět v modelové scéně, aby to nebylo jen o vyplňování testů, ale aby to byla užitá angličtina. Chceme, aby děti uměly opravdu reagovat. V části psaní mají v 6. – 7. třídě napsat dopis a v 8. - 9. třídě napsat příběh. Aby to uměli, tak musí mít slovní zásobu a gramatiku. Angličtina je docela těžká proto, že si myslíme, že bez angličtiny se člověk v dnešní době neobejde. Je to hodně dobrá dovednost.

Jak je to na škole s přestávkami?

Máme normálně přestávky. Chceme děti naučit pracovat s vědomým rozlišováním času mezi prací a přestávkou. Je to jedna z našich klíčových kompetencí. Chceme, aby se děti učily cíleně využívat čas přestávky na relaxování. V přestávkách nemáme dovolené mobilní telefony, protože z hlediska koncentrace a mentální hygieny je telefon hodně špatný nástroj.

Takže máte 45 minut výuky a potom 10 minut přestávky?

Projekty máme 1,5 hodiny. Některé akce jsou celodenní, ale klasická hodina je 45 minut s přestávkou. Průvodci se snaží přestávky přizpůsobovat soustředění dětí. V případě, že se děti nesoustředí, tak dají přestávku dříve. Nemáme zvonění – čas si hlídají průvodci, nebo děti řeknou, že jsou unavené.

Jak zvládáte děti s poruchami chování?

Máme tady speciální pedagožku a psycholožku, což je skvělé. Máme tu 7 asistentů na 9 tříd. Takže v každé třídě, kromě dvou, je asistent. Na začátku se nabralo hodně dětí s poruchami chování, což hodnotím jako přečíslení. Snažíme se, abychom děti stačili integrovat a aby to třída zvládla. Aby děti absorbovala a nebyla přetížená. Když je dětí s poruchami chování hodně, tak to přestane fungovat. Děti integrujeme, ale naše škola není dobrá pro děti se speciálními potřebami. Občas nám je sem posílají z pedagogicko-psychologických poraden, ale to je chyba. My tu vyžadujeme velkou míru svobody a to pro děti není nejvhodnější.

Naopak je pro ně lepší, když má škola jasnější mantinely. Říkáme jim, že je tu příjemná a přátelská atmosféra a malé třídy. Ale chceme od dětí hodně z hlediska samostatnosti a to bývá v rozporu.

Máme tu děti s lehčím ADHD, kteří jsou většinou nadprůměrně chytrí. Na druhém stupni ze zlobení většinou vyrůstají a projekty jim hodně pomůžou. Ale nejsme cíleně pro děti se speciálními potřebami.

Co určuje cenu školného? Proč je na každé SCIO škole jinak vysoké školné, i když jsou školy ve stejném městě? Děláte si studii, že jsou rodiče v daném regionu ochotní zaplatit tolik peněz?

Ukazuje se, že klíčovou je lokalita. V každé lokalitě je jinak drahý nájem. Pro některé rodiče není problém vysoké školné, pro některé to problém je. Je to kombinace nájmu budovy a reakcí na finanční možnosti rodičů. Snažíme se tomu vyjít vstříc. Ale samozřejmě je jiný nájem ve Frýdku – Místku a v jiný v Praze.

Setkali jste se již s rodinami, které by do Vaší školy chtěly dát své děti, ale neměly by na to finance?

Ano, často jsou to děti průvodců. Máme nějaký fond, kde se snažíme podporovat rodiče, pro které je školné finančně náročné. Ale je to limit soukromé školy. Mě samotné by se líbilo, kdybychom neměli školné, ale bohužel to tak je. Setkáváme se s rodiči, kteří nemají peníze na školné. Máme trochu slevy na sourozence, ale nejsou výrazné. Jsou školy, které to řeší stipendii, ale u nás to tak není.

Máte na ScioŠkole transparentní účet? Jde školné na účely, na které bylo vybráno? Vědí rodiče, kam konkrétně jde školné?

Teď jsme měli radu, kde jsme to řešili, rodiče chtěli vědět více informací. Teď to tolik přehledné není. Myslím, že by to mělo být přehlednější pro rodiče. Je to náročné zprůhlednit, je to citlivá otázka.

Myslíte si, že by v budoucnu mohly být svobodné školy zestátněny a mohly by být více finančně podporované státem?

Bylo by fajn, kdyby tomu stát nebránil, kdyby se snažil o rozvíjení alternativy a bral ji jako zdroj inspirace. Bylo by super, kdyby alternativa a státní školství splynulo. Zatím je alternativa spíš reakcí na státní školství. Jsou země, například Finsko, kde je samotné státní školství tak dobře vedené, že alternativa ani nemusí vznikat. Když tam chce učitel dělat dobře školu, tak může jít do státního školství. Až budeme na takové úrovni, tak to bude skvělé. Zatím to vidím jako příležitost. Setkávám se s lidmi, kteří se snaží měnit státní školství a tam hodně záleží, kolik má učitel energie a trpělivosti. Ztratí tam roky tím, aby udělali jen malou změnu, a ještě za to bývají kritizováni. Některé státní školy jsou skvělé, je to hodně vedením. Ale v širším měřítku se bojím, že to takhle není. Chodí k nám na návštěvu lidé ze státních škol, to hodně podporujeme a jsme tomu otevření. Je super, že některé naše prvky zavádí i na státních školách. Podle mě je dobré, že se to alespoň trochu hýbe. Byl zde projekt ScioŠkoly školám, abychom nebyli pouze jako uzavřený systém. Chceme být inspirací pro to, jak se to dá dělat jinak. Nechráníme si svojí filosofii.

Hodně by se měla změnit vysokoškolská příprava, v tom je celý klíč. Je potřeba nalákat do školství lidi, kteří jsou skvělí a udělat skvělou vysokoškolskou přípravu. Aby tam bylo hodně praxe, učitelé byli připraveni, viděli spoustu dobrých příkladů. Česko je konzervativní stát a do školství se občas stahují ti nejkonzervativnější lidé. Doba se hodně posunula a je třeba, aby se měnilo i školství. Neříkám, že to, jak děláme školu, je jediná varianta. Je třeba, aby bylo víc variant, o kterých se bude vědět. Je třeba informovat o tom, co funguje a zkoušet nové věci.

Příloha č.21 - Rozhovor s žákyní ScioŠkoly Emou Ďukičovou (9.třída)

Cítíš se ve škole svobodná? Co pro Tebe znamená svoboda?

Ano, cítím se tu hodně svobodně, v plno věcech. Myslím si, že je to jedna z největších výhod této školy, mimo jiné. Svoboda pro mě znamená, že si můžu rozhodovat o nějakých věcech. Mám zde možnost výběru a vyslovení svého názoru. To je pro mě hodně důležité, že můžu říct svůj názor a debatovat o tom - nejsem tu umlčená. V minulé škole nebylo žádné debatování.

V této škole máme zodpovědnost, která je však provázána případnými následky. Máme tu zodpovědnost. Cítím se v tom komfortně a myslím si, že to funguje. Je dobré, že se učíme zodpovědnosti. Není to tak, že průvodci nebo učitelé dělají vše za nás. My víme, že něco takového jako zodpovědnost existuje.

Myslíš, že je na škole demokracie?

Ano, myslím, že je. Máme tu shromáždění, kde probíráme různé záležitosti. Teď se tam moc věcí neprobírá, protože není co probírat a nechodí tam moc starších dětí. Je důležité to, že když má někdo nějaký názor nebo návrh, tak si ho ostatní vyslechnou a baví se o tom. Třeba se nedostane k hlasování, protože to není nic, o čem bychom měli potřebu hlasovat. Ale je tady možnost, říct svůj názor. Hlasujeme zde o menších věcech.

Jak se Ti líbí na škole? Co konkrétně se Ti líbí?

Líbí se věci, které se učíme. Nemáme klasický způsob výuky – třeba se neučíme letopočty v dějepise. Není to jen tak, že by do nás průvodci sypali informace, které by se ztrácely. Ve škole jsem dostala schopnost seberealizace a sebereflexe. Naučila jsem se prezentovat a mluvit před lidmi. To se mi hodně líbí a myslím si, že to budu potřebovat v životě více, než mnoho konkrétních vědomostí. Je skvělé, že se můžu naučit věci, které prakticky použiji v životě a není to jen o tom, abych prošla studiem.

Je třeba něco, co se Ti nelíbí? Co by jsi změnila?

Škola se hodně mění. Motto školy zní: Změna je pro nás trvalý stav. Skoro každý rok se nám nějakým způsobem mění systém. Předtím jsme měli výzvy, teď máme jádra a výzvy. Pořád

se to mění. Nejde o to, že by se mi nelíbila ta změna samotná, ale nelíbí se mi, že nic nevydrží moc dlouho. Pořád se tu něco nového vyvíjí a zkouší se nejlepší varianta. Není snadné, ani možné najít pátým rokem dokonalý způsob výuky. Ale minulý rok jsme měli nějaký systém a teď máme zase jiný systém. Než člověk zapadne do nového systému, tak je možné, že se systém zase změní.

Takže bys ráda něco stabilnějšího?

Asi ano. Mně změny nevadí, ale když jich je hodně a jsou pořád, tak je těžké do toho zapadnout. Například, když přijde někdo do školy nově. Na klasické škole se zase většinou nemění nic. Není tam možnost změny, která je hodně důležitá. Je skvělá, ale někdy je změn prostě moc.

Na jakou střední školu chceš jít?

Chci jít na anglické gymnázium, ale ještě jsem nenašla konkrétní školu. Špatně se hledají, protože jsou všechny hodně drahé. Takže ještě vybírám, ale chci jít na anglickou školu.

A co bys řekla, že je tu dobrého, člověku, který tu nikdy nebyl? Jak bys mu vlastně školu popsala?

Rozhodně bych řekla, že na téhle škole je možnost výběru, možnost vyjádření názoru i seberealizace. Škola děti hodně mění a pomáhá jim učit se učit a přizpůsobovat se. Je tu studijní autonomie, díky které to mají jednodušší.

Když bys potřeboval klid - máš ve škole místo, kde klid najdeš? Například když máte střeďeční Studovnu?

Určitě, ve studovně je ticho skoro vždycky. Ve středu je ticho po celé škole. Dají se tu najít místečka – například knihovna nebo čajovna. Ale ty bývají většinou zamčené, což je škoda. Dříve byly odemčené a my jsme si tam mohli v klidu povídat.

A jsou zamknuté jen na nějakou určitou dobu a potom je zase odemknou?

Asi ano, ale vlastně nevím. Ten systém ještě není dodělaný. Takže je v podstatě docela těžké najít klidné místo. Většina místností je otevřená a nejsou tam dveře. Ale když chce mít člověk samostatnou práci v hodině, tak dá učit na chodbě. Tam nebývá moc hodin, aby tu

nebyl hluk. Místo se najde, ale je třeba hledat prázdnou místnost. Není tu vyloženě prázdná místnost, ve které bychom se učili.

Chodil/a jsi do jiné školy? Do jaké?

Ano, chodila jsem na normální základní školu. Odešla jsem ve čtvrté třídě. V první třídě jsem měla hodně dobrou učitelku, ale potom jsem přešla do jiné budovy. Škola měla dvě budovy – první budovu pro 1. + 2. třídu a druhou budovu pro zbytek tříd. Měla jsem špatnou třídní učitelku a moc mi nevyhovovala. Nemohla jsem říkat, co si myslím. Je to pro mě hodně důležité mluvit o vlastních pocitech. Měla jsem s tím občas problémy. Na základní škole se mi nikdy neměnili učitelé, měla jsem pouze třídní učitelku a angličtinářku. S angličtinářkou jsem byla spokojená, ale se třídní učitelkou ne. Stěžovali si na ní i další lidé a poté jí ze školy i vyhodili. Tady je to pro mě mnohem lepší.

Koho napadl přestup na ScioŠkolu? Tebe nebo rodiče?

Napadlo to rodiče. Mám mladšího bratra a ten měl problémy s třídní učitelkou. Jeho problémy byly mnohem větší, než moje. Bratr je dislektik, třída na něho byla hodně rychlá a učitelka nechtěla zpomalit. Například přišel po čtrnácti dnech do školy a v té době se psal test. Bratr nevěděl, že se nějaký test psal, neměl možnost se na něj připravit a dostal pětku, ikdyž na látku chyběl. Rodiče chtěli, aby přešel sem. Tak se mě zeptali, jestli nechci přejít taky. Sama od sebe bych asi nepřešla, ale teď jsem za přechod moc ráda. Nechtěla jsem odejít a samotnou by mě to nenapadlo.

Jaký byl tedy přestup na ScioŠkolu? Bylo to pro Tebe náročné?

Na začátku to bylo hodně chaotické. První rok byl docela šílený a systém na ScioŠkole nebyl přímo zavedený. Nevěděla jsem, co můžu a co nemůžu. Jak jsem byla malá, tak jsem si hodně věci dělala podle sebe. Byla jsem jedna z těch, kteří školu vzali lépe. Byly tu děti, které měly problém sem zapadnout. Já jsem s tím problémem neměla. Spíš mi chyběli bývalí spolužáci - měla jsem tam kamarádku, kterou znám od školky. Jinak si myslím, že jsem zapadla dobře. Nemám problém zapadnout do kolektivu nebo do systému. Ale hodně záleží na tom, jaký člověk je. Nováčci mají náročnou situaci, když přijdou do zaběhlého kolektivu. Můj bratr to měl těžší, má teď i odklad.

A je to tady pro něj lepší? Má zde více času a přizpůsobují se mu více, než na základní škole?

Ano, určitě. Je v péči speciální psycholožky, která se s ním učí a pomáhá mu. Na základní škole tu možnost neměl. Tady se mu hodně věnují a dostává úkoly i domů. Je na tom mnohem lépe, než předtím. Tady má možnost jít svým tempem a nemá jen stres z dohánění třídy.

Máš nějaké kamarády nebo známé, kteří chodí na klasickou školu? Bavíte se spolu o škole? Porovnáváte, co se učíte?

Ano, mám hodně kamarádek z jiných škol. Občas učivo porovnáváme. Záleží na tom, s kým se bavím. Když jsem byla malá, tak jsem moc nepochopila systém ScioŠkoly. Tak jsem říkala kamarádce, že máme hodně svobodnou školu, můžeme dělat co chceme, nemáme učitele, můžeme tykat průvodcům, můžeme používat telefony atd. Kamarádka z toho dostala nějaký dojem a myslí si, že se u nás na škole neučíme. Je těžké jí ten dojem vyvrátit. Teď se koncepce školy vyvinula a je to tu jiné. Tahle kamarádka vždy říká, že se tu nemůžeme naučit to, co v běžné škole. S ostatními kamarádkami jsem se o škole bavila a ty z naší školy nemají první dojem. Chodím na doučování Na Zatlanku, kam chodí ještě jeden kluk, kterému se snažím vysvětlit, co na ScioŠkole děláme. Je někdy náročné zvládat látku, kterou jsme ještě ani nezačali. Mám pocit, že tady děláme o polovinu věcí méně, než děti na klasických školách. Potom je těžké dokázat své schopnosti, kdy umím například mluvit před padesáti lidmi a dokážu v klidu udělat prezentaci. O těchto schopnostech se na klasické škole nemluví, nebo se nerozvíjí. Pro děti na klasické škole je veliký problém stoupnout si před třídu a odpovědět na jednoduché otázky. My jsme tu měli ročníkové práce, které se hodně zúročí.

A nechce se sem přijít podívat ta kamarádka, která má první dojem z Tvého vyprávění?

Jednou přišla, ale to byl pátek a my jsme měli Samorost. Takže to bylo chaotické a ještě to podpořilo její předchozí mínění o škole. Moc to nepomohlo. Ale ona je hodně zatvrzelá, těžko se přesvědčuje.

Bavíte se s rodiči doma o škole? Povídáte si o tom, co bylo ve škole? Ptají se Tě, co konkrétně jsi se naučil/a? Na co se Tě ptají?

Ano, docela hodně. Ptají se mě na různé věci. Rodiče spolužáků se jich ptají na známky, ale moji rodiče se mě ptají, na čem jsem pracovala. Hodně se tam liší otázka. Bavíme se o škole docela hodně, ikdyž také záleží na období. Například se mě ptají, jak dopadly prezentace. Teď se hodně bavíme o přestupu na střední školu, který bude asi náročnější.

A nepřemýšlela jsi o tom, že bys šla na střední ScioŠkolu?

Přemýšlela jsem o tom, dříve jsem na střední ScioŠkolu chtěla jít a doufala jsem, že se otevře. Systém střední ScioŠkoly se mi líbí, ale já bych chtěla na větší školu, kde by bylo více angličtiny. Nechtěla bych až moc velkou školu například s šestistý dětmi, ale na střední ScioŠkole je třicet dětí a to mi přijde málo. Když střední ScioŠkola začínala, tak tam bylo dvanáct lidí i s průvodci. Mám ráda lidi a seznamování, takže z tohoto důvodu bych tam nechtěla jít. Jinak si myslím, že je střední ScioŠkola dobrá pro lidi, kteří mají rádi menší kolektiv. Přijde mi i zajímavý koncept a rozvrh střední ScioŠkoly. Časem se ta škola třeba rozroste.

Příloha č. 22 - Rozhovor s ředitelkou školy Edisona Pavlou Sadilovou

Jaké jsou ve vaší škole prvky svobody?

Edisona není svobodná škola, má pouze prvky svobody. Podle mě se svobodné školství v českých reáliích nedá vytvořit. Leda by stála úplně mimo systém a děti by byly tzv. na domácím vzdělávání. Ale i tak je dvakrát do roka povinná zkouška, na kterou je potřeba děti připravit. Svoboda není ani naším záměrem, my to takhle nemáme. Já to mám tak, že hledám cestu, jak vytvořit prostředí, ve kterém se děti můžou učit tak, aby je to bavilo, protože v tom momentu vím, že mozek dělá úplně jiné věci - učení dosedne na své místo. Nemusím se k tomu potom vracet. Jedná se o vědecký experiment a svoboda do toho patří z toho důvodu, že člověk se vyvinul tak, že ho baví to, co ho zaujme a může být do určité míry jeho. Není tam linka nutnosti a strachu, který produkuje další chemické reakce v mozku. To je to, co tady nechceme. Děti musí přijít do školy do půl deváté a odejít do sedmnácti hodin a mezitím je tolik možností, které se neustále tvarují. Prvky svobody se nám daří zachovávat proto, že neustále zpochybňujeme to, co děláme. Je to náročná cesta. Pak ty pochybnosti skládáme dohromady. Tím, že jsme malá škola, tak si to můžeme dovolit. Letošní Edisona je jiná než loňská a úplně jiná, než předloňská. Zatím to pořád nedosedlo do bodu, že bychom si řekli, že takhle ta škola bude vypadat, že takhle teď pár let budeme fungovat. Loňské téma bylo svoboda a letošní téma jsou pravidla, hranice a určitý druh zpětné vazby, který hledáme. Jednou z cest je formativní hodnocení. I když jsme součástí ZŠ Rakovského, tak tu máme hodně svobody od vedení. Svoboda začíná v nás – nedá se vytvořit uměle tím, že shlédneme film nebo přečteme nějakou knihu. Díky tomu, že máme svobodu od pana ředitele, tak ji můžeme každý zkoumat sám v sobě. Každý máme jiné pojetí svobody. Jsou momenty, kdy máme úplně jiný názor na to, jak bychom situaci řešili. Někdo by to nechal svobodně být, nechal by tu situaci někam doplynout, někdo by do ní vstoupil. V diskuzích ladíme, jak si my budeme svobodně říkat to, co potřebujeme a jak budeme svobodně vyjadřovat to, s čím nesouhlasíme. Dělali jsme komunitní kruhy s Janem Bímem (průvodce, který vede různé kruhy a semináře, pozn. autora), tak abychom dokázali otevřít sami sobě a navzájem před ostatními. Tyhle věci jsou primárně to nejdůležitější. Když se nám to dařilo, tak se nám najednou z toho začalo ukazovat, kolik tu máme nesvobody jen proto, že to tak bylo

jednodušší dělat. Nikdo se nad tím nezamyslel. Jsme dál v procesu otevírání se a zkoumání. Vždy je to kombinace svobody, hranic a zodpovědnosti. Děti se zodpovědnost teprve učí, ale učí se jí díky tomu, že mají svobodu. Například, když budu mít s Tebou konflikt, a budu to potřebovat dál řešit, protože to ve mně nějak zůstalo, a budu už umět komunikovat, přijdu za Tebou a řeknu Ti, že o tom s Tebou potřebuji mluvit. A Ty se můžeš svobodně rozhodnout, že to teď řešit nebudeš. Můžeš říct, že teď to nechceš řešit, protože na to třeba nebudeš připravená a můžeš být plná emocí, což se tady respektuje. Ale musíš říct, kdy to řešit budeš, aby se to vyřešilo. Protože já to potřebuju, Tvoje svoboda jde tuto chvíli stranou. Nemusí to být u mírového stolečku, nemusí to být s dospělým. Loni jsme dávali pevný signál, že ve chvíli konfliktu mají děti jít k mírovému stolečku. Během roku se ukázalo, že děti zvládají řešit konflikty samy, dospělé ani mírový stoleček k tomu nepotřebují. Máme tu dohodnutá pravidla, která vyšla i z dětí, a která byla několikrát přezkoumávána a pojmenovávána. Dětem samotným není dobře, když nemají definovaná pravidla. Přišli s tím, co potřebují a bylo napsáno, že takhle to bude. Svoboda začíná vevnitř, i v dítěti. My se kolikrát nedozvíme, že se něco děje a nedozvíme se to nikdy. Možná by bylo dobré, kdyby tam byl dospělý a pomohl dítěti posunout se dál v řešení. Je třeba dávat si stále zpětnou vazbu, zda je to tak dobře. Loni jsme měli týdenní plány, hodně dětí je chtělo, aby se měli čeho chytit. Dospělí v Edisoně jsme vyhlásili, že si nejsme jisti, jestli týdenní plány splňují svůj účel. Jedná se o stejnou paralelu jako ve sportu. V případě, že člověk cvičí stejně, tak se v určitém momentu přestane vyvíjet, začne ho to třeba i nudit a začne na to nějak reagovat. Pokud to není práce svalů, ale je to mentální práce, tak hlava na to začne reagovat tak, že vypíná. Nebude jí to bavit, nebude mít o to zájem, začne to být donucení. Když jsme měli rozhovory s dětmi v prvním trojročí (na škole Edisona jsou děti v trojročích podle Montessori pedagogiky: tzn. 1.-3. třída dohromady, 4.-6. třída dohromady, 7.-9. třída dohromady, pozn. autora) o týdenních plánech, tak děti říkaly, že to dělají proto, aby vše splnili a měli to co nejdříve za sebou, takže si často vybíraly jednoduchou pomůcku. V tom případě to přestane dávat smysl. Ale v momentě, kdy jsme zavedli týdenní plány, tak to dávalo smysl. Psycholog Dan Ariely zkoumal, jak se lidský mozek chová, když mu dáš na výběr. Když mu dáš na výběr ze dvou věcí, tak je to pro něj přijatelné, ale jakmile jsou tam tři věci, tak už je to obtížné. Mozek dospělého doktora má problém, když si má vybrat ze tří možností. My to ve škole taky vidíme. Tím, že je naše prostředí pestré, tak jsou tu děti, které

jsou ztracené. Potřebují se něčeho chytit, takže tuhle funkci týdenní plán měl a pomohl dětem orientovat se v našem prostředí. Často se stávalo, že jak si dítě nedokázalo vybrat, tak si ve výsledku nevybralo nic. To taky nechceme. To, co tady říkáme je, že škola je od toho, aby se tady dítě něco naučilo. Doptáváme se dětí, co se dnes naučily, v čem se posunuly, jak sami se sebou dnes naložily, mělo smysl tu dnes být? Svoboda tu není taková, že sem děti přijdou a nemusí tu nic dělat. S dětmi, které tu dlouhodobě nic nedělají, vedeme rozhovory. Hledáme, co je za tím. Někdy jsou to náročné situace jak pro dítě, tak i pro dospělého. Učíme se trpělivosti a hledání řešení, které někdy potřebuje uzrát. Vedení rozhovorů s dětmi je velmi náročné, protože dítě cítí, že s ním něco je a zároveň chce vyhovět. To se začíná vrstvit a není jednoduché to uhlídat.

Dítě, které přijde z klasické školy, tak potřebuje odpočívat a zpracovat v sobě nápor předešlého systému.

To je samostatná kapitola, kterou jsem taky řešila. Napadalo mě to v souvislosti s tím, co budeme dělat s případnými zájemci o přestup. U každého dítěte to je individuální. Máme děti, které tady rozkvetly, začaly se učit a okamžitě se vnitřně motivovaly. Toto sousloví je pro naši školu velmi klíčové, protože nemůžeme mluvit tzv. do zavřených dveří. To, že se dětem do učení nechce, závisí na rodině i na potenciálu toho dítěte. Rodina je velmi klíčová a hraje důležitou roli v tom, jak se v raném věku zacházelo s poznáváním. Některé děti vlivem následujících faktorů nemají zájem o učení ani po roce.

Když tu takové dítě je, tak se stále něco učí. Třeba se neučí právě to, co je na programu, ale např. si čte knížky nebo hraje hry. Ale stále se něco učí, například sociálním dovednostem.

Některé děti se tu učí, ale ani takhle se to neprojevuje. Vyvinuli jsme a vyvíjíme koncept SEMU: sociálně - emoční učení. To není jen o tom, aby nám tu bylo dobře, ale abychom si uměli poradit s konfliktem, abychom se uměli vyjádřit a omluvit. Některé děti to neumí, neznají, rodina je na to nijak nevybavila. Spoustu věcí mezi dětmi jsme řešili ve velkém kruhu. Pak se ukázalo, že to je dětem vlastně nepříjemné.

Ale zase ta reflexe od ostatních dětí v kruhu dá dětem mnohem jinou zpětnou vazbu, než kterou by dítě dostal od dospělého.

Ano, celá skupina se u toho velmi učí. Takže učitel musí rozlišovat, v jaké fázi má skupinu jako takovou. Co už skupina nese sama o sobě, s čím si dokáže poradit a co je potřeba, abys jí ukázala. Tady nebyla svoboda v tom, jak se omluší. To jsme si zreflektovali loni, že omluva často není v pořádku, že je příliš strojená a některé děti by se omlouvaly úplně jinak. Potřebovali jsme je naučit ten proces, tak jsme je učili, aby popsali popisným jazykem, co se stalo, aby předali srdíčko. Aby se podívaly sobě do očí, podaly by si ruku. Potom poprosily druhého, aby se vyjádřil, co by potreboval. Děti většinou nepotřebují nic víc, než omluvu. A na druhé straně to nešlo, dítě nebylo schopné omluvy. Zůstalo buď v masce, v ironii s úšklebkem, nebo zatuhlo. Ostatní děti mu pomáhaly a říkaly, že to nic není, že má podat ruku, podívat se do očí, a že má říct omlouvám se. Děti říkaly promiň, ale to je rozkaz. Nemůžeme nikomu nařizovat, aby něco promíjel. Můžeme říct, že já se omlouvám. Vedeme děti k tomu, aby řekli, jak to mají ony. S některými dětmi jsme čekali rok a byl každý týden konflikt mnohokrát, než se to děti naučily. Největší hodnotu pro nás mají změny ve schopnosti socializovat se s ostatními zdravým způsobem. Je důležité se nepotlačovat a nevyvyšovat. Bohužel společnosti i rodiče jsou nastaveni jinak. Mají různé strachy, jestli děti budou umět to, co by měly. I když na naší škole se držíme kurikula, protože musíme i chceme. Když bychom děti pustili po deváté třídě, tak jsou to stále ještě děti, které nejsou připravené na to, aby si poradily s vnějším světem. Něco jiného je, kdyby ze školy odcházely třeba v osmnácti letech. To by byla dlouhá škola, ale tam je učitel zbaven zodpovědnosti, zda je dobře připraví na skutečný svět. Kdežto tady na nás nějaká zodpovědnost leží a zmenšuje nám mantinely svobody. Když vidíme, že dítě je mentálně připravené na to, aby se látku naučilo, tak vpluje do procesu učení. Naším úkolem je vymyslet hodinu tak zajímavou, aby se děti chtěly učit. Člověk, který je nastavený hodně svobodně, může toto chování vnímat jako manipulaci. Teď už se dostáváme do filosofických debat. My chceme děti připravit na to, aby jednou na konci byly schopné vplout do okolního světa. Já vidím hranice jako síto, které má tvar. Děti potřebují tento tvar, aby se v tom dokázaly orientovat. Potřebují mít zvědomělou představu o sobě a zároveň vědět, co potřebují umět a jak to prokážu, abych prošel tam, kam potřebuji. Například když budu dělat přijímací zkoušky na

střední školy. Toho učiva není tolik, které musí ukázat. Musí samozřejmě trénovat práci s časem, se zápisem. Protože jak nepíší písemky, tak na to nejsou zvyklí.

Takže tady nepíší písemky?

Děti dostanou jednou za čas nějaký test, asi dvakrát do roka. Tady máme kombinaci hodnocení. Děti pracují s pomůckami, dělají projekty, ale zároveň mají i pracovní listy a portfolia. To se už v podstatě podobá testu. Pak jdou portfolia a pracovní listy k revizi průvodce. Ten dítěti někde udělá tečky a dítě se musí zamyslet nad tím, co by mělo opravit. Desetiminutovky, čtvrtletní a pololetní testy tu nemáme. Zvládnutí látky u dítěte poznáváme pomocí pracovních listů. Když máme u nás testy, tak nám je přinesou ze ZŠ Rakovského. Ale už minulý rok jsme se domlouvali na tom, že je to s naším způsobem vzdělávání nekompatibilní. Když nám předloni testy přinesli, tak říkali, že je naše děti musí vyplnit. Některé naše děti dokonce plakaly. Na ZŠ Rakovského museli jít učitelé během psaní testů mimo třídu. U nás to chtěli udělat taky.

Nevyžadují některé děti testy jen proto, že je po nich chce okolí?

Některé děti chtějí testy, protože chtějí vědět, jak na tom jsou. Čím jsou starší, tím více to chtějí. Teď se děti dostanou po zvládnutí učiva tzv. ověřovací pracovní list. Ten je jako doklad i pro průvodce, že dítě látku zvládlo. Tyto pracovní listy se uskladní někde mimo portfolio. Děti chtěly obodovat, body se jim zalíbily. Ale pak se během diskuze ukázalo, že děti, které přišly z klasických škol, nechtěly body. Chtěly je pouze děti, které nikdy bodované nebyly. Ale vůbec to nevnímaly tím způsobem, který má bohužel to dítě, které přišlo z klasické školy. Toho se asi nejde zbavit.

Jak jsou s prvky svobody spokojeni rodiče, děti a učitelé?

Pavla: „Na naší škole si vybíráme děti i rodiče. Jinak by to nešlo a bylo by to hodně nefér i vůči nim, abychom jim neřekli hodně informací o naší škole. Proces je takový, že rodiče přijdou a já je dvě hodiny odrazuji. Říkám jim, že tohle nepůjde, tohle nebude umět, ať sem dítě radši nedávají, že bude drzé, ať si to raději si to rozmyslí. Potom je tu dítě týden na pozorování a celý týden sem chodí i rodiče. Zjistíme, jaký je rodinný systém a pak uděláme to nejlepší rozhodnutí pro všechny zúčastněné. Pro dítě i pro rodiče, nikoho nechceme trápit. Věřím, že naši rodiče jsou spokojení. Vždycky děláme na konci roku dotazník spokojenosti

a máme tady pestrost. Jsou tu rodiče, kteří mají v sobě pohled zaměřený spíše na klasické vyučování, ale někde podprahově vědí, že jejich dítě by se v klasické škole trápilo. Tak to dítě chodí k nám, ale bývá to největší škola pro ně a hodně času pro nás, protože je potřeba je pořád uklidňovat. Je potřeba je opečovávat, protože jim okolí pokládá plno otázek po obsahu vyučování. Babičky nejčastěji testují svá vnoučata v podobném věku. Pro nás je nesmysl začínat v první třídě psát, když děti nejsou uvolněné. Potom se celý proces psaní komplikuje.

Naši rodiče jsou vesměs spokojeni. Objevoval se tu impulz, že máme ve škole málo květin. Takže hodně záleží na rodičích, co je jejich kritérium spokojenosti. Někdo je spokojený s tím, že děti chodí ven. Někdo je nespokojený s tím, že děti musí chodit ven. Takže hledáme cestu, jak chodit ven a nechat svobodu i rodičům. Je to vždy o rozhodování, zda vyhovíme rodiči a necháme nespokojené dítě nebo naopak. Otázka je, jestli máme tady nutit dítě do něčeho, s čím není spokojeno? Je to celoroční rozvoj a zábava.

Jak velký rozdíl je v míře svobody na 1. stupni a na 2. stupni? Na prvním stupni je spíše Montessori a na druhém stupni vzdělávání pomocí digitálních technologií?

Stále se snažíme zlepšovat. Poznatky z knihy Jak se učí živě, jsou už staré. Tím, že přišli noví členové personálu, tak s nimi přišly nové impulzy a jejich jedinečnost. Není to tady tak, že já s Martinou Kaděrovou (spoluzakladatelka Edisony, nositelka SEMU - sociálního a emočního učení, ředitelka neziskové organizace Via Cordata ops., pozn. autora) něco vymyslíme a ostatní členové týmu to budou dělat. Právě proto jsme si na konci roku tvarovali, co je naše vize, co jsou cíle a jaké jsou předpoklady k tomu, abychom je mohli naplňovat. Velmi jsme se inspirovali ve škole Donum Felix, což je velmi svobodná škola v České republice. Tam si dali s ŠVP velkou práci a dobře tam věci pojmenovali. Rozdíl svobody na 1. a 2. stupni se hodně odlišuje tím, v jaké vývojové fázi se děti nacházejí.

Tady se to ještě docela těžko určuje, protože máte trojročí a v druhém trojročí jsou nejstarší šestáci. Je to pořád jedna skupina dětí, není tu tak markantní přechod z prvního stupně na druhý.

Druhé trojročí je jiné, než to první, věkem a zájmy dětí. Přestup do vyššího trojročí by neměl primárně souviset s věkem, ale s mentální vyspělostí. Loni se nám začaly ozývat starší děti

(letošní pátáci a šestáci), že si chtějí přestat tolik hrát. Máme hodně hravou angličtinu a oni chtěly tužku, papír, zapisovat si slovíčka a dělat pracovní listy. Myslím si, že nejpodstatnější prvek svobody v naší škole je, že se tu děti mohou vyjádřit. Zcela svobodně a beze strachu, co z toho bude. Děti takto minulý rok řekli, že nechtějí jednu učitelku na angličtinu. Ta se z toho málem zhroutila, ale potom jsme si sedli a vyjasnili si, o co vlastně jde. Je důležité, aby byli průvodci dostatečně vědomí na to, aby se děti optaly, co potřebují a s čím přicházejí. Průvodci pak děti donutí popisovat problém a komunikovat, tak to děti dokážou říct a vytvarovat. A daná angličtinářka říkala, že takhle má pro děti letošní rok připravený, protože jej takhle žáci chtěli, jen ty hodiny ještě ani nezažily. A děti řekli, že má pravdu a že ještě žádná angličtina nebyla. Tak se omluvili a šli na angličtinu. Učitelka se s tím vnitřně poprala.

Styl učení tu máme jiný. Kdo potřebuje, tak si bude hrát v prvním trojročí, protože vidíme, že není připravený na učení a dokáže se učit třeba jen 10 minut denně. Hledáme cesty a necháme ho, potom se s ním zase zkusíme učit. Nenecháváme děti jen dělat si svoje věci, takovou svobodu tu nemáme. Děti dostávají zpětnou vazbu. S dětmi, které k nám přistoupily a chtějí tu jen odpočívat, i když už uběhl rok, tak už se vážně bavíme o tom, co se děje. Takhle to pro nás není „v pohodě“. Tahle škola je tom, že dospělí tu mají být „v pohodě“.

Když jsme sem dali dětská pravidla a udělali jsme si na to radu, pojmenovávali jsme věci a tvořili jsme z nich tzv. gró, tak nám z toho vyšlo, že my dospělí máme taky nějaké právo. Naše právo je právo „na ticho a na vlastní prostor“. Teď ho v Edisoně budeme daleko víc zavádět. To koresponduje s tím, že svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého. Když v tom není systém, tak se z toho může velmi rychle stát místo konfliktu. Já tuhle větu mám taky ráda, ale nedokázala jsem ještě najít způsob, jak jí v praxi v naší škole uplatnit. Minulý rok jsme neměli pravidla, ale jen tři respekty – k sobě, k druhým a k prostředí. Časem do sebe ty respekty dostanou, hodně jim k tomu poslouží nápomocné otázky. Stejně nám z toho však vyplynulo, že některé děti potřebují mít některé věci napsané, hlavně v prvním trojročí. Takže v prvním trojročí je obecně méně svobody, ale zároveň více bezpečného prostoru. Tím, že se některé věci jen řeknou, tak to pro někoho ještě neznamená pravidlo. Věříme, že když pravidla pověsíme, tak se to postupně zvedomí. Možná by bylo ještě lepší pravidla pověsit všude, aby se na ně mohlo jen ukázat. Už to nebude jen mezi

dvěma dětmi a nevznikne z toho konflikt, ale jen se odkáže na to, že takhle fungují pravidla Edisony. Nezralost malých dětí potřebuje tuhle berličku.

V druhém trojročí jsou děti schopny reflexe a to je něco, na čem my máme postavené učení. Hodně dětem říkáme, že proces učení je na nich. A to je právě to nejdůležitější učení – aby dokázali jinak, než že my jim vše předložíme. Průvodci kontrolují prezentace, někdy se na ně dívají i rodiče. To je potom dvojí zpětná vazba a někdy není příjemná. Zpětná vazba nemá jen pořad poukazovat na to, co je dobře, ale i na to, že dítě nejde po správné cestě. Říkáme dětem i před rodiči, jak hospodaří s časem. Vidíme, když dítě nedozrálo na to, aby si určité chování zvnitřnilo a zvědomilo. Je velmi těžké nesklouznout k rozkazům, které by tomu dítěti pomohly. Pořád se ta cesta hledá a někdy tam ještě není řešení. Doufáme a věříme, že když dítě víckrát zažije důsledek, tak se to zlepší. Někdy je cesta, aby dítě dělalo např. prezentaci samo a také si za výsledek neslo samo zodpovědnost.

Máme zde mnoho dětí, které jsou přemíru zodpovědné. Těmto dětem klasická škola také nesvědčí. Tyto děti chtějí prostředí, ve kterém se mohou učit dál. Tím, že budujeme i virtuální prostředí, tzn. program psaní všemi deseti, koupili jsme licenci na stránky www.umimeto.cz, děti se učí na webu www.khanovaskola.cz. Můžou tyto weby zkoumat a jít dál. Nemají v učení žádné hranice a limity, ale někdo se může ztráct v objemu možností a informací. Máme tu hodnotící listy s názvem Moje učení, kde mají popsané, která témata a znalosti musí za svoje trojročí zvládnout. Někteří mají obavy, zda budou umět vše. Hlavně pro děti z klasických škol je náročné, když nemají učebnice a cvičebnice jako tzv. berličku. Proto jsme letos poprvé dětem dali tuhle strukturu a budeme zkoumat, co to s nimi udělá. Jak moc je bude zajímat dál. Vědí, že můžou přijít, ptát se a dostanou lekci, i když zatím není v plánu. Nebo jí nedostanou, když nezvládnou předchozí učivo, které není možné přeskočit. Musí to dávat logiku.“

Jaké mají děti, rodiče a učitelé povinnosti, které se musí dodržovat?

Děti musí chodit do školy. Rodiče musí dávat dětem jídlo a čisté oblečení. Musí si své děti vyzvednout nejpozději v 17 hodin. Máme ve smlouvě, a je to naše přání, aby rodiče chodili na rodičovské rozvojové semináře. Aby byli v souladu s naší filosofií a aby si naše představy navzájem neutekly.

Jak to vlastně je s povinností rodiče chodit na tyto semináře a kurzy?

Když se časem ukázalo, že rodina není kompatibilní a škola slouží jako odkladiště, že rodiče jejich potomek příliš nezajímá, tak jsme neprodloužili smlouvu. Rozhodla jsem, že to nebude pokračovat. Řešili jsme, kam půjde dítě. Ale ve chvíli, kdy rodina naslibuje něco, co pak neudělá a nedodrží věci, které by měla, tak to nemá smysl. Někdy nám i odchází rodiče, protože chtějí pro své dítě dril a ten v naší škole není. Faktem je, že tyto děti často nemají zájem o učení, začínají rebelovat, dostávají se do konfliktu, nereagují na opakované výzvy a nemusí jim naše prostředí dělat dobře.

Nechci zde zachránit celý svět, ale vytvořit bezpečné místo. Když se člověk necítí v bezpečí, tak mozek zavírá učící centra a neučí se. Existují vědecké výzkumy, kde se během magnetické rezonance ukazují na mozku procesy učení. Takže Edisona je škola, kde se učíme. Je jedno, jestli se děti učí něco jiného nebo jinak, musí se učit. Je zde čas na rozhovory se žáky, ale není to zadarmo. Bohužel systém není nastavený na to, aby naše škola byla pro každého. Samozřejmě naši rodiče a děti musí být mentálně trochu jiní, než ti, kteří věří klasickému školství. Také finančně je to velmi nákladná záležitost – je zde hodně peněz v materiálu. Je zde podnětné prostředí, někomu se může zdát, že máme hodně pomůcek, ale děti se v tom vyznají. Starší děti vezmou mladší a společně si hrají. Děti si poradí a najdou se. Nějaké pomůcky tu dva roky leží ladem, až přijde dítě, které s pomůckou začne pracovat. Nikdy není dost pomůcek.

Míváte nějaké shrnutí, co jste se tu naučili?

Ano, shrnutí bývá na konci týdne. Starší děti si je dělají samy ve svých zápisech v druhém trojročí. V prvním trojročí mají děti deníčky, kam si zapisují, co dělali. Někdo si to nepotřebuje zapisovat a někdo zase ano. Někdo si potřebuje odškrtnout úkoly, někdo to pro zvědomení potřebuje. Mozek má rád, když si řekne, co vše za den stihl a tím se pochválí.

Musí být ve škole povinné kruhy? Co se stane, když dítě na kruh nechce přijít?

Je více kruhů – je ranní kruh, kde se uvítáme a řekneme si, co se ten den bude dít. Tam by nikoho nenapadlo, že by tam nebyl. Když jde někdo na záchod, tak se na něj čeká a on běží. Teď k nám přišel kluk, který byl hodně vedený unschoolingově a on se ptal, zda musí na ranním kruhu být. My jsme mu odpověděli, že ano – jsou tam všichni. To dítě mělo blok jít

někam s ostatními, aniž by vlastně vědělo proč. Nejspíš to byl nevědomě převzatý myšlenkový proces. Dnes je velkým trendem, že se rodiče rozvádí. To často komplikuje celou situaci vzdělávání. Některé otce jsme viděli jednou a některé ani jednou. Vazba dítěte na otce chybí. Měli jsme také dítě, které bylo plné emocí a v tu chvíli nemohlo jít na kruh. To dítě nešlo, jinak na ranní kruh chodí všichni. Nemáme vyhlášené, že se na kruh nemusí.

Takže kruh i výuka, kterou má učitel připravenou, jsou povinné složky.

Ano, když se děje výuka, tak nemůže být, že na ní dítě nepůjde. Občas se to sice stalo, ale jen ve výjimečných situacích. Například když mělo těžký den, bylo rozhozené, něco se mu přihodilo. Nebylo by schopno výuky, tak jsme ho nechali, aby si četlo. Je to hodně individuální. Průvodce musí být vědomý, vědomý si situace, vědomý si svých potřeb, vědomý si potřeb dětí. Průvodce musí být velmi inteligentní a musí umět odezírat z obličejů, co děti chtějí a potřebují.

Mohou se v rámci projektu Velká Edisona podílet výuky i rodiče, pokud chtějí? Mohou například vyprávět žákům o svých zaměstnáních a životních zkušenostech.

Samozřejmě. Některé matky vedou družinu, jedna vaří. Některé dospělí jdou s dětmi na program, když máme vzdělávání personálu.

Jsou podle Tebe na Montessori pedagogice nějaké chyby?

Mnoho, jako na všem. Jakmile člověk začne něco popisovat a už se ho nemůže nikdo zeptat, jak to myslel, tak nastávají chyby v interpretaci. Marie Montessori napsala spoustu knih a podle mě nejlepší věcí bylo tvrzení, že se nemáme dívat na ní, ale na dítě. To spoustě realizátorů dnešní Montessori pedagogiky uteklo. Dělá se z toho chvílemi tzv. vojenské cvičení. Moje dcera byla v jedné školce, kde se to tam přesně takhle dělalo. Bylo to čistá Montessori pedagogika a obě dvě jsme se s ní neztotožnily. Dcera si chtěla např. po obědě kreslit, ale neměla tu možnost. Tak jsme se rozhodly, že školku opustí. U nás v Edisoně využíváme Montessori jako připravené prostředí a hodně to takto i rodičům zdůrazňujeme. Nenutíme děti, aby dělaly věci stejným způsobem a šablonovitě. Velkým pozitivem Montessori pedagogiky je její smyslovost, dítě pracuje s jemnou motorikou. V této pedagogice jde i o rozvoj průvodce. Ale někdy je realizace velmi špatná. Některé děti vůbec nechtějí pracovat s Montessori materiály. S tím jsme se museli také popasovat. Některé děti

mají například v matematice relativně zralý mozek, i když jsou ještě malé a neprošli si některými pomůckami. Někdy začnou například počítat pod sebou, protože to pochopili. Někdy je potřeba jít dál, pokud žáci pochopí strukturu. Jít jen Montessori cestou není dobré a my to tady takhle nemáme.

Děláme i Hejného matematiku, od všeho něco. Zároveň to není tak, že by děti museli projet celý učební koncept. Někdy pracují i na iPadech, když některé děti jsou rychlé a potřebují se nějak zabavit. Velmi doporučuji Hru proti Matějovi, kterou mohou hrát děti i společně a mohou přemýšlet, jak porazit nepřítele. Díky množství prostředí zde máme mnoho možností a individualizaci.

A jak je to s RVP? Dodržujete vše, co by se dodržovat mělo?

RVP je takové zaklínadlo, které očekává výstupy a zajímá ho rozvoj kompetencí. Tam se nikde nepíše, že se musí dělat desetinná čísla v 6. třídě. To si jen vymysleli jiní lidé učebnice a dali do nich obrovské kvantum učiva. Nikdo to nestíhá a všichni si myslí, že to musí dělat. Ale nemusí, to nikdo neříká. Učivo není povinné, pouze slouží k tomu, aby učitel díky němu rozvíjel klíčové kompetence.“

S rozvojem klíčových kompetencí se tady pracuje, že?

Jistě. Naopak RVP vyzývá k tomu, aby učitel učil v celcích a propojovaně, nikoliv odděleně.

Proč tedy nestačí dotace státní dotace a školu musí dotovat rodiče?

Peníze se vybírají na to, že jsou ve třídě dva učitelé, na vybavení třídy. Zažádali jsme si o to, že chceme být soukromou školou. Jen nám to nebylo povoleno. Nejdříve jsme měli jednu třídu pod ZŠ Rakovského a byli jsme dohodnutí s panem ředitelem, že když získáme peníze na rekonstrukci, tak tu můžeme samostatně fungovat. Ale tím, že nás MŠMT neschválilo, z důvodu nenaplněné kapacity jiných škol. V tu chvíli jsme mohli buď zaniknout, nebo zůstat pod ZŠ Rakovského. Uvidíme, co bude dál. Ale naše tendence je osamostatnit se.

Ale pro rodiče často není jednoduché platit vysoké školné. Co když na školné rodiče prostě nemají?

Všichni rodiče nechtějí dát dítě do soukromé nebo alternativní školy. Každá takováto škola vybírá prostředky na vybavenost učeben. Na klasických školách není tolik prostředků, aby

třídy byly skvěle vybavené. I když by se nezměnil systém výuky. Když se budeme bavit o hodnocení, způsobu výuky, připravenosti prostředí, kolik dospělých je ve výuce, to je to důležité. Ve Finsku je 5-6 dětí na jednoho dospělého díky tomu, že Finsko sponzoruje školství. Tam chtěli politici změnu, nikoho se neptali, provedli změnu a tu následně voličům vysvětlili a všichni byli spokojeni. Základem však je výuka na vysokých školách, aby se studenti nepřipravovali jen do klasických škol. To je velmi náročné změnit a otázkou je, kde začít. Je to tzv. začarovaný kruh. My to třeba máme tak, že máme sociální stipendia. V rámci komunity se staráme o to, abychom tady měli děti, které by tu jinak nemohly být z finančních důvodů. Tyto děti platí méně peněz. Jedná se o víc rodin a u každé rodiny je jinak velký příspěvek. S rodiči jsme domluvení na protislužbě, např. na společném úklidu. Rodiče, kteří mají více peněz ví, že do jisté míry dotují jinou rodinu. Nic jiného v tuto chvíli nevymyslíme, ostatní řešení jsou mimo naši moc. Když jsme jeli na začátku roku na adaptační kurz a začaly kroužky, tak jsme některým rodinám odložili platby. Řekli jsme jim, že až budou mít, tak zaplatí.

Jak si myslíš, že je kompatibilní svobodný přístup v klasické škole?

Do jisté míry se to dá udělat, ale záleží na jaké škole. Záleží například i na tom, jestli mohou učitelé tisknout barevně nebo laminovat – to jsou všechno peníze. Existuje směr Začít spolu, který se snaží o určitou diferenciaci a individualizaci. Mají například vytvořená hnízda z lavic. Myslím si, že je mnoho učitelů ve státních školách, kteří se snaží učit jinak. I s tím málem, které mají k dispozici. My tady máme podnětější prostředí, ale něco to stojí. Bohužel svět je založený na penězích.

Máte ve škole parlament?

Nemáme, protože bychom na něj potřebovali více dětí staršího věku. Děti v druhém trojročí jsou už schopnější rozhodovat o důležitých věcech. Když jsme měli první trojročí, tak jsme jim daly peníze k dispozici na Edisona Café (projekt, který spojuje školu a rodiče pozn. autora). Děti si otevřou kavárnu, udělají program, připraví kávu, rodiče dostanou kvíz. Celá kavárna je ve stylu první republiky a rodiče v kvízu odpovídají, co vědí o první republice. Byla to hezká odpolední akce, při níž děti vybrali peníze, oddělily náklady z tržby a zůstal zisk, s kterým si museli nějak poradit. Takhle to děláme každý rok a peníze se potom dají např. do psího útulku nebo do stromu splněných přání na Vánoce. Takže nějaké prostředky

děti k dispozici mají, ale musí si je vydělat samy. Zkoušela jsem založit školskou radu loni, ale ještě jsme tam nedozráli. Je důležité, že když něco potřebujeme, tak nám rodiče pomůžou. V prostorách školy byly dílny a taneční sál, vypadalo to tu hrozně. Měli jsme jedinou místnost, kam jsme nesli želvu. To byla doba, kdy měla Edisona 18 dětí, bylo to v červnu 2018. Město nám dalo 500 000Kč a rodiče nám dali 300 000Kč. K tomu jsme ještě zadlužili neziskovou organizaci (Via Cordata, pozn. autora), protože rekonstrukce stála daleko více peněz. Potom jsme peníze vraceli ze školného, i když jsme si ještě na provoz museli půjčit, abychom zaplatili všechny pedagogy. Dnes tu máme v malé třídě 26 dětí a tam nemůže být jeden učitel. V některých školách mají učitele a asistenta, ale záleží, jakou má úroveň. My jsme dražší, ale rozhodli jsme se, že půjdeme touto cestou.

Příloha č. 23 - Zpětná vazba rodičů školy Edisona

Shrnutí zpětné vazby od rodičů na školní rok 2018/2019

Výsledky spokojenosti rodičů (odpovídalo 24 rodičů)

Otázky	Naprostο spokojeni	Velmi spokojeni	Spokojeni	Spíše nespokojeni	Nevím, nemohu posoudit	Otevřená odpověď
Jak jste spokojeni s komunikací vedení Edisony (Pavla a Martina) s Vámi jako rodiči?	12	11	2	-	-	Kdykoliv se můžeme otevřeně bavit o aktuálních tématech.
Jak jste spokojeni s komunikací učitelů s Vámi jako rodiči?	6	14	3	-	-	Vnímám otevřenou komunikaci. Některé informace ale chodily na poslední chvíli až pozdě (zvláště ke konci roku).
Jak jste spokojeni se znalostmi a dovednostmi Vašeho dítěte?	1	11	7	-	3	Oceňuji, že na dítě není vyvíjen tlak a může se učit podle svého tempa.
Jak jste spokojeni s úrovní vzdělávání anglického jazyka u Vašeho dítěte?	1	4	11	2	4	-
Jak jste spokojeni s kvalitou a četností výuky mimo budovu? Exkurze,	15	4	2	-	1	-

les, výstavy, divadlo atd.						
Otázky	Naprosto spokojeni	Velmi spokojeni	Spokojeni	Spíše nespokojeni	Nevím, nemohu posoudit	Otevřená odpověď
Jak jste spokojeni se zájmovými kroužky v Edisoně - Kutíl, AJ, hudební nástroje...	1	6	7	-	7	Nemůžeme hodnotit pro krátkou dobu účasti dcery na vyučování. Akce, kterých jsme se spolu zúčastnili hodnotíme velmi pozitivně.
Jak jste CELKOVĚ spokojen(a) s KVALITOU PROGRAMU V ČASE VYUČOVÁNÍ v Edisoně? Tedy do 14:30? PROSTŘEDÍ: Prosím uveďte, co se Vám na prostředí Edisony líbí, či co bychom mohli vylepšit.	4	11	5	-	2	Oceňuji pokusy, spoustu pomůcek, pracování na projektech, navýšila bych čas strávený venku v lese, učení v přírodě.
Prosím uveďte, co se Vám v oblasti programu Edisony v čase vyučování (od 8:30 do 14:30) líbí či co bychom mohli vylepšit.	-	-	-	-	-	Pokud jsou děti unavené mohou si dát pauzu. To velmi oceňujeme, děti pak nejsou ve stresu a vyčerpané.
PROSTŘEDÍ: Prosím uveďte, co se Vám na prostředí	-	-	-	-	-	Líbí se mi vytvoření bezpečného a kreativního

Edisony líbí, či co bychom mohli vylepšit.						prostoru pro děti, workshopy pro rodiče
Otázky	Naprostο spokojeni	Velmi spokojeni	Spokojeni	Spíše nespokojeni	Nevím, nemohu posoudit	Otevřená odpověď
PROGRAM PRO RODIČE: Jaká témata seminářů a workshopů určených pro rodiče by Vás zajímala?	-	-	-	-	-	Bylo by skvěle uspořádat zase nějaké večerní mužské povídání s Janem Bímem. Povídání o přechodových rituálech bylo super.
CELKOVÝ DOJEM: Jak jste CELKOVĚ spokojen(a) s NABÍDKOU A SLUŽBAMI Edisony?	6	12	4	-	1	-
Když se řekne Edisona, co se Vám vybaví v mysli či v srdci? Budeme rádi za sdílení myšlenek a pocitů.	-	-	-	-	-	Tatínek/mysl: ženské bláznivé, tatínek/srdce: vážně dost dobrý! Maminka/mysl: škola, do které se Natálka těší stejně jako na prázdniny, maminka/srdce: parta nadšenců, kteří tvoří srdcem
Doporučil(a) byste Edisonu svým známým a přátelům?	Rozhodně ano 17	Spíše ano 6	-	-	-	-

<p>Prostor pro jakékoliv komentáře či náměty, které byste nám chtěli sdělit.</p>	-	-	-	-	-	<p>Děti se v rámci výuky a volného času pohybují ve virtuálním prostoru. Možná by bylo vhodné téma bezpečného chování na internetu.</p>
--	---	---	---	---	---	---

Seznam použitých informačních zdrojů

Bibliografie

CARLGREN, Frans. *Výchova ke svobodě: Pedagogika Rudolfa Steinera*. Praha, 1991.

GRAY, Peter. Svoboda učení. Přeložil Jiří KOŠÁREK. Praha: www.scio.cz, 2016. ISBN 978-80-7430-093-6.

KASPER, Tomáš a Dana KASPEROVÁ. Dějiny pedagogiky. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2429-4.

KOPŘIVA, Pavel. Respektovat a být respektován. 3. vyd. Kroměříž: Spirála, 2008. ISBN 978-80-904030-0-0.

KRAMPEROVÁ, Lucie a Jan KRŠŇÁK. Jak se učí živě?: rozhovory o inovativních školách. V Praze: DharmaGaia, 2018. ISBN 978-80-7436-087-9.

NEILL, Alexander Sutherland, LAMB, Albert, ed. Summerhill: příběh první demokratické školy na světě. Druhé vydání. Přeložil Viktor JUREK. Praha: PeopleComm, 2015. ISBN 978-80-87917-16-9.

NEILL, Alexander Sutherland. *Theorie und Praxis der Antiautoritären Erziehung (Das Beispiel Summerhill)*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, Taschenbuch Verlag, 1969.

PETER, Ludwig. *Summerhill : Antiantoritäre Pädagogik heute (Ist die freie Erziehung tätstaglich gescheiert?)*. Beltz Grüne Reihe, 1996.

PETERSON, Jordan B. 12 pravidel pro život: protilátka proti chaosu. Přeložil Aleš DROBEK. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2792-8.

PŘÍHODA, Václav. *Ideologie nové didaktiky*. Praha: vl. n., 1935.

ŠTRYNČLOVÁ, Gabriela. Summerhill: model antiautoritativní výchovy. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2003. ISBN 80-7194-541-2.

Diplomové práce

KELLEROVÁ, Lucie, 2015. *Trendy ve vývoji zahraničních předprimárních a primárních škol*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta pedagogická.

MARTÓNOVÁ, Monika, 2018. *K možnostem využití microlearningu v prostředí svobodných škol*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Fakulta filosofická.

MATÚŠ, Jiří, 2011. *Využití principů antiautoritativní formy výchovy v projektech zážitkové pedagogiky*. Olomouc. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Fakulta tělesné kultury.

PROCHÁZKOVÁ, Ivana, 2015. *Svobodná výchova v Sudbury Valley School*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta pedagogická.

Články

RÝDL, Karel. ALTERNATIVY VE VZDĚLÁVACÍM PROCESU V ČESKÉ REPUBLICĚ - HISTORIE A SOUČASNOST. University of Pardubice Czech Republic: University of Pardubice, 2016.

RÝDL, Karel. Budoucnost volné školy v Summerhillu je v udržení její tradiční koncepce (Učitelství č.2/00-01)

ŠTEFFL, Ondřej. Brožura ScioŠkoly - Co chcete vědět o ScioŠkolách. 2018.

Elektronické zdroje

Webové stránky

Alternativní školy [online], [cit. 2019-10-06]. Dostupné z: <http://www.alternativniskoly.cz/pouzite-terminy/summerhill-a-s-neilla/>

Definice termínu svoboda - In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2019-09-29]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Summerhill>

Edisona [online], [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <https://www.edisona.cz/>

Intuitivní pedagogika [online], [cit. 2019-09-29]. Dostupné z: <https://intuitivnipedagogika.webnode.cz/>

Latinský slovník [online]. [cit. 2019-11-13]. Dostupné z: <http://latinsky-slovník.latinsky.cz/latinsko-cesky/>

Neškola [online], [cit. 2019-09-29]. Dostupné z: <http://www.neskola.cz>

NORMATIVY SOUKROMÝCH ŠKOL NA ROK 2019. MŠMT [online]. 2019 [cit. 2019-11-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/ekonomika-skolstvi/normativy-soukromych-skol-na-rok-2019>

Scio: Scio školy [online], [cit. 2019-09-29]. Dostupné z: <https://www.scio.cz/scioskoly/>

Summerhill, 2001-. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2019-09-29]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Summerhill>

Summerhill School [online], [cit. 2019-09-29]. Dostupné z: <http://www.summerhillschool.co.uk/>

Summerhill (TV film, 2008) [online], [cit. 2019-09-29]. Dostupné z: <https://www.csfid.cz/film/279052-summerhill/prehled/>

Svobodná škola [online], [cit. 2019-09-29]. Dostupné z: www.svobodnaskola.cz

The Rights of the Child [online]. [cit. 2019-11-17]. Dostupné z: <https://sites.google.com/site/rightschildworld/a-s-neil>

Unschooling, 2001-. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2019-09-29]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Unschooling>

Unschooling: Co je unschooling [online], [cit. 2019-09-29]. Dostupné z: <https://www.svobodauceni.cz/clanek/co-je-unschooling/>

Videa a filmy

Duše K [video]- Beseda na téma - Svobodné vzdělávání, lesní školky, unschooling a rozvíjející způsoby výchovy. CZ, 2014

Here and Now" [film]. Directed by Harry Aldous. GB, 1964

Je škola budoucnost vzdělávání? [video]. CZ, 2010

Summerhill / Demokratická škola [film]. Directed by Jon East. GB, 2008

Učení doma není jen pro elity, škola děti ubíjí, i bez ní se naučí, co potřebují, říká Staňková [video]. DVTV. CZ, 2018

Vzdělávání pro Svět 4.0 [video]. CZ, 2017

Zrušil poznámky i tresty: Učitel má vychovávat, děti jen vedu, cukr a bič nefunguje [video]. DVTV. CZ, 201